

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SURİYELİ SIĞINMACILARIN
İŞ KURMA SÜRECİ
LALELİ- BEYAZIT ÇEVRESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özgür Ataş

100043835

İstanbul, Temmuz 2017

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SURİYELİ SİĞİNMACILARIN
İŞ KURMA SÜRECİ
LALELİ- BEYAZIT ÇEVRESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özgür Ataş

100043835

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayşem Biriz Karaçay

İstanbul, Temmuz 2017

TELİF HAKLARI

Bu yüksek lisans tezinin tüm telif hakları Özgür Ataş’a aittir. “Yeniden ifadelendirme” veya belli bir bölümden “özet çıkarma” şeklinde de olsa tezden kaynak belirtmeksizin ve sayfa numarası göstermeksizin alıntı yapılamaz. Aynen yapılan metin alıntıları, “tırnak işareti” veya “girintili yazım” biçimi kullanılmaksızın gösterilemez. Aynen alıntılarda makul yararlanma ölçüsü aşılamaz. Tez yazarına ait şekil ve tabloları; “küçük değişiklikler yaparak” veya “orijinal biçimiyle” kendi çalışmasına almak isteyen kullanıcılar yazılı izin almalıdırlar.

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Özgür Ataş'ın "Suriyeli Sığınmacıların İş Kurma Süreci. Laleli-Beyazıt Çevresi" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği X / oyçokluğu) ☐ ile başarılı bulunmuştur.

Adı — Soyadı

İmza

Tez Danışmanı: YRD. DOÇ. DR. AYŞEM BİRİZ KARAÇAY

Jüri Üyesi: DOÇ. DR. İLKE CİVELEKOĞLU

Jüri Üyesi: YRD. DOÇ. DR. POLAT ALPMAN

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ETİK KURALLARA UYGUNLUK

Yüksek lisans tezimde, “yeniden ifadelendirme” şeklinde yaptığım paragraf alıntıları ile belli bir bölümden veya sayfalardan “özet çıkarma” şeklinde gerçekleştirdiğim yararlanmalar için orijinal kaynağın künye bilgilerini ve yararlandığım sayfa numaralarını gösterdiğimi, 40 kelimeye kadar aynen yaptığım metin alıntılarında, “tırnak işareti” kullandığımı, daha uzun aynen alıntıları “girintili biçim” ile yazarak farklılaştırdığımı, aynen alıntıların “künye bilgilerini” ve “sayfa numaralarını” açık bir şekilde belli ettiğimi, aynen alıntılarda makul yararlanma ölçüsünü aşmadığımı, başkalarına ait görüş ve fikirleri kendi görüşüm imiş gibi göstermediğimi, kaynakça listesinde yer alan başvuru eserleri ile metin içindeki dipnot veya parantez not bilgilerinin örtüştüğünü, yararlandığım; ölçek, şekil ve tablolardan izin alınması gerekenler için izin aldığımı, başkalarına ait şekil ve tablolardan izin alma imkânı bulamadıklarımda onların üzerinde önemli ölçüde değişiklik yaparak farklılaştırdığımı ve bibliyografik künye bilgilerini verdiğimi, kullandığım anket formları ve araştırmanın uygulama biçimi için üniversite Etik Kurulu’ndan gerekli onayı aldığımı beyan ederim.

İTHAF

Sevgili Barış Yazgı'nın anısına...

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırlama sürecimde bana önemli katkılarda bulunan, yazdıklarımı sabırla okuyarak yanlışlarımı düzelten ve tavsiye ettikleri kaynaklar ile işimi kolaylaştıran danışman hocam Ayşem Biriz Karaçay’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmam sırasında benden desteğini eksik etmeyen anneme, babama, kardeşlerim Özlem, Yakup, Yusuf, Kübra ve Kadir’e çok teşekkür ederim. Bu tez konusunun şekillenmesinde bana yol gösteren Ahmet Yükleyen hocama ve bildiği doğru yoldan dönmeme konusunda güzel bir örnek olan Halil İbrahim Yenigün Hocama teşekkürlerimi ve minnettarlığımı sunarım. Bu tez çalışmamda önemli ölçüde yararlandığım Bourdieu ile haşır neşir olmama ve bu konular üzerine tartışmalar yaptığım Ozan Can Kervancı’ya, yazdıklarımı dikkatli bir şekilde inceleyen ve gördüğü eksiklikleri, o naif ve estetik ruhunun sonucu, bir incelik ile izah eden Veysel Altuntaş’a, tez çalışmam sırasında yorumları ve İngilizcesi ile bana destek olan Mehmet Türkmen’e, ayrı ayrı teşekkür ederim. Tez çalışmamı hikâye formatından kurtarmama yaptığı kaynak önerisi ve verdiği fikirler ile yardımcı olan Polat S. Alpman Hocama teşekkür ederim. Tez savunma jürimde bulunan İlke Civelekoğlu Hocamın yaptığı eleştiriler ile tezimi geliştirmeme yardımcı olduğu için bilhassa teşekkür ederim. A. Çağlar Deniz, Yusuf Ekinci ve A. Banu Hülür’e yaptıkları “Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu” adlı nitel çalışmadan dolayı çok teşekkür ederim, tez yazım sürecince başucu kitaplarımdan biri oldu. Bu süreçte bana destek olan bütün, aileme, hocalarıma, arkadaşlarıma, görüşmecilerime özellikle Ahmet, Ömer ve Khalit’e ayrı ayrı teşekkür ederim. Tatlı ikiz yeğenlerim Feyzanur ve Ayşenur’a da olmalarının verdikleri olumlu enerjiden dolayı çok teşekkür ederim. Umarım büyüdüğlerinde dünya güzel bir yere dönüşür. İnsanlar sadece istedikleri için başka ülkelere özgür bir şekilde seyahat ederler.

Öz

Ortadoğu'da Arap Baharı olarak adlandırılan, protestolar ile başlayıp kimi ülkelerde iç savaflara sebebiyet veren süreç son durumda "Arap Baharı" kavramı yerine "Arap Kışı" denilecek bir duruma geldi. Tunus'ta üniversite mezunu seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin zabıtalardan tezgahına el koymasını kendisini yakarak protesto ettiği ve "Arap Baharı"nın kıvılcımına sebebiyet vermesi ile başlayan süreç birçok Arap ülkesinde hükümetlerin değişmesi kimi ülkelerde rejimlerin ve sınırların değişmesine sebebiyet verdi. Suriye'de 2011 baharında hükümet karşıtı demokrasi protestoları zamanla iç savaşa dönüştü. Arap baharı sürecinde en büyük zararı gören Suriye devleti ve halkı oldu muhtemelen.

Türkiye'de Göç İdaresinin verilerine göre 3,2 milyon Suriyeli sığınmacının bulunduğu ve bunların sadece %8'i kamplarda yaşadığı belirtiliyor. Çoğunluğu kampların dışında kendi çabalarıyla yaşamını sürdüren sığınmacılar, çeşitli iş kollarında çalışmakta veya kendi işlerini yapmaktadırlar. Bu çalışmanın amacı İstanbul'un Laleli ve Beyazıt bölgesinde Suriyeli sığınmacıların iş kurma sürecini irdelemeye çalışmaktır.

Çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumunu, haklarını, demografik yapılarını literatür taraması ile tespit edilmeye çalışılmıştır. İş kurma sürecini, Laleli ve Beyazıt iktisadi alanının tanımını yaptıktan sonra, Bourdieu'nun habitus, alan, sermaye kavramları ile görünür kılmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Alan, Beyazıt, göç, habitus, iş kurma, Laleli, mülteci, sermaye, Suriyeli sığınmacı

ABSTRACT

The process which was defined as Arab Spring has been started with protests and ended up with civil war in some countries throughout Middle East, and then lately becoming a chaotic blizzard instead of an Arab spring. Arab spring started with the desperate just graduated Muhammed Buzizi killing himself as a way to protest for the corruption in the Tunisian police and continued in other countries of the region giving as a result some changes of regimes and borders. During 2011 in Syria the protest that started asking for a democratic government turned into a civil war. Probably during the Arab Spring the biggest damage has been the Syrian state and the society.

In Turkey, according with the Immigration Bureau, there is 3,2 millions of Syrian refugees of which just %8 live in refugee camps. The majority of the refugees survive with their own efforts out of the camps, either working in different jobs or trying to rule their own business. This essay's aim is to study how the Syrian asylum seeker open a business in the area of Laleli and Beyazıt (Istanbul).

This composition is trying to determinate, with the help of the literature revision, how is the legal position, rights and demographic structure of the Syrian citizens in Turkey. For that purpose after the description of how is the process to open a business in the Laleli and Beyazıt economic area, we will keep on the analysis with the help of Bourdieu's terms of habitus, field and capital.

Key words: Syrian asylum seeker, open a business, immigration, habitus, capital, field, Laleli, Beyazıt, refugees

İÇİNDEKİLER

Öz	2
ABSTRACT.....	3
İÇİNDEKİLER	5
Kısaltmalar Listesi.....	8
I. GİRİŞ.....	1
II. METODOLOJİ.....	3
A. ALÂN/MEKÂN ÖRNEKLEM	4
B. VERİ TOPLAMA SÜRECİ SÜRECİ.....	5
C. GÖRÜŞME SÜRECİ.....	5
III. ULUSAL VE ULUSLARARASI LİTERATÜRDE GÖÇ VE SIĞINMACI ÜZERİNE KURAM VE KAVRAMLAR.....	7
A. MÜLTECİ.....	8
B. GEÇİCİ KORUMA.....	10
C. SIĞINMACI	13
D. GÖÇ VE GÖÇMEN	13
1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramları.....	15
2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı	16
3. “Yeni Ekonomi” Kuramları.....	17
4. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek piyasası kuramı.....	18
5. Dünya Sistemi Kuramı	23
6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	25
7. Kurumsal Kuram	27
8. Kümülatif Nedensellik	28

E. YABANCI	29
F. ŞARTLI MÜLTECİ	30
G. İKİNCİL KORUMA.....	31
IV. SURİYELİ SİĞİNMACILAR	31
A. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER	32
1. Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Yapısı	35
2. Türkiye’deki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı	36
B. SURİYELİ SİĞİNMACILARIN TEMEL HAKLARA ULAŞIMI	38
1. Eğitim Haklarına Erişim	39
2. Barınma Hakları ve Koşulları	41
3. İstihdam Hakkı ve Koşulları.....	42
4. Sağlık Hizmetlerine Erişim	44
V. SURİYELİ SİĞİNMACILARIN LALELİ VE BEYAZIT’TA İŞ KURMA SÜRECİ	46
A. ALAN TERCİHİ	49
1. Laleli	50
2. Beyazıt	53
B. KAYITDIŞI EKONOMİ VE PİYASAYA GİRİŞ	53
C. MAĞAZA AÇMA SÜRECİ	55
1. Ürün Temini.....	59
2. İşçi Bulma ve Ücretlendirme Sistemi: Yüzdelikçilik/ Kâr Ortaklığı	60
3. Alternatif Bir Pazar: Sosyal Medya	62
D. ALANDA SOSYAL İLİŞKİLER	64
1. Laleli İktisadi Alanı	66
2. Beyazıt İktisadi Alanı	67

3. Laleli ve Beyazıt'taki Türkiyeli Esnafın Stratejisine Karşı	
Suriyeli Esnafın Taktiği	68
VI. SURİYELİLERİN GÖZÜNDEN SURİYELİLER.....	73
A. SURİYELİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ	73
B. SURİYELİ ESNAFIN EVİNE HIRSIZ GİRİRSE	74
C. ARA DURAK MI? SON DURAK MI?	78
VII. SONUÇ	80
Saha Görüşme Tablosu	89
Kaynakça	87

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil durum Yönetimi Başkanlığı

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ESB: Eski Sovyet Birliği Ülkeleri

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

GK: Geçici Koruma

KDV: Katma Değer Vergisi

ÖK: Ön Kayıt

Suriyeli: Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

Türkiyeli: Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı

UYKK: Uluslararası Yabancıları Koruma Kanunu

I. GİRİŞ

Suriye’de yaşanan çatışmalardan dolayı yerlerinden edilen insanlar kitleler halinde göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göçlerin bir bölümü ülke içine bir bölümü ise komşu ülkelere doğru gerçekleşmiştir. Türkiye başta olmak üzere, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi ülkelere göç etmişlerdir. Komşu ülkeler çok fazla sayıda sığınmacı ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye 2017 itibariyle 3,2 milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (Göç İdaresi, 2017).

Suriyeli sığınmacıların %8’i kamplarda yaşamakta, kalan %92’lik kısmı ise kamp dışında hayatlarına devam etmektedirler. Kamplarda yaşayan kişiler bir şekilde barınma, gıda, eğitim ve sağlık gibi temel haklarına, kamp dışında yaşayanlara göre daha rahat kavuşmaktadır (Erdoğan, 2017). Kamp dışında yaşayan insanlar ise barınma, gıda gibi temel ihtiyaçlarını kendileri karşılamak zorundadır. Bu araştırmanın amacı öncelikle Suriyelilerin Türkiye’deki hukuki statülerini, haklarını, demografik yapılarını literatür taraması ile tespit etmektir. Sonrasında ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorunda olan Suriyelilerin Türkiye’de iş kurma sürecini Laleli ve Beyazıt’ta yapılan saha çalışmasında, 27 kişi ile derinlemesine mülakat tekniği ile yapılan çalışmalardan toplanan veriler ile görünür kılmaya çalışmaktır.

Görüşülen 27 kişinin 25’ü erkek, 2’si kadındır. Görüşmecilerin 20’si Suriyeli 6’sı ise Türkiyelidir. Türkiyeliler ile yapılan görüşmeler onların kendi alanları ile ilgili bilgi almak için sorulan sorulardır. Örneğin, Muhasebeciler ile iş kurma süreci ile ilgili sorular sorduk, Türkiyeli esnaflar ile iş yeri mülklerinin ve kira değerleri hakkında sorular sorduk. Mülakatlara katılan görüşmecilerin yaş ortalaması 36’dır. En küçük yaşta olan görüşmeci 23, en büyüğü ise 55 yaşındadır.

Suriye’den savaştan kaçıp Türkiye’ye gelen sığınmacıların nüfus olarak en yoğun yaşadığı şehirlerin başında İstanbul gelmektedir. Kayıtlı 418 bin Suriyeli sığınmacı

barındırmaktadır (Erdoğan, 2017). Kayıtlı olmayanların sayıları hakkında net bir veri bulunmamaktadır. Bu sığınmacıların da farklı iş kollarında çalışıp geçimlerini sağlamaktadırlar.

Suriyeliler İstanbul'un bir çok ilçesinde yaşamaktadırlar. Yoğun olarak yaşadıkları aynı zamanda çalıştıkları ilçelerden biri de Fatih ilçesidir. Bu ilçede Arapça tabelalar göze çarpmaktadır. Suriyelilerin bir kısmı işçi olarak çalışmakta bir kısmı da farklı sektörlerde kendilerine ait işler yapmaktadırlar.

Suriyeli sığınmacılar ile ilgili bir çok araştırma yapılmıştır. Ancak iş kurma süreçlerine dair yeteri kadar araştırmanın bulunmadığı görülmektedir. Sığınmacıların iş kurma süreçlerinde neler ile karşılaştıkları, mağazalarını nasıl kiraladıklarını, ürünlerini kimlerden aldıklarını sorduk. Suriye'de yaptıkları işler ile burada yaptıkları işlerin bağlantılı olup olmadığını irdeledik. *Laleli ve Beyazıt iktisadi alanının* tanımını yapmaya çalıştık. Bu alanın ticari yapısını, kimlerin bu alanlarda var olduğunu, piyasanın kimlere yönelik ve hangi alanlarda hizmet verdiğini açıklamaya çalıştık. Bu bilgiler eşliğinde araştırma da, Bourdieu'nun *habitus*, *alan*, *sermaye* ve De Certeau'nun *strateji* ve *taktik* kavramları kullanıldı. Ayrıca uluslararası göç kuramlarından *ilişkiler ağı* (*network*) kuramından yararlanılmıştır. Bu kavramlar ile yapacağımız araştırma da Suriyelilerin iş kurma sürecinde izledikleri yolun tesadüfî bir durum olmadığı görülmektedir.

Bu çalışma diğer taraftan Suriyelilerin iş kurma sürecinde ve gündelik hayatta yaşadıklarını görünür kılmaktadır. İş kurma sürecinde dükkân sahipleri ile yaşadıklarını, komşuları ile olan ilişkilerini, toptancılar ile olan ilişkilerinin ne olduğunu, olumlu veya olumsuz durumlarda neler yaptıklarını ve bunları hangi yöntemler ile yaptıklarını incelemeyi amaçlamaktadır.

II. METODOLOJİ

Bu çalışma kapsamında Suriyeli 20, Türkiyeli 7 görüşmeci ile yarı-yapılandırılmış görüşme formuna dayalı yüz yüze derinlemesine mülakatlar gerçekleştirdim. Ayrıca sahada iki yıldır yaptığım gözlemler ve literatür taraması bulguları da desteklemek için kullanıldı. Bunlarla birlikte Global Labour University'nin Türkiye mezunlarının organize ettiği, Suriyeli mülteciler ve Suriyelilerin entegrasyonu üzerine bölgesel çalıştay programına katılarak sahada çalışma yapmış akademisyenlerin ve STK'ların topladıkları veriler çalışmada kullanıldım. Mülakatlar sırasında görüşmeciye doğrudan iş kurma sürecine yönelik sorular sormak yerine; adını, yaşını, medeni halini, evli ise çocuklarını, Suriye'nin neresinden geldiğini, orada ne işle uğraştığını ve neden İstanbul'a geldiğini, yaptığı iş ile Suriye'de yaptığı işin ortak yönlerini, buradaki işi nasıl kurduğunu; komşuları ile ilişkilerini ve sorun yaşamışlarsa bunu nasıl aştıklarını, hastane-okul-karakol ile ilişkilerini ve karılaştıkları durumları, Türkiye'de kalma, vatandaşlık ve Avrupa'ya gitmeyi sordum.. Kimi zaman da görüşmenin seyrine göre görüşmeciye farklı sorular da soruldu.

Burada, araştırmacı sıfatıyla benim konunun neresinde durduğum, konunun nesnelliğini sağlamada kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı etkenleri belirlenmesi açısından gereklidir. Çünkü konu seçiminde ve araştırma yönteminde araştırmacının geçmişi, deneyimleri ve ön kabulleri önemli bir etkindir. "Suriyeli sığınmacıların iş kurma süreci" yüksek lisans öğrencisi olarak hazırlamam gereken tezin konusunu belirlemede yaptığım fikir alışverişleri sonucu bulduğum bir konuydu. Bu fikir ise üniversite resmi kayıtlarında birinci (gayri resmi ikinci) tez danışmanım Ahmet Yükleven'in, Laleli ve Beyazıt bölgesinde ticaret ile uğraşmamdan dolayı böyle bir konunun faydalı olabileceği fikri üzerine temellendi.

Uluslararası ilişkiler öğrencisi olarak bu konun saha çalışmasına dayalı ve siyaset bilimi ile fazla ilgi olmadığı ön düşüncesi ile ilk etapta dikkatimi çekmedi. Ancak medyanın ve toplumun algısı ile sahada yaşananlar arasındaki farkları görünce bu konuyu deşmeye çalışmak istedim. Deştikçe de aslında konunun tam manasıyla benim ilgi alanım olduğunun farkına vardım.

Bu araştırmanın temel amacı, Suriyeli bireylerin içinde bulundukları temel durumu tespit etmek, literatür taraması ve saha çalışmasıyla sığınmacıların yaşadığı sıkıntıları görünür kılmak, yaşadıkları ve çalıştıkları ortamı anlamaya çalışmak, bu anlam çerçevesinde Laleli ve Beyazıt'ta kurdukları işleri *habitus*, *sermaye* ve *alan kavramları* ile açıklamaktır. Alana girebilme ve alanda varlıklarını devam ettirmek içinde *strateji* ve *taktik* kavramlarından yararlanılarak açıklamaya çalışmaktayız.

Görüşme sırasında İngilizce ve Türkçe dilleri konuşabildiğim için bu diller ile görüşmeler sağlandı. Arapça görüşmeler ise sahada olan işyeri sahibi veya Arapça ve Türkçeye hâkim olan tercümanlar eşliğinde yapıldı. Çalışmada yararlanan kaynaklar, literatür taraması, çalıştay verileri, mülakatlar ve saha deneyimleridir.

A. ALÂN/MEKÂN ÖRNEKLEM

Örnekleme, *Laleli* ve *Beyazıt* bölgesinde işyerleri olan Suriyeli girişimciler seçilmiştir. Örnekleme ulaşmada farklı kaynaklardan olmak üzere kartopu tekniğiyle ya da rastgele görüşmeyi kabul eden katılımcılar ile gerçekleştirildi. Bazı görüşmeciler Türkiye’de vatandaşlığa başvurmalarını gerekçe göstererek görüşme yapmak istemediler.

İstanbul’a gelen Suriyelilerin bir kısmı Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde Suriyelilere hizmet vermek için bakkal, lokanta, tatlıcı gibi işyerleri açmaktadır. Ancak bizim çalışma alanımız *Laleli* ve *Beyazıt* ise ikamet edenin fazla olmadığı ticaret ve turizm bölgesinde işyeri açan Suriyeliler’dir. Bu işyerlerinin müşteri kitlesinin içinde Türkiye’de yaşayan Türkiyeliler ve Suriyeliler neredeyse yer almamaktadır.

Görüşme yapılan 27 görüşmecinin 20’si Suriyeli 7’si Türkiyeliydi. 20 görüşmecinin 10 tanesi Beyazıt iktisadi alanında poşetçi-perakende sektöründe faaliyet göstermekteydiler. 10 görüşmecinin 6 tanesi ferace, gelabiyat, kaftan olarak adlandırılan Arap bayan kıyafetleri satışı ile uğraşmakta idiler, 2 tanesi bu kıyafetler birlikte şal-fular ticareti yapıyordu, 2 dükkân ise sadece şal-fular ticareti ile uğraşmaktaydı. Diğer 10 görüşmeci Laleli iktisadi alanında faaliyet göstermekte idiler. 10 görüşmecinin 4’ü bavul ticareti ile uğraşmakta idiler. Bavul ticareti ile uğraşan esnafların 2’si gelinlik, nişanlık diye adlandırdığımız kıyafetleri satmakta idiler, diğer ikisi Beyazıt’ta satılan Arap

kiyafetlerini satmakta idiler. Laleli iktisadi alanında faaliyet gösteren diğer 6 esnaf ise dükkânları olmakla birlikte ağırlıklı satışlarını sosyal medya ile irtibat kurduğu müşterilerine yapmaktadırlar, onun haricinde bavul ticareti ve perakende satışta yapmaktadırlar ufak çaplı. Sattıkları ürünler ise çanta, ayakkabı, kadın elbiseleri (yöresel olmayan), şal, cüzdan gibi çeşitli ürünler satmaktadırlar.

B. VERİ TOPLAMA SÜRECİ SÜRECİ

Saha çalışmasında, sahada aktif olarak bulunmaktan dolayı farklı konumlarda ve farklı işler yapan görüşmecilere ulaşım sağlandı. Görüşme sağlanan kişilerin aracılığı ile diğer görüşmeciler ile görüşüldü. Saha da tanınıyor olmama ve görüşmecilerin aracılığına rağmen kimi görüşmeciler görüşmek istemedi. “Bu tür görüşmecilere Neuman “direnenler” kavramını kullanmaktadır” (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 11). Aracıların soruları üzerine, direnenler vatandaşlık (Arapça-cinsiyet) başvurusunda bulundukları ve bu görüşmelerden çekindikleri için görüşmek istemediklerini belirttiler.

Bu gerekçelerden dolayı görüşmeleri aracılar ile gerçekleştirmeye dikkat ettik. Görüşme sırasında rollerin belli olduğu durumlarda görüşmenin akışında tikanıklıklar olduğu, rollerin belli olmadığı durumlarda ise görüşmecinin rahat bir üslup ile her şeyi konuştuğu görüldü. Araştırma sürecinde Suriyeli sığınmacılar ile daha fazla zaman geçirdim. Sahada gördüklerimi ve anlatılanları ayrıca not almaya gayret gösterdim.

Saha çalışmaları haricinde, sahada başka araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalar incelendi. Yazılı ve görsel medyadan yararlanıldı. Alan ile ilgili düzenlenen konferans ve çalıştaylar takip edildi. Burada yapılan konuşmalar titiz bir şekilde not alındı. Saha da yapılan çalışmalar sırasında gözlem notları ve dikkat çeken konular not alındı ve yapılan görüşmelerin ses kayıtları deşifre edilerek yazılı hale getirildi.

C. GÖRÜŞME SÜRECİ

Görüşme veya mülakat, saha çalışmasında bilgiye ulaşmanın en verimli yolu olarak görülmektedir. Bu çalışmada da bazı bölümler literatür taramaları ve alan ile ilgili yapılan çalıştay ve konferanslardan yararlanılarak hazırlanmış olsa da, mülakatlar da bazı bölümler için en işlevsel veri tekniği oldu. Mülakat sorularını hazırlarken literatür taramasından faydalanıldı. Ancak araştırma konusu ile ilgili birebir çalışmalar olmadığı

için konuya uygun sorular bulunmaya çalışıldı. Hazırlanan sorularla ilk saha çalışmalarına başladıktan sonra bazı soruların eksik bazılarının fazla olduğu tespit edildi ve yeni soru düzeni ile tekrar sahaya çıkıldı. Son haliyle kabaca sığınmacılara sorulan sorular: Adın nedir? Kaç yaşındasın? Ne mezunusun? Evli misin? Kaç çocuğun var onlar ne yapıyorlar? Suriye’de hangi şehirde yaşıyordun? Türkiye’ye ne zaman hangi yollardan geldiniz? Kim, nasıl yardımcı oldu? İlk hangi şehirden giriş yaptın? Kamplarda yaşadın mı? Neden İstanbul’u tercih ettin? Hangi ilçede yaşıyorsun? Suriye’de ne iş yapıyordun? Burada yaptığın iş ile ortak yönleri nelerdir? Burada ilk yaptığın iş neydi? Şimdi yaptığın işten bahseder misin? Ne zaman başladın? Bu işe nasıl başladın? Bu alanda tanıdıkların var mıydı? Yardımcı oldular mı? Bu işe başlarken yaşadığın sıkıntılar oldu mu? Oldu ise nasıl çözdün? İşyerini nasıl tuttun? Belediye ve maliye de kaydın var mı? Kontrole geliyorlar mı? Mallarınızı kimlerden alıyorsunuz? Bir sıkıntı oluyor mu? Kimlere satıyorsunuz? İş yaparken Türkiyeliler ile bir sıkıntı yaşıyor musun? (yaşıyor ise) Nasıl çözüyorsunuz, komşular ile ilişkileriniz nasıl? Gidip geliyor musunuz? Size karşı tepkileri ve davranışları nasıl? Siz ne yapıyorsunuz? Suriyeli komşularınız var mı? Onlarla görüşüyor musunuz? Hastane, okul, karakol gibi kamu hizmetlerine erişimde problem yaşıyor musunuz? (evet ise) nasıl aşıyorsunuz? Suriyelilerin Türkiye ekonomisine katkıları var mıdır? (var ise) Nelerdir? Türkiye vatandaşlığı hakkında ne düşünüyorsunuz? Avrupa’ya gitmeyi düşünüyor musunuz? Neden? Suriye’ye dönmeyi düşünüyor musunuz? Neden? Türkiye’nin Suriyeliler için yapması gerekenler nelerdir sizce, eklemek istediğiniz bir şey var mı? Bunlara ek olarak görüşme içinde konuşmanın akışına göre sorular soruldu.

Mülakatları yapmaya başlarken görüşmecileri bilgilendirmek için kim olduğumu, mesleğimi, araştırma konumu ve neden bu konuyu çalıştığımı hakkında ilgili bilgileri verdim. Konunun amacının medya ve toplumda olan mevcut Suriyeli algısının, devletin sırtına yük olmuş, maaş bağlanan bir işe yaramayan, Türkiye’ye zararı dokunan kriminal olarak damgalanmış Suriyeli kimliğinin doğru bir algı olmadığını ve bu çalışmalar ile gerçekte olanı göstermeye çalışacağımızı söyledik. Bu çalışmalarda kesinlikle isim ve özel bilgilerin kimse ile paylaşılmayacağı bilgileri görüşmecilere verildi.

Araştırma boyunca toplan 26 kişi ile görüşme yaptık. Görüşme yaparken belli bir sayıda karar kılınmadı. Yapılan görüşmelerde doyum noktasına ulaştığımızı hissettikten

sonra devamı getirilmedi. Artık yapılan görüşmelerin tekrar olduğu kanısına ulaşınca görüşmeleri bitirildi.

Mülakatlar kayıt cihazı ile yapıldı. Cihazı kullanmadan önce görüşmeciden izin aldık ve genel olarak kullanılmasında bir sakınca olmadığını belirttiler. Cihaz harici konuşma sürecinde yeni duyduğumuz ve ilgimizi çeken konularda ekstra notlar da aldık. Görüşme süreleri 14 ile 65 dakika arasında değişti.

III. ULUSAL VE ULUSLARARASI LİTERATÜRDE GÖÇ VE SİĞİNMACI ÜZERİNE KURAM VE KAVRAMLAR

İnsan kadim tarihi boyunca göç edegelmiş, bu göçün ana saiklerini ise ekonomik sebepler oluşturmuştur. Tarihte göçleri tetikleyen diğer önemli etkenler ise dini baskılardan dolayı hicret ve savaşlardan dolayı zorunlu göçler olagelmıştır. Göç genelde ekonomik nedenlere dayanan bireysel veya toplumsal bir hareket olarak görünse de günümüz sömürgeci ve kapitalist dünyası da göçün muhtevasını değiştirmiştir.

Göçün nedenleri ve sonuçları farklı sınıflandırmalara konu olsa da, sebepleri benzer özellikler taşımaktadır. Bu sebepler ülkeler arası çatışmalar, baskıcı rejimler, doğal afetler olarak sayılabilir. Uluslararası Göç Örgütü'nün rakamlarına göre 2013 yılında Dünya'da yaklaşık 214 milyon göçmen nüfusun olduğu kaydedilmiştir. Bu insanlar çoğunlukla Dünya'nın güney ve doğu ülkelerinden gelmiştir. Göçlerine sebep olan sorunlar ise alt yapı eksikliği ile ilişkilendirilmiştir. Bunlar, kaynak ülkenin eğitim ve sağlık alanındaki yetersizliği, özelleştirme, sağlıksız kentleşme ve nüfusun önemli bir kısmının şehir kültüründen ötekileşmesi, uluslararası şirketlerin ucuz işgücü amacıyla sermayenin farklı

bölgelere taşınması ve yerel sermayenin buna karşı direnememesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Düz kaya, 2016 s. 5).

A. MÜLTECİ

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci kavramı; ırkı, dini, milliyeti, sosyal bir gruba bağlılığı veya siyasi tutumu ve düşünceleri sebebiyle şiddete ve insan onuruna yakışmayacak muamelelere uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğundan, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, bu korkudan dolayı faydalanmak istemeyen kişiyi ifade eder. Eğer yaşadığı ülkeye tabiiyeti yoksa da aynı gerekçelerden dolayı dönmek istemeyen ve o ülkenin korumasını istemeyen kişiyi ifade eder.

Sözü edilen zulmün, zulme uğrama potansiyeline dair şartların ve ülkesinin korunmasından yararlanamamanın, ülkesinden kaçan Suriyeliler için fazlasıyla geçerli olduğu söylenebilir. Ancak burada Suriyelileri mülteci statüsüne uymasını engelleyen bir ayrıntı vardır. Türkiye bu sözleşmede “coğrafi çekince” koymuştur ve Avrupa dışından gelenlere “mülteci” statüsü vermemektedir (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 22).

YUKK 61. Maddesine göre; “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylarda; ırkı, tabiiyeti, dini, belli bir toplumsal gruba tabiiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağı korkusundan vatandaşı olduğu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylardan dolayı önceden yaşadığı ikamet ettiği ülkesinin dışında bulunan, oraya geri gidemeyen veya söz konusu korku sebebiyle gitmek istemeyen şahıs” olarak tanımlar (Koç, Görücü, Akbıyık, 2015 s. 66). Türkiye uluslararası anlaşmalarda koyduğu çekince ile sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmektedir.

Çifte vatandaşlığı olan kişiler için “vatandaşı olduğu ülke” ifadesi her iki ülke içinde geçerlidir. Kişi bu iki ülkenin korumasından inandırıcı gerekçeler göstermeksizin üçüncü bir ülkenin korunmasından yararlanamaz.

Belirtilen şartları taşıyan mülteciler, ülkelerindeki savaş koşulları bitip güvenli bir ortam sağlandığı zaman veya şayet vatandaşlığı düşmüş ise tekrar vatandaşlığını kazanırsa veya başka bir ülke vatandaşlığını kazanırsa veya kendi arzusu ile can güvenliği

ve zulüm korkusu sebebiyle terk ettiği ülkesine geri dönerse mülteci olmasına sebebiyet veren durumlar ortadan kalkmış ve vatandaşı olduğu ülkenin korunmasından faydalanabilecek duruma gelmiş ise artık mülteci statüsünden çıkmıştır, ancak önceden yaşadığı vatandaşı olduğu ülkeye geri dönmesi halinde önceden geçerli olan sebepleri belirten mülteciler bu haklarını sürdürebilir. Yine ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına sahip olanların sahip bulundukları hak ve yükümlülüklerle sahip sayılan bir kişi korunma talep ettiği durumlar ortadan kalksa dahi geri gönderme işlemi uygulanmayacaktır.

Cenevre Sözleşmesinin mültecilere verdiği haklardan, savaş suçu, insanlığa karşı suç ve barışa karşı suç işlediği hakkında ciddi deliller bulunan kişiler yararlanamaz. Bahsi geçen suç kavramları için Birleşmiş Milletler yorumu geçerlidir (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 2017, s. 3).

Her mültecinin, bulunduğu ülkenin yasalarına, yönetmeliklerine ve kamu düzeni için alınan önlemlere uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Taraf devletler, bu sözleşmenin hükümlerini mültecilere din, dil, ırk farkı gözetmeksizin uygulamalıdır. Kendi ülke vatandaşlarının dini inançlarını uygun ibadet etme imkânı ve hürriyetini, çocuklarına dini eğitim verme imkanlarının aynısını mültecilere uygulamak ile yükümlüdürler. Bu anlaşmaya taraf olan ülkelere mültecilere daha iyi haklar vermedikleri sürece “yabancı”lara tanıdıkları hakkı mültecilere de tanırlar. Taraf olan devletler ülkelerinde 3 yıl ikamet eden mülteciler kanuni müteakabiliyet şartından muaf olurlar. Taraf devletler bu sözleşmeye dahil olduktan sonra mültecilerin haklarını kendilerine tanımları gerekmektedir (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 2017, s. 5).

Mültecilerin sahip olduğu haklarda genel bir kanı oluşturmak için Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’den bazı maddeleri yukarıda yazmış bulunmaktayız. Bilindiği üzere Türkiye sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul edebiliyor, bunun sebebi ise bu sözleşme ve bundan sonra ki mülteciler ile ilgili yapılan uluslararası antlaşmalarda coğrafi çekince koymasından kaynaklanmaktadır (Karadeniz, 2016, s. 51). Bu coğrafi çekince Türkiye’ye Avrupa harici bölgelerden gelen sığınmacıların mülteci haklarına ulaşmasını engellemektedir. Bu engel sebebi ile özellikle barınma, istihdam ve eğitim haklarına ulaşmakta zorluklar çekmektedirler. Bu haklara

ulaşılamıyor olmak sığınmacıların kötü şartlar altında barınmasına, ucuz işgücü olarak çalıştırılmasına ve eğitimsiz bir neslin yetişmesine sebebiyet vermektedir (MAZLUMDER İstanbul Şubesi, 2013, s. 14). Hükümet bu sıkıntıları aşmak adına “Geçici Koruma” gibi yasalar ile şartları olgunlaştırmaya çalışmaktadır (Kavucu, 2016, s. 23), ancak bu “Mülteci Hakları” kadar kapsamlı bir yasa olmadığı için mağduriyetler yaşanmasına devam etmektedir.

Devlet yetkilileri bu durum ile ilgili çözüm bulma adına “Vatandaşlık” verilmesi hakkında konuşmalar yapmaktadır (Milliyet, 2017). Yapılan araştırmalarda bu durumun Türkiye vatandaşları tarafından olumlu karşılanmadığı dikkat çekmektedir (Erdoğan, 2014, s. 33). Bununla birlikte Suriyeli sığınmacılar ile yapılan görüşmelerde, sığınmacıların ülkelerinde savaş bittikten sonra geri dönmek istediklerini belirtmektedirler (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016).

Mültecilerin hukuki durumuna dair sözleşmede, mültecinin bu statüyü almasını gerektiren durumların kalkması durumunda, mültecilik statüsü kalkar ve ülkelere dönmelerini engelleyecek bir durum yok ise ülkelere dönerler (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 2017). Ancak vatandaşlık almaları durumunda hukuki olarak savaş bitmiş olsa dahi ülkelere dönmelerini gerektirecek bir durum söz konusu değildir.

B. GEÇİCİ KORUMA

2013 yılının Nisan ayında, meclis tarafından kabul edilen “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (Erdoğan, 2015 s. 50), Türkiye’deki göç yönetim sistemini uluslararası standartlara ve Avrupa standartlarına uygun hale getirmek için atılan önemli bir adım olmuş; bu bağlamda Suriyelilere Türkiye’de sığınma ortamı hazırlanmasının yönetişimi bir açıdan daha da kurumsallaşmıştır. Her ne kadar bu yasanın ortaya çıkışının Suriyelilerin göçü ile bir ilgisi olmasa da -bütünüyle Türkiye’nin ilgili yasal ve idari düzenlemelerinin, AB üyelik şartları ile uyumlu hale getirme çabalarından kaynaklanıyor olsa da- Suriyeli sığınmacılar sorunu yasanın çıkış sürecini daha da kolaylaştırmıştır (İçduygu, 2017 s.29).

Türkiye'nin izlediği liberal politikalar ve sığınmacılara sağladığı görece “çok iyi” kamp koşulları Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını önceleri karşılamış (Erdoğan, 2015, s. 35) olsa da, özellikle kamp dışında kentlerde yaşamaya başlayan sığınmacılar ile ilgili sorunlar sayılarının her sene katlanarak artmasıyla daha da ön plana çıkmıştır. Başlangıçta Türkiye’de “geçici ve kısa” bir süre geçirecekleri düşünülen Suriyelilere yönelik “misafir” söylemi sığınmacılara çok kısıtlı haklar verdiğinden, kalma süreleri uzamasıyla onlara yönelik hakları genişleten “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile Suriyeli sığınmacılara “Geçici Koruma(GK)” statüsü verilmiştir (İçduygu, 2017,s. 29).

GK yönetmeliği, olağanüstü durumlarda, kitlesel göçlerden dolayı, bireysel uluslararası koruma başvuruları alınamadığından, bu kriz halinin çözülmesi için Bakanlar kurulu tarafından çalıştırılan bir mekanizmadır. Bakanlar kurulu kararı ile Suriye’den kitlesel sığınma taleplerini geçici koruma ile temel haklardan yararlanılma maksadı ile tasarlanmış acil ve geçici koruma tedbiridir. Bu tedbirlerin uluslararası hukuka dayalı üç temel ilkesi vardır. Bu ilkeler; din, mezhep ve etnik köken ayrımı gözetmeksizin açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve temel ihtiyaçları karşılama, ilkeleridir (Göç İdaresi, 2015 s. 85).

Bu yönetmelik kapsamında ülkedeki sığınmacılara temel hakları olan sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık gibi hizmetler sağlanmaktadır. Bu yönetmelik, Türkiye’de bulunan Suriyelilerin bağlı oldukları geçici koruma statüsüne bir düzenleme getirmekte, Suriyeli mültecilerin yasal statüleri, hakları ve alacakları sosyal yardımları netleştirmektedir (Koç,Görücü, Akbıyık, 2015 s. 78).

Geçici Korumaya ilişkin yönetmelik 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Erdoğan, 2015, s. 54). 6458 sayılı Kanun 91. Maddesi ile düzenlenen ve ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan düzenlemeyi içerir.

Türkiye uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumlulukları çerçevesinde Suriyelilere geçici koruma statüsü vermekte onların temel hizmetlere erişimlerini sağlamak ve geri gönderilmekten korumaktadır. Suriye’de yaşanan iç savaştan dolayı 2011 baharından beri ülkemize kitlesel göçler son dönemde kısıtlamalar getirilmiş olmakla beraber devam

etmektedir. 2015 yılı içerisinde 984.263 Suriyeli yabancı kayıt altına alınmıştır. 2015 yılında Türkiye’de geçici koruma altına alınan Suriyeli sayısı 2.503.549’dur (Göç İdaresi 2015 s. 85).

1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumu Hakkında Sözleşme ile Mültecilerin hukuki durumuna bir düzenleme getirilmiştir. Bu antlaşmaya taraf olan Türkiye coğrafi bir kısıtlama getirerek sadece Avrupa’dan gelen insanları mülteci olarak kabul edeceği şartıyla imzalamıştır. Cenevre sözleşmesinde Avrupa dışından gelen diye belirtilmesi sebebiyle Türkiye’ye Avrupa dışından gelen insanlara mülteci statüsü verilmediğinden, kendi ülkelerinde zulüm göreceği korkusu ve kendi ülkelerine dönmek istememelerinden yasadışı yollar ile burada kalmaktadırlar (Güneş, 2015 s. 3).

Sığınma hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. Maddesinde herkesin zulüm karşısında sığınma hakkı vardır ifadesiyle en temel hak olarak belirtilmiştir (Koç, Görücü, Akbıyık, 2015, s. 69). Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin 2011 yılından beri çektikleri en büyük sıkıntı hukuki statülerinin belli olmaması. Türkiye Cenevre sözleşmesinde belirttiği coğrafi çekince sebebiyle Avrupa dışından gelen sığınmacıları “mülteci” olarak kabul etmiyor. 2014’te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile kısıtlı bir hukuki statü kazandılar ise de bu statü kamp dışında yaşayan yaklaşık 3 milyon sığınmacıya istihdam, barınma ve temel gıda hakkı sağlamıyor (Kahraman, 2016 s. 2). Hukuken çalışma izni alamayan sığınmacılar-hukuken böyle bir hakları olsa dahi Türkiye’deki enformel piyasayı göz önünde bulundurmamak gerekir- kayıt dışı yani güvencesiz ve Türkiye vatandaşlarından daha ucuza istihdam olunduğu görülmektedir. Bu durumun işsiz ve işleri tehlikeye giren vatandaşların, sığınmacıların ucuz iş gücü olması sebebiyle kendilerinin işsiz kalmasına sebebiyet verdiğini düşünmesine neden olmakta ve Suriyeli sığınmacıların ekonomiye entegrasyonunu engellemektedir (Orhan, Gündoğar, 2015 s. 17). Bu durum ÇSGB’nın çıkardığı GK sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmelik ile esneklik kazanmıştır (İçduygu, 2017, s. 30).

Bu yönetmelik ile geçici koruma statüsünden faydalananların altı aydır Türkiye’de ikamet etmiş olmaları koşulu ile tarım sektöründe çalışmalarına izin verilmekte, diğer iş kollarında ise oranlarının %10’u geçmemesi gerekmektedir. Çalışma izinlerini işverenleri e-devlet sistemi üzerinden gerçekleştirebilmektedir. Ancak bu yönetmelik çıktığından

beri alınan çalışma izinleri 10.267'dir (31.10.2016) (Kaygısız, 2017, s. 3). Türkiye'de yaklaşık 3 milyon sığınmacı olduğu göz önünde bulundurulsa bu sayının ne kadar düşük olduğu dikkat çekmektedir.

C. SIĞINMACI

Sığınmak istediği ülke tarafında talebi değerlendirme aşamasında olan henüz bir karar bağlı olmayan kişi sığınmacı, sığınma talebinde bulunduğu ülkede kalma hakkında ve insani standartlarda muamele görme hakkına sahiptir. Sığınma hakkı verilen kişi artık *mülteci* olarak kabul edilir. Sığınmacı ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde bir ülkeye mülteci olmak için başvuran kimsedir. Bu isteği kabul edildiği takdirde mülteci olur, kabul edilmediğinde de kendisi sığınmacı olarak da kabul edilmez. Ülke sınırları dışına çıkartılabilir. Bazı sıkıntılardan dolayı sınır dışı edilmese dahi ülkede kaldığı sürece hukuki durumu ülkede izinsiz şekilde yaşayan yabancılar statüsünde olacaktır, diğer yabancılar gibi sınır dışı edilebileceklerdir. Mülteci olma koşullarını hukuki açıdan haiz olan kişinin ilgili ülkeye yaptığı başvurunun neticelenmesini beklediği süre içinde yahut henüz başvuru yapmamış olan kişinin hukuki olarak tanınmadan adıdır sığınmacı (Koç, Görücü, Akbıyık, 2015 s. 67).

Uluslararası hukukta bu böyle iken Türkiye'de daha farklıdır. Uluslararası anlaşmalarda coğrafi çekince ile kabul ettiği mülteci hukukuna göre sadece Avrupa'dan gelen insanları mülteci olarak kabul eder (Kutlu, 2015 s. 3). Onun haricinde Avrupa dışından gelenlere üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar Türkiye'de sığınma hakkı verir. (Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu, 2013 s. 11).

D. GÖÇ VE GÖÇMEN

Genel olarak belirli bir kişi ya da grubun sembolik olarak belli bir coğrafi sınırdan başka yere yerleşmesi ve orada yeni toplumsal ilişkiler girmesine göç denir. Sosyal bilimlerde bir kavramın birçok manaya gelmesi gibi göç kavramı da başka manalara gelebilir. Bu

kavram, göç alan ve göç veren bölgeler arasında ilişkiyi değiştirme potansiyeline sahiptir. Nitelik ve nicelik bakımından homojen olmayan göç, toplumların yaşam tarzını etkileyen en büyük olgulardan birisidir. Nedenleri sonuçları ve çeşitliliği, göç kavramının birçok farklı biçimde sınıflandırabilmesini sağlamaktadır.

Bu çerçevede göç kavramı gerçekleşme biçimine, göç edilen yere, zamana, iradeye bağımlılığa, büyüklüğüne ve yasal olup/olmamasına bağlı olarak sınıflandırılabilir. Bir ülkenin sınırları dahilinde yaşanan göçler iç göç, ülkeler arasında sınırları aşan göçler ise dış göçtür. Zamana bağlı göçler, uzun ve kısa zamanlı göçler olarak tanımlanmaktadır. İradenin kullanımına bağlı göçler ise, genellikle ekonomik nedenlere bağlı gönüllü (isteğe bağlı) ve savaş veya doğal afetler gibi bireysel iradeden bağımsız nedenlere bağlı zorunlu göç kategorilerinde incelenmektedir. Büyüklüklerine göre; bir kişi, bir grup veya bir kitlenin göçü söz konusudur. Yasal sınırlar dahilinde düzenli göçlerle karşılaşılabilirdiği gibi, kayıt dışı yollarla veya kitlesel olarak herhangi bir yasal işlem yapılmadan sınırların geçildiği düzensiz göçler de bulunmaktadır. Bu sınıflandırma çerçevesinde, Suriyeli sığınmacılar düzenli ve düzensiz uzun zamanlı kitlesel zorunlu dış göç sınıfına girmektedir (Düzkaya, 2016 s. 8).

Göç ile ilgili tek bir büyük kuram yoktur. Örneğin, az gelişmiş ülkelere kapitalist sermayenin girmesi ile yaşanan toplu göçler, bize o ülkelerin hangi bölgelerinin göçe daha yatkın olduğu hakkında bir bilgi vermemektedir. Mikro ve makro düzeydeki analizler birbirinin yerini tutmamaktadır. Onun yerine göç kuramları uluslararası göçün kaynakları, akımları, istihdam biçimleri ve göçmenlerin sosyo-kültürel uyumları olmak üzere dört ana öge etrafında geliştirilmelidir (Unat, 2002, s. 4). Bu bölümde Nermin Abadan Unat'ın "Bitmeyen Göç" kitabının giriş bölümündeki göç kuramları referans alınarak Suriyeli sığınmacıların durumu karşılaştırılacaktır. Suriyelilerin Türkiye'ye gelme sebepleri savaştan dolayı zorunlu göç olduğu için daha iyi yaşam koşulları için gönüllü göçten farklıdır. Çıkış sebepleri farklı olsa da gittikleri ülke de emek gücüne dahil olmaları sebebiyle böyle bir karşılaştırma yapıp olaya farklı pencerelerden bakmaya çalışacağız ve bizce daha uygun olan "sosyal ağlar" kuramı ile analiz edeceğiz.

1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramları

Uluslararası literatürde en eski göç kuramı olan neoklasik ekonominin makro kuramı, göçü ekonomik sebeplerle bağlı olarak değerlendirilmiştir. Bu kurama göre uluslararası göç ve onun karşıtı olan iç göçün nedeni, emek konusunda arz ve talebin ortaya çıkmasındaki coğrafi farklılıktır. Sermayenin güçlü olduğu, emek gücünün az ve pahalı olduğu coğrafya ile sermayenin zayıf, emek gücünün fazla ve ucuz olduğu ülkeler arasında, emek gücünün fazla olduğu ülkeden emek gücünün az olduğu ülkeye bir akış sağlanmaktadır. Bunun önemli bir sebebi ücret farklılıklarından ortaya çıkmaktadır, emek gücünün ucuz olduğu ülkelere işçiler emek gücünün pahalı olduğu ülkelere göç etmektedir. Bu akış ise emek gücünün olduğu ülkede işgücü piyasasının daralması ile emek gücünün pahalılaşmasına, emek gücünün pahalı olduğu ülkelerde ise ücretlerin düşmesine neden olacak, bu şekilde bir denge oluşacaktır. Göç hareketleri, böylece sermaye fakiri ülkelerde yapılan yatırımlara yüksek kâr sağlamakta, ayrıca sermayenin gelişmekte olan ülkelere akması, oralara aynı zamanda yöneticilerin, teknisyenlerin ve diğer kalifiye iş gücünün aksamasına sebep olacaktır (Unat, 2002, s. 6).

Neoklasik ekonomistlerin uluslararası göçle ilgili Manchester okuluna uygun bu kuramın Türkiye'ye göç eden -veya sığınan demek daha doğru olur- Suriyelilerin (Bilgin, 2015, s. 10) göç hareketini ne kadar açıkladığını irdelemeye çalışalım. Bu kuram; uluslararası göçü ekonomik sebeplere ve bunun özelinde emek gücünün pahalı olduğu ülkelere, emek gücünün ucuz olduğu ülkelere bir göç akışı olduğunu temel almaktadır. Ancak Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmesinin temel sebebi ülkelerinde 2011 baharında başlayan çatışmalar ve iç savaşla ilgilidir (Canefe, 2015, s. 17). Bununla birlikte Suriye'den Türkiye'ye göç eden Suriyeliler incelendiğinde %50'sinin okuma yazma bilmediği ve çoğunun kırsaldan geldiği tespit edilmiştir (Dedeoğlu, 2017, s. 4). Buradan da anlaşılacağı üzere emek gücü ucuz olduğu bölgelerden gelmektedirler, emek gücünün daha pahalı olduğu Türkiye'ye göç etmeleri bu bakımdan kurama uygundur.

Bununla birlikte teoremin devamı sermayenin Suriye'ye yatırım olarak akması ve ülkede emek gücü ücretinin yükselmesi gibi bir durum şuan için görülmemektedir. Ülkede ki savaş hali karmaşık bir şekilde büyüyerek devam etmektedir. Bu kuram Suriyelilerin göç akışını anlamakta bize sadece emek gücünün ucuz olduğu ülkeden emek gücünün pahalı olduğu göç edilir tezi gibi yeterli olmayan bir bilgi vermektedir.

2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı

Makro ekonomik kurama karşıt olarak mikro ekonomik kuramda birey rasyonel düşünerek maliyet/kâr hesabı yaparak daha fazla kazanç sağlayacağı ülkeye göç etme kararı almaktadır. Bu karar insan sermayesine yapılan bir çeşit yatırım olarak da değerlendirilmelidir. Birey hedef ülkeye gitmek için yol masrafı, gideceği ülkenin dilini öğrenme, yolculuk ve uyumu sağlamak için psikolojik sıkıntılar türünden yatırım yapacaktır. Özellikle illegal yollardan göçü göze alanlar için sınır dışı edilme ihtimalini de bu riske dahil etmektedirler. Potansiyel göçmenin seçtiği ülke ise bütün bu fedakârlık ve yatırımlara karşılık en yüksek kârı sağlama olasılığı olan yer olmalıdır (Unat, 2002, s. 7).

Mikro kuram ile Suriyelileri karşılaştırdığımızda öncelikle tekrar belirtmemiz gerekmektedir ki, bu göç hareketinin temel hareket noktası Suriye’de sürmekte olan savaştır (Yücebaş, 2015, s. 38). Bu temel hareket noktasından biraz uzaklaştıktan sonra bu mikro kuram ile karşılaştırma yapılabilir. Suriyelilerin yaşamak için Türkiye’de tercih ettiği şehirler incelendiği zaman, kuramın bireyin sermayesine yaptığı “yatırım” olarak nitelendirdiği (dil, masraf, yolculuk ve yeni kültüre uyum sağlama) sebeplerin ağır ve hafif olmasına nazaran yaptığı seçimleri görmekteyiz. Masraf ve yol için kısıtlı yatırım yapan Suriyeliler sınır bölgelerinde göç etmektedirler. Dil ve yeni kültüre daha az yatırım yapan Suriyeliler ise kendi dil ve kültürlerine yakın şehirlere göç etmektedirler. Örneğin, Mardin’e göç eden Suriyeli Kürtler veya Hatay’a göç eden Suriyeli Arap Aleviler vb... Bu kısıtlı yatırımlardan dolayı maliyetler ve risk minimum iken fayda ve kâr oranı da minimum seviyede kalmakta. Kazancın minimum seviyede olmasının sebebi o bölgelerde sığınmacıların genel anlamda inşaat sektöründe, tarımda çalıştırılmışlarıdır. Sanayide çalışan işçiler ise İstanbul, İzmir, Bursa gibi şehirlere göre daha ucuz ücretler ile çalışmaktadır. Buna karşın illegal yollardan yol ve masrafın fazla olduğu hatta botlarda ölme tehlikesi ile deniz yolculuğu ile başka dillerin ve farklı kültürlerin olduğu Avrupa’ya göç etmek (Şimşek, 2015, s. 16) ise daha fazla yatırım gerektirmekte ve daha fazla fayda sağlamaktadır.

Mikro kuram Suriyelilerin Türkiye’ye göç etme hareketinin yanıtını vermese de mikro düzeyde bireysel yaklaşımlarda bir fikir oluşturmaktadır.

3. “Yeni Ekonomi” Kuramları

Son yıllarda neoklasik ekonomik kuramlarına eleştiriler arttı (Unat, 2002, s. 9) “Göçle ilgili yeni ekonomi” kuramına göre göç etme kararı tek bir birey tarafından değil, bir hane tarafından hatta bir toplum tarafından fert, fert verilen birbirine bağlı kararlar ile alınmaktadır. Bu alınan karar sadece kârı maksimize etmek için değil aynı zamanda rizikoyu minimuma indirmek ve yerelde kısıtlı imkanları aşmak için alınır.

Gelişmiş ülkelerin çoğunda hane halkının rizikosu, kurumsallaşmış kurumlar tarafından önlenmeye çalışılır. Mahsul sigorta programları, çiftçiye doğal afetler ve fiyat dalgalanmalarına karşı, işsizlik sigortası ise işçileri yapısal ekonomik değişimlere karşı korur.

Az gelişmiş ülkelerde hane halkı, ailenin verimli gelir kaynaklarını bireyden daha iyi yönetebilir. Hane halkının bireyleri, ekonomik sıkıntılar karşısında farklı stratejiler geliştirmektedir. Ailenin bir ferdi yerel iş piyasasında çalışırken, diğer fert aynı ülkenin başka şehrinde çalışıyor, diğeri ise başka bir ülkede çalışmakta bu şekilde bir yerde çıkabilecek bir sorun karşısında diğer fertler aile gelirini sağlamakta olacaklar ve bu şekilde rizikoyu minimum etmiş olacaklar.

Gelişmiş ülkelerde kredi ve sermaye piyasaları, ailelerin çoğuna yeni yatırım imkânı sağlamaktadır. Az gelişmiş ülkelerde göçmen havaleleri bu işlemi sağlamaktadır. Hane halkından bir yâda iki kişi yurtdışında çalışınca yaptıkları havalelerin bir kısmı masraflara bir kısmı ise yapılacak yatırımlara ayrılmaktadır.

Yeni ekonomik modelinin ana fikri, gelirin neoklasik kuramda kabul edildiği gibi türdeş bir meta olmadığı noktasında toplanmaktadır. Hane sadece yüksek gelir elde etmekle uğraşmaz aynı zamanda farklı gelir kaynakları oluşturmak ister. Bu yaptığı eylemle mutlak gelir arttırmaktan öte göreceli yoksulluğunu düzelterek diğer aileler ile aynı seviyeye gelmek ister (Unat, 2002, s. 9).

Suriyeli sığınmacılar ülkelerinden bireysel hareketten öte kitlesel (toplumsal) hareketler ile göç etmişlerdir. Hane, mahalle, bölge neredeyse Suriye’nin her bölgesinden göçlerin yaşandığı görülmektedir. Bu göç hareketlerinin çoğunluğu Suriye’deki

karışıklıklardan dolayı bir zorunluluk gereği yaşanmıştır (Eren, 2016 ½ s. 120). Bu göçlerin ana amacı hayatta kalma daha iyi bir yaşam arayışıdır.

Yapılan saha çalışmalarında, çatışmaların ilk yıllarında Türkiye'nin uyguladığı "açık kapı" politikası ile hanenin tüm fertlerinin Türkiye'ye gelme imkanları varken genelde anne ve baba Suriye'de kalmış ve ailenin diğer fertleri (çocuklar) Türkiye'ye göç etmişler, aralarındaki yardımlaşma ile bir kısmı AB'nin farklı ülkelerine göç etmiştir. Örnek bir aile vermek gerekirse, Muhammed önce İstanbul'a geliyor. Burada ilişkiler ağı ile abisini, eşi ve çocukları ile Almanya'ya gitmesine yardımcı oluyor. Evli olan bir ablalarının birinin İsveç'e diğerinin ise Danimarka'ya gitmesine yardımcı oluyor. Suriye'de olan sözlüsü ile evlenip Türkiye'ye getiriyor. Anne ve babası ise Suriye'yi mal varlıklarından ve savaşın biteceği ümidiyle terk etmek istememektedirler. Ancak şuan anne ve babasının Suriye'den bir beklentileri kalmadığı için onlar da Türkiye'ye göç etmeyi planlamaktadırlar (*Muhammed, 29, Şam, Beyazıt*). Türkiye'deki statülerinin belirsizliğinden dolayı illegal yollardan Avrupa'ya iltica etme düşüncesindedirler. Örnekteki aile Suriyelilerin genelini yansıtmamakla beraber fikir ve davranış bakımından bilgi vermektedir. Yüz binlerce sığınmacının Türkiye'ye, buradan da AB ülkelerine botlar ile gitmeye çalışmaları (İçduygu, 2015, s. 26) verilen örneğin fikir ve davranış bakımından önermemizi desteklemektedir.

"Yeni ekonomi" kuramını ile bu örneğimizin değerlendirmesini yaptığımız zaman, göç kararının hane haklı hatta toplumun çoğunluğu tarafından rizikoyu minimum seviyede tutmak, yaşayamama riski de buna dahil, yoksulluğu göreceli düzeltmek için alındığı izlenmektedir. Kuramın gelişmiş ülkelerde ve azgelişmiş ülkelerde yatırım için bahsettiği Suriyeli sığınmacılar üzerinde tam görememekteyiz çünkü, ülkelerinin de savaş hali devam etmektedir (Özdemir, 2015, s. 48). Bu sebepten dolayı şuan için yapabilecekleri tek yatırım hayatlarını devam edebilmek için istihdam, barınma ve beslenme olmaktan öteye gidememektedir. Bu göç kuramı Suriyelilerin hareketlerini sadece kısıtlı oranda açıklayabilmektedir.

4. İkiye Bölünmüş (Segmented) Emek piyasası kuramı

Neoklasik ve Yeni ekonomi kuramları göç ile ilgili farklı veriler veriyor iseler de ikisi de mikro düzey modeli sayılırlar. İkisinin de üzerinde durduğu göç edenlerin göç kararını

almalarında, biri bireyin daha etkili olduğunu düşünüyor diğeri ise hanenin ve toplumun daha etkili olduğunu düşünüyor, gelirin ve rizikonun nasıl hesaplandığı, eksiksiz işleyen piyasalara karşıt bulunmayan veya eksik işleyen piyasaların varlığı, göç kararlarının toplumsal açıdan nasıl alındığı konusunda düğümlemektedir. Rasyonel düşünceye dayalı bu modelin karşısında “ikiye bölünmüş piyasalar” modeli çok farklı bir yer işgal etmektedir. Bu kuram, uluslararası göç hareketinin modern sanayi toplumlarının işgücü ihtiyacından ileri geldiğini savunmaktadır.

Bu teorik düşüncenin en hararetli savunucusu Micheal J. Piore’ye göre, uluslararası göç gelişmiş ülke ekonomilerinin sürekli iş gücü ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Piore’ye göre göç hareketleri gönderen ülkenin işsizliği, ücretlerin düşüklüğü gibi itici (push) sebeplerden kaynaklanmadığını, kabul eden ülkenin kronik hale gelmiş ucuz işgücü ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Piero’ya göre ileri derecede endüstrileşmiş toplum ve ekonomileri, dört temel sebepten dolayı sürekli ucuz ve esnek işgücüne ihtiyaç duyar.

Bu özelliklerinden ilki yapısal enflasyondur. Ücretler sadece arz ve talebi değil, aynı zamanda ücretin karşılığında yapılacak işe bağlı olan statü ve itibarı da yansıtmaktadır. İşverenler mesleki hiyerarşinin en alt kademesindeki işi yaptırırken vasıfsız eleman ararlar, bu işin karşılığında daha fazla bir ücret saptayamazlar. Zira, statüye bağlı olan hiyerarşi sarsılacaktır. Her kademe bir ücret zammı isteyecektir. Dolayısıyla tek çare ücretleri düşük tutmaktır. Yerli işçiler bu çözüme sendika ve bağlı olduğu diğer kurumlar nedeni ile yanaşamayacakları için tek çözüm, dışarıdan düşük ücrete razı olacak olan işgücü ithal etmektir (Unat, 2002).

Uluslararası göçün ikinci özelliği, çalışma güdülerinde yatmaktadır. İnsanlar sadece gelir sağlamak için değil, toplumsal itibarı arttırmak için de çalışırlar. Mesleki hiyerarşinin en alt birimin de çalışan işçiler de bu güdülenme isteğini taşımaktadır. Dolayısıyla yerli işçinin yükselme isteğini yansıtabilmek için, en alt birimde statü ve itibar kaygısı olmayan ve sadece para biriktirme derdi olan işgücü bulundurmak, bu sorunu çözmektedir. Gelişmiş ve azgelişmiş ülkelerde yaşam standartları farkı, yabancı işçinin kanaatkârlığı ile açıklanmaktadır. Göçmen işçinin geldiği ülkede kazandığı ücret, geldiği ülkeye kıyasla doyurucudur. Ayrıca göçmen işçi kendisini, kabul eden toplumun

bir üyesi olarak görmemektedir. Aksine, kendini kazancı üzerinden geldiği ülkede statü ve itibar sahibi olarak görmektedir. Dolayısıyla uluslararası göç yerli işçinin kademesinin yükselmesine imkân sağlamaktadır.

Uluslararası göçün üçüncü özelliği, işgücü arzının bir bakıma sınırsız olmasından kaynaklanmaktadır. Büyük çapta işgücü ithal eden ABD, Fransa ve Almanya bu konuda en aydınlatıcı örnekleri vermektedirler. ABD başlangıçta yoğun bir şekilde Avrupa'dan işgücü ithal etti, Birinci Dünya Savaşında güneyli zencilerle Meksikalı işgücünü çekti, 1960'lardan sonra Latin Amerika ve Karayip işgücü piyasasına başvurdu. İkinci Dünya Savaşından önce Fransa en çok Polonya işgücü kaynağından faydalanıyordu. Savaş ve sonrasında Demirperde kaynağını kurutunca Fransa, Kuzey Afrika, İtalya ve İspanya'ya başvurdu. İtalya ve İspanya'daki ekonomik gelişme 1960'larda bu kaynakları kurutunca, Fransa bu kez Yugoslavya ve Portekiz'e döndü. Batı Almanya'nın da izlediği politika benzer şekilde oldu. İkinci Dünya Savaşından önce Doğu Avrupa ülkelerinden işgücü kabul eden Almanya daha sonraları Doğu Almanya'dan kaçanları kabul etti. Duvarın örülmesinden sonra ise Türkiye ve Yugoslavya'ya yöneldi.

Uluslararası göçün dördüncü özelliği, bu göç akımının tükenmezliğinde yatmaktadır. Avrupa Birliği ve ABD hükümetlerinin ısrarlı politikalarına rağmen illegal işgücü çoğu kez sığınmacı sıfatlarını da kullanarak sınırları zorlamaya çalışmakta, bu uğurda yaşamını kaybetmek dahil olmak üzere her türlü tehlikeyi göze almaktadır.

Bu özellikleri göz önünde bulundurunca uluslararası göç hareketini nasıl açıklayabiliriz? Bu konuda Piero en ilginç açıklamasını “ikiye bölünmüş işgücü piyasası” varsayımı ile sunmaktadır. Bu modele göre işgücü piyasası iki sektörden oluşmaktadır: birinci sektörde işler ağırlıklı olarak yerli işçiler tarafından işgal edilmektedir, göçmenler ise ikinci sektörde yoğunlaşmaktadır. Bu ayrım nereden ileri gelmektedir?

Bu konuda sermaye ile emek arasında ki farkı göz önünde bulundurmak gerekir. Sermaye, üretimin değişmez bir etkenidir. Talep dalgalandığı takdirde kullanılmayabilir, ancak tasfiye edilemez. Sermaye sahipleri her zaman işsizliğin masraflarını karşılamak zorundadırlar. Emek ise değişken faktördür. Talep azalınca, işgücüne yol verilir. Sermaye sahipleri imkân buldukları ölçüde, sürekli talebi yatırım gerektiren altyapı yatırımları ile dalgalanan talebi ise işgücü ithali ile karşılamaya çalışırlar. Böyle sermaye-yoğun

metotlar temel istekleri, emek-yoğun metotlar ise mevsimlik, dalgalı istekleri karşılamak üzere kullanılmaktadır. Bu ikilik (dualism) işgücü piyasasını ikiye bölmektedir.

Sermaye-yoğun birinci sektör de işçiler kalifiye eleman uzmanlık gerektiren işlerle uğraşmakta, bu işleri öğrenmesi için işveren tarafından da özel eğitimlerden geçmektedir. Bu işçiler genelde sendika üyesidirler. Yaptıkları işler uzmanlık gerektirdiği için işten çıkarılması düşünülen son kişilerdir, sosyal güvenceleri de işten çıkarılmasını zorlayan diğer bir etkidir. Bu sebeplerden dolayı bu sektör çalışanları adeta sermayenin bir parçası olmaktadır.

Emek-yoğun ikinci sektör çalışanları ise istikrarsız ve vasıfsız işler yapmaktadırlar. Onların işine son vermek işverene hiçbir külfet yüklemeksizin her an son verilebilir. Ekonomik bunalım dönemlerinde işverenlerin yaptıkları iş bordroları küçültmektir. Bunun sonucunda işçiler içine düştükleri işsizliğin masraflarını kendileri taşımaktadır.

“Bölünmüş işgücü piyasası” kuramı, mikroekonomi kuramlarının öne sürdüğü gibi göç etmek isteyen rasyonel çıkarlarını ön planda tutan kararlar verdiğini inkâr etmemektedir. Aksine birçok durumda, göçmen işçinin sağlayabildiği kazanç ve tasarrufların geride bıraktığı aileye önemli bir destek sağladığını kabul etmektedir. Ancak bu model, neoklasik ve yeni ekonomi kuramlarından çok farklı varsayımlara dayanmaktadır (Unat, 2002, s. 11-14).

Bu kuramın özelliklerini Türkiye üzerinden ve kısmen Almanya üzerinden irdelemeye çalışacağım. Kronik hale gelmiş ucuz işgücü ihtiyacı Türkiye ile uyuşmaktadır. Türkiye ekonomisinde tarım ve tekstil piyasaları önemli bir yer tutmaktadır ve bu iki piyasa da ucuz işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Türkiye tekstil piyasasında Çin, Hindistan, Bangladeş gibi ülkeler ile rekabete girmesi sebebiyle ucuz işgücüne daha fazla ihtiyaç duymaktadır (Kaşka, 2017, s. 5).

Kuramın statü ve itibar olarak tanımladığı konuyu Türkiye’ye uyarladığımız zaman bunun tam karşılığını görmemekteyiz, çünkü Türkiye’de Pieore’nin bahsettiği Emek-yoğun sektörün çalışanlarını önemli ölçüde Kürt göçmenler işgal etmektedir (Yılmaz G. , 2017, s. 24). Bu durum Suriyelilerin daha ucuz işgücü olarak çalıştırılmasına sebebiyet vermekte ve Kürt işçiler tarafından rahatsızlık ile karşılanmaktadır. Bununla bazı

sektörlerde Pieore'nin tezinin karşılığı görünmektedir, örneğin eskiden hamallık yapan Kürt emekçi Suriyelilerin gelmesiyle beraber şoför statüsüne yükseldiği görülmektedir (Alpman, Sınıf, Kimlik ve Göçmenlik: Piyasalaşmış Savaşları İzleme Kılavuzu, 2017, s. 2). Bu örnekler kısıtlı örnekler olmakla beraber bize bir takım bilgiler vermektedir.

Pieore'nin uluslararası göçün ikinci sebebi olarak adlandırdığı, insanların sadece para kazanmak için değil aynı zamanda saygınlık görmek için çalıştığını ve yerli işçilerin bu saygınlığı elde edebilmeleri için en alt seviye işlere işgücü ithali çözüm olarak görüldüğünü belirtmiştir. Bu durum Türkiye ile karşılaştırıldığında iki farklı durum izlenmektedir. İlk olarak belirttiğimiz Kürt işgücü: Kürt işçiler Türkiye'de genel olarak statüsü düşük işlerde çalışmaktadır. Bunun için Kürt işçilerin düşük statülü işlerde çalışmayı istememesi gibi bir durum söz konusu değildir (Yılmaz G. , 2017, s. 24). Ancak sınır şehirleri ve büyük şehirlerde atölyeler de çalışma durumu analiz edilince, bu durum önceki zamanlara göre kısmi olarak fark göstermektedir. AVM'ler, güvenlik işçileri ve hizmet sektöründe oluşan istihdam ile birlikte tekstil atölyelerin de işgücü açığı doğduğu ve bunu Suriyeli işçiler ile telafi edildiği görülmektedir. İkinci izlenim ise tarım işçiliğindeki farklılık olarak göze çarpmaktadır. Tarım işçiliğinde çoğunlukla Kürtler çalışmakta idi ancak Suriyelilerin gelmesi ile birlikte bu sektörde ekseriyetle Suriyelilerin çalıştığı izlenmektedir (Dedeoğlu, 2017, s. 5).

Üçüncü madde olarak ele aldığımız, işgücü arzının sınırsızlığı. Bu madde Türkiye ile karşılaştırdığımızda Türkiye'ye göç hareketleri genel manada politik sebeplerden dolayı göçükse de göçün sonunun işgücüne dönüştüğü görülmektedir. Türkiye'nin göç tarihinin kısa bir özetini geçmek gerekir isek, balkanlardan gelen göç mübadele, Bosna, Kosova, sonrasında Güneydoğu'dan zorunlu Kürt göçleri, Bulgaristan'dan gelen göçmenler ve sonrasında Irak, Afganistan'dan gelen göçler olarak sıralanabilir. 2011 'den beri Suriye'den gelen göçler, İşgücü göçünün sınırsızlığını göstermektedir.

Uluslararası göçün tükenmezliği, ilkesi Türkiye ile de uyumaktadır. Türkiye'nin ısrarlı politikalarına rağmen illegal işgücü çoğu kez sığınmacı sıfatlarını da kullanarak sınırları zorlamaya çalışmakta, bu uğurda yaşamını kaybetmek dahil olmak üzere her türlü tehlikeyi göze almaktadır (Yıldırım, 2017, s. 3).

Pieore'nin Uluslararası göç hareketini "bölünmüş işgücü" ile açıklayan savının dayanağı, sermaye-yoğun sektörün çalışanlarının özelliklerinden dolayı yerli işçi olması, emek-yoğun sektör çalışanlarının ise ucuz ve vasıfız ithal işgücü olduğunu savunmaktadır (Unat, 2002, s. 14). Bu durum Türkiye'ye tam olarak oturmamakla birlikte, Sermaye-yoğun sektörde yerlilerin çalıştığı gerçeği değişmemekte ancak emek-yoğun sektörün Kürtler ve Suriyeliler arasında paylaşıldığı farklı bir durum ortaya çıkmaktadır (Alpman, Sınıf, Kimlik ve Göçmenlik: Piyasalaşmış Savaşları İzleme Kılavuzu, 2017, s. 2). Bu durum da ortaya çıkan tablo Kürtlerin durumu ile biraz ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmakla beraber Türkler ile aynı ücretleri ve statüleri paylaşamamaktadırlar, yada Kürtler kentlere iç göç ile geldiler, Suriyeliler ise başka bir ülkenin vatandaşı olarak savaştan kaçarak geldiler. Bu durumdan dolayı iç göç ile kente gelen göçmenin çalışma koşulları ve ücreti, kentli veya Türk olarak kabul edilen işgücünden daha ucuz iken Mülteci göçmenlerin çalışma koşulları ve ücreti iç göç ile gelen göçmenlerden daha pahalı olduğu görülmektedir. Bölünmüş işgücü teorisinin bazı noktaları Suriyelilerin Türkiye'ye göçünde bize yardımcı olmaktadır.

5. Dünya Sistemi Kuramı

Wallerstein'in 1974'te geliştirmiş olduğu kavramlara dayanarak bir çok toplum bilimci uluslararası göçün kaynağını ülkelerdeki ekonomilerin ikili pazarından değil, 16. Yüzyıldan beri dünya pazarının genişlemesinde görmektedir. Bu alanda en geniş çalışmayı Chicago Üniversitesi öğretim üyesi Saskia Sasssen yapmıştır.

Kuramın geliştirdiği şemaya göre merkezdeki kapitalist ağlar, kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca, çevredeki nüfus göç etmeye başlar. Bu süreç, sömürgecilik olgusu ile çok yakından ilintilidir. Sömürgeci rejimler kolonyal devletlerin çıkarlarına hizmet etmek üzere vaktiyle sömürgelerin fakir bölgelerine girmişlerdir. Bugün de neo-kolonyal hükümetler ve çokuluslu şirketler dünya ekonomisi kapitalistlerinin üretmiş oldukları ulusal seçkinlerin iktidarına yardımcı olmaktadır.

Dünya sistemleri kuramına göre uluslararası göç, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmenin doğal sonucudur. Kapitalist ekonomi Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'daki merkezlerden giderek daha genişlemiş halkalar olarak yayılmakta, dünya nüfusu giderek dünya Pazar ekonomisine entegre olmaktadır. Çevre

bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimi altına girdikçe göç akımları oluşmakta, bunların önemli bir kısmı dış ülkelere doğru yönelmektedir.

Merkez kapitalist ülkelerdeki sanayi firmaları çevre ülkelerde montaja dayalı sanayi kurmaktadır. Bu sanayi genel manada ihracata yöneliktir. Fabrikaların işçi talebi geleneksel üretim faaliyetlerini zayıflatmaktadır. Fabrikalar ucuz işgücü talebinden dolayı kadın işçi çalıştırmayı tercih etmektedir. Bu sebepten dolayı erkekler iş bulmakta zorlanmakta ve bu da göçü tetiklemektedir.

Çevre bölgelerde kapitalist ekonomiler tarafından yaratılan göçmenler, bu işgücünün merkez ülkelere akmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda göçmenler büyük kentlere yoğunlaşmaktadır. Küresel ekonominin yarattığı yabancı yatırımlar ise az sayıda küresel kentte yaşayan uzmanlar tarafından yönetilmektedir.

Merkez devletlerin sermaye sahipleri malları sevk etmek, makineleri teslim etmek, hammaddeleri ihraç etmek, işletmelerin eşgüdümünü sağlamak için çevre ülkelere altyapı yatırımı yapmaktadır. Bu yatırımlar ulaşımı ve iletişimi kolaylaştırdığı için mal ve sermaye akışını bir tarafa insanları ise aksi tarafa doğru hareket ettirmektedir.

Bu ekonomik küreselleşme, merkez ve çevre ülkeler arasında bir kültürel yakınlaşmayı da beraberinde getirmektedir, daha doğrusu çevre, merkez ülkenin kültürünü öğrenmekte ve ona yönelmektedir. Örneğin Hintliler ve Pakistanlılar İngilizce öğrenmekte, İngiliz tipi üniversite dereceleri almakta ve İngiliz Milletler Camiası'nın üyeliğini sürdürmektedir. Benzer şekilde Senegal vatandaşları Fransızca öğrenmekte, Fransız tipi liselerde okumakta ve parasal işlemlerini son zamanlara kadar Fransız frangına bağlı olarak yürütmekte idiler.

Bu ideolojik ve kültürel bağlar, merkez devletlerin medyası tarafından yayımlanan programlar ve reklam kampanyaları ile de pekiştirilmektedir.

Nihayet dünya ekonomisi bankacılık, finans, mesleki hizmetler ve yüksek teknolojinin yoğunlaştığı, az sayıda büyük kentsek merkezlere yoğunlaşmıştır. ABD'de küresel kentler New York, Chicago, Los Angeles ve Miami'yi; Avrupa'da Londra, Paris, Frankfurt ve Milano'yu; Uzakdoğu'da ise Tokyo, Osaka ve Sydney'i içermektedir. Bu küresel kentlerde çok yüksek bir refah seviyesi ve yüksek vasıflı işgücünün bulunmasına

karşılık aynı zamanda garson, bahçıvan otel personeli, ev hizmetçisi vb. çok sayıda vasıfsız işgücü piyasası yaratmaktadır.

Kapitalist ekonomiler, kendi ülkeleri dışında yaptıkları yatırımları korumak için, gerektiğinde siyasi ve askeri müdahaleler yapmaktadırlar. Bu tür müdahaleler başarısızlığa uğradığında bu kez merkez ülkelere yönelen sığınmacı akımlarına yol açmaktadır. Bu gelişme de uluslararası göçün bir diğer görünüşünü (Unat, 2002, s. 18) Dünya Sistemleri Kuramı ile Suriyelilerin Türkiye göçünü yorumlayabilmek için öncelikle Suriye iç savaşından önce Suriye’de yapılan yatırımları ve merkez ülkelerin Suriye üzerindeki etkileri üzerine detaylı bir araştırma yapmak gerekmektedir. Bu tezin konusu Suriyelilerin Türkiye’ye göç ettikleri süreçten sonrasına yoğunlaşmış olduğu için bu konu başka bir araştırmada daha detaylı incelendiğinde faydalı bir karşılaştırma olacağını düşünmekteyim.

6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Yukarıda ele aldığımız kuramlar, uluslararası göçün hangi nedenlerle ortaya çıktığını irdelemektedir. Uluslararası göç aynı zamanda “zaman ve mekân” açısından etiketlenmekte ve sürdürülebilirliğini arttırmaktadır. İlişkiler ağı kuramı, göçün bu yönünü aydınlatmaya çalışmaktadır.

Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır. Bu ilişkiler ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendiren öğelerdir. Bu tür bağlar insanların gerektiğinde yardım almak, iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayelerdir. Zaman içinde bu ilişki ağları göçmen gönderen ülkenin diğer katmanlarına da yayılmaktadır. Yabancı bir ülkeye ilk kez giden göçmenler, özellikle illegal yollardan gitmeleri halinde, yardım alabilecekleri bir ilişkiler ağı olmadığından, yüksek meblağdaki masrafları göze almak zorundadırlar. Ancak onları izleyen her yeni göçmen soydaşlık ve dostluk esasına dayanarak destek görebileceği için, göç masrafları azalmaktadır. Böylece göç hareketi sınırsız bir şekilde sürdürülmektedir.

Son zamanlarda bu konuyu kadın işgücü, hane halkı ve toplumsal örgütlerle incelemiş olan Patricia R. Pessar toplumsal cinsiyeti görmezlikten gelen kuramların

boşluklarını gidermek üzere özellikle ataerkil aile yapısı ve kadınların göçte oynadıkları rol üzerinde durmaktadır. Pessar bu çalışmalarında yirmi yıl önce önemli bir araştırma gerçekleştiren Fransız antropolog Claude Meillassoux'nun çalışmalarından yararlanmışır. Meillassoux Afrika'daki kadınların kocalarının göç etmelerinden sonra tüm ev ve tarla işlerinin kendilerine kaldığını ve bir kısmının bu ağır yükten kurtulmak için kentlere göç ettiklerini yazmaktadır.

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, ataerkil aile yapısı içerisinde kadınların denetlenmesi gerektiği kuralının kadınların göç yoluyla yeni kazançlar sağlama isteği ile nasıl çalıştığı noktası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna göre denilebilir ki, “göçün oluşturduğu ilişki ağları sadece göçmene destek vermekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal rolleri yeniden üretimini sağlıyor”. Bu arada Pessar bu yazarın da tartıştığı, kadınların “özgürleşme” ve “pseudo-özgürleşme” sürecine değinmekte, dış göçün genellikle kadınlara tüketmek üzere yeni olanaklar sağladığını, ancak bunun ötesinde kadının toplumsal konumunu değiştirmek üzere fazla destekleyici olmadığını da belirtmektedir.

Göçmen ilişkiler ağları, kurulduktan sonra, kabul eden ülkelerin hükümetleri bu akımı denetlemekte büyük zorluk çekmektedir. Benimsenen göç politikaları ne olursa olsun, göçmen örüntüler oluşmakta devam etmektedir (Unat, 2002, s. 20).

İlişkiler ağı kuramı Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmelerinde sıkça görülen ve görülmeye devam eden bir durumdur. Kuram, illegal yollardan ilk göç edenlerin masrafının çok olduğunu sonradan gelenlerinse daha önce gelenlerle bağlantı kurdukları için masraflarının azaldığını belirtmektedir. Ancak Türkiye'de yaşanan durum biraz daha farklıdır. İlk gelen göçmenler açık kapı politikası yüzünden rahat gelmişlerdir (Tarlan, 2015, s. 59), insan kaçakçıları yüksek meblağlar ödemek zorunda kalmadıkları için daha az maliyet ile Türkiye'ye geldikleri görülmüştür. Yeni bir ülke ve şehirde hayat kurmaya çalışmaları sebebiyle yaşama koşulları maliyetli olmuştur. Ancak şuan yeni göç edenlerin yaşadığı en büyük sıkıntı sınırların kapalı olması sebebiyle insan kaçakçılarına verdikleri yüksek ücretler ve ölüm tehlikesidir. İlişkiler ağı ile Türkiye'deki aileleri tarafından yapılan yardımlar ile yüksek ücret engelini aşmaya çalışıyorlar ancak sınırların kapalı olmasından dolayı sınırda inşa edilen duvarların üstünden geçmeye çalışan

göçmenler Türk askerleri tarafından öldürölme tehlikesindedir sadece en iyi koşullarda bu işi yapan insanlar ile minimum riskler ile halletmeye çalışıyorlar (*Bekir, 23, Şam, Beyazıt*).

Suriyeli göçmenler diğler ölke göçmenlerinden farklı olarak bütün katmanları ile ailece göç etmektedirler (Çetinkaya, İğne ile Kuyu Kazmak, 2017, s. 4). Kadınlar da aileleri ile birlikte göç etmektedir. Ancak bu göç görüşme yapılan Suriyeli kadınlarda hayat şartlarını daha da zorlaştığı görölmektedir. Kadınlar gündüzleri işyerinde çalışmakta akşamları ise evde çalışmaktadır (Dedeoğlu, 2017, s. 7). Göçün Suriye kadının toplumsal konumunu değıştirmek üzere fazla destekleyici olmadığını görölmektedir.

Şu an Türkiye Suriyeli göçmenleri almamak için sınırlarını duvarlar ile örmekte sınırlarını kapamaktadır. Ancak Türkiye’de bulunan Suriyeliler ile ilişki bağlarını devreye sokarak bu yasakların ve duvarların üstesinden geliyorlar. Benimsenen göç politikaları ne olursa olsun, göçmen örüntüler oluşmaya devam etmektedir.

7. Kurumsal Kuram

Uluslararası göç başladıktan sonra sermaye zengini ölkelere girmek isteyenlere, bu ölkelere giriş sağlayan vize, çalışma izni gibi hukuksal olanaklar arasında açık bir dengesizlik oluşmaktadır. Bu dengesizlik, yüksek kazanç sağlayan ve bazı girişimcilerin finanse ettiğı özel kurumlar ile kazanç amacı gütmeyen gönüllü kurumlar tarafından giderilmeye çalışılmaktadır. Ortaya çıkan kurumlardan biri, yüksek kazanç sağlayan karaborsalardır. Bu karaborsalar, özellikle sığınmacı sıfatıyla ölkelerini terk eden kişilerden yüksek ücretler tahsil etmektedir. Yeraltı piyasasında ortaya çıkan bu tür kurumlar göçmenlerin sömürölmesine yol açtığından, gelişmiş ölkelerdeki insan hakları odaklı kurumlar yasal ve yasal olmayan göçmenlerin haklarını savunmaya çalışırlar.

Kazanç peşinde koşan kurumlar, karaborsa fiyatları karşılığında göçmenleri sınırlardan kaçırmakta; sahte evrak ve vizeler sağlamakta, göçmen adayı ile gidilmek istenen ölke vatandaşları ile evlilikler düzenlemekte; bu ölkelerde oturma yeri, kredi gibi kolaylıklar sağlamaktadırlar. İnsan haklarını savunan gruplar ise meşru yoldan göçmen olarak kabul edilebilmeleri için göç etmek isteyenlere sosyal hizmet sunmakta, hukuksal danışmanlık yapmaktadırlar.

Ulus-ötesi göçmenlerin sayısı arttıkça, uluslararası göç akımı giderek daha çok kurumsallaşmaktadır. Kurumsallaşma süreci, hükümetleri göç akımını denetleme konusunda daha fazla engellemektedir. Emniyet kuvvetleri tarafından yapılan kontroller, karaborsa fiyatlarını artırmakta, daha sıkı göç politikaları ise insan haklarını savunan kurumların direnişini ile karşılaşmaktadır (Unat, 2002, s. 21).

Kurumsal kuram Türkiye’de aynı şekilde görülmektedir. Suriye iç savaşının ilk yıllarında açık kapı politikası uyguladığı için bu durum söz konusu değil iken, Suriyelilere vize uygulaması getirildiğinden beri karaborsalar ortaya çıkmış, Suriyelilerin yüksek bedellerle Türkiye’ye giriş yapmaları sağlanmakta ve karaborsalar kurumsallaşmaktadır. Buna karşılık Türkiye’de birçok insani yardım derneği göçmenlere insani ve hukuksal açıdan destek vermektedir (Heyse, 2016, s. 55).

8. Kümülatif Nedensellik

Bu kuram her göç atılımının, onu izleyen göç etme kararının verileceği toplumsal çerçeveyi değiştirdiği noktasından hareket etmektedir. Toplumbilimciler göçü kümülatif (biriktirici) biçimde etkileyen sekiz sosyo-ekonomik etken saptamışlardır: göç ilişkiler ağının yaygınlık ölçüsü, gelir bölüşümü, toprak bölüşümü, tarımın örgütlenme biçimi, kültür ve insan sermayesinin bölgesel dağılımı, çalışmanın toplumsal anlamı, üretim yapısı. Yüksek sayıda bir iş kolunda göçmenlerin çalışması bu iş türünün ‘göçmen işi’ olarak nitelendirilmesine ve yerli işçinin bu alanda çalışmamasına sebep olmaktadır. Örneğin otomobil üretimi Avrupa’da göçmen işi, ABD’de yerli işi sayılır.

İşsizlik döneminde hükümetler göçmen işçileri çıkarıp aynı işlere yerli işçileri koymak istese de konumlarının düşmesi ve düşük ücret sebeplerinden dolayı yerli işçiler bu işleri kabul etmemektedirler. İşçi ihtiyacı olduğu zaman ilgili hükümetler göçmen alımlarını zorunlu olarak devam etmektedir (Unat, 2002, s. 22).

Bu kuram Türkiye’de Kürt işçiler sebebiyle tam olarak karşılık bulamaktadır. Örneğin “göçmen işi” denilecek iş kolları tarım, tekstil, inşaat vb. olarak belirtirsek bu işlerde hali hazırda Kürt işçiler çalışmaktadır (Yılmaz G. , 2017, s. 5). Bundan dolayı hükümetin bu işleri yapacak yerlileri bulamadıkları için Suriyeli göçmenleri zorunlu olarak alıyor diyemiyoruz. Ancak yeterli gelmediğinden dolayı Suriyeli göçüne izin

verdiği söylenebilir veya Kürtleri yerli işçi değil de göçmen işçi olarak adlandırır isek kümülatif nedensellik önemli ölçüde doğrulanmış olacaktır.

E. YABANCI

Yabancı, bulunduğu ülkenin vatandaşı olma hakkını henüz kazanmamış kişiye denir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre; Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi ifade eder (YUKK/3) (Koç, Görücü, Akbıyık, 2015 s. 65). Ayrıca pasaportu ile yasal yollardan giriş yapan yabancıların, Türkiye’de ikamet ve çalışma hakları mevcuttur. Yabancı statüsü de bir statüdür.

Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış, sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılır (YUKK/5). Yabancı, pasaport veya pasaport yerine geçen belge ya da belgelerini, Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkışlarda görevlilere göstermek zorundadır. Sınır geçişlerine ilişkin belge kontrolleri, taşıtlarda seyir hâlinde de yerine getirilebilir. Havalimanlarının transit alanlarını kullanan yabancılar, yetkili makamlarca kontrole tabi tutulabilirler. (YUKK/6). Türkiye’ye girmesi izin verilmeyecek kişiler ise; pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar kişiler geri gönderilir. Bu maddeyle ilgili olarak yapılan işlemler, geri çevrilen yabancılara tebliğ edilir. Tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır (YUKK/7). Yabancıların gerekli yerlerden izin aldıkları sürece çalışma, ikamet ve eğitim hakları mevcuttur.

İkamet izni başvurusu, yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılır. İkamet izni için başvuracak yabancılarda, talep ettikleri ikamet izni süresinden altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgeye sahip olmaları şartı aranır. Başvuru için gerekli olan bilgi ve belgeler eksik ise, başvurunun değerlendirilmesi eksiklikler tamamlanıncaya kadar ertelenebilir. Eksik olan

bilgi ve belgeler ilgiliye bildirilir. Konsolosluklar, ikamet izni başvurularını görüşleriyle birlikte Genel Müdürlüğe iletir. Genel Müdürlük, gerekli gördüğünde ilgili kurumların görüşlerini de alarak başvuruları sonuçlandırdıktan sonra, ikamet izninin düzenlenmesi ya da başvurunun reddedilmesi için konsolosluga bilgi verir. Başvurular, en geç doksan gün içinde sonuçlandırılır. İkamet izni başvurusunun reddine ilişkin işlemler ilgiliye tebliğ edilir (YUKK/21).

Yabancıların çalışma izni Geçerli çalışma izni ile 27/2/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun 10 uncu maddesine istinaden verilen Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi, ikamet izni sayılır. Çalışma izni ya da Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi verilen yabancılardan, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununa göre çalışma izni süresi kadar ikamet izni harcı tahsil edilir (YUKK/27). Çalışma iznini çalıştığı işyeri ÇSGB'na yapmaktadır.

F. ŞARTLI MÜLTECİ

Türkiye'nin strateji olarak belirlediği coğrafi kısıtlama, Avrupa dışından gelen sığınmacıların ülkede kalış sürelerini kısıtlamakta aynı zamanda “mülteci” kavramını şartlı mülteci (non-conventional ya da conditional refugee ve conventional refugee) olarak ikiye ayırmaktadır. Türkiye'ye Avrupa dışından gelen sığınmacıların, şartlı mülteci olabilmek için BMMYK'nın Ankara ofisine önce kayıt olmaları, daha sonra mülteci statülerini belirleyecek mülakatları başarıyla tamamlamaları gerekmektedir (Sert & Yıldız, 2017, s. 97).

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir (YUKK/62).

G. İKİNCİL KORUMA

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (YUKK/63).

IV. SURİYELİ SIĞINMACILAR

Suriye’de 2011 baharında rejim karşıtı olarak başlayan gösterilerin kısa zamanda amansız bir iç çatışmaya dönmesi ile başlayan süreç, kısa bir sürede dramatik sonuçlar vermeye başladı. Komşu ülkelere göç ve ülke içi göç dalgaları başladı. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) bu göçü, yakın zamanda görülmüş en büyük göç dalgası olarak nitelendirmektedir. Yaklaşık 22,4 milyon nüfuslu Suriye’de 2011 baharından itibaren 200 bin insan hayatını kaybetti, yüzbinlerce insan yaralandı, 10 milyondan fazla insan ülkesini terk etmek veya ülke içinde başka yerlere göç etmek zorunda kaldı. BMMYK kayıtlarına göre 2015 Kasım itibariyle kayıtlara alınan yaklaşık 4,2 milyon Suriyeli, kayıtdışları değerlendirdiğimizde ise 4,2 - 4,5 milyon Suriyelinin ülkesini terk ettiğini; başta komşu ülkeler olmak üzere başka ülkelere göç ettiğini

görüyoruz. Suriye Savaşı, II. Dünya savaşıdan sonraki en büyük insanlık dramına sebebiyet vermiştir. Daha vahim olanı ise Suriye’de devam eden savaşın her gün daha içinden çıkılmaz bir hale evrilmesidir. 5 yıldır devam eden savaşın yakın bir zamanda sona ereceği umutları da gitgide yok olmaktadır (Erdoğan, Ünver, 2015 s. 16). Bu göstergeler, başta Türkiye olmak üzere göç alan ülkelerin göç almaya devam edeceğini göstermektedir.

Türkiye, Aralık 2016 itibarıyla ülkesini terk eden 5,5 - 5,7 milyon civarındaki Suriyelinin % 54’ünden fazlasını tek başına konuk etmektedir. Türkiye’yi Lübnan (1 milyon 17 bin), Ürdün (655 bin), Kuzey Irak (228 bin) ve Mısır (115 bin) takip etmektedir. 2014 sonrasında, özellikle de 2015 yılında hem Suriye hem de diğer ülkelerden gelen ciddi bir göç dalgası ile karşı karşıya kalan AB ülkelerine de toplam 1,3 - 1,5 milyon civarında mülteciye ulaşmıştır. Ancak bu mültecilerin sadece yarısı yani yaklaşık olarak 600 - 700 bini Suriyeli, diğer yarısı ise Suriyeli olmayanlardır (Erdoğan, 2017, s. 22).

Türkiye’ye doğru başlayan göç dalgaları savaşın başladığı yıllarda sınırdaki şehirler ve kamplar ile sınırlı iken zamanla ülkenin 81 iline yayıldı. Göçmenlerin ırksal ve inanç bakımından aidiyet hissettikleri toplulukların olduğu şehirleri tercih etmeleri dikkat çekmektedir. Örneğin Kobani’den gelen Kürtler Mardin iline göçü tercih ederken, Arap Aleviler Hatay bölgesini tercih etmektedir (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 177).

A. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER

Dünya tarihinde yaşanan en büyük insanlık dramlarından birisi, 2011’den bu yana Suriye’de devam etmektedir. Suriye’de 15 Mart 2011’de başlayan rejim karşıtı gösterilerin kısa zamanda ciddi çatışmalara ve ardından da bir iç savaşa dönüşmesi ile birlikte komşu ülkelere doğru ciddi ve dramatik bir insan kaçıışı yaşanmaya başlamıştır. Suriyelilerin yaşadıkları, tarihte eşine az rastlanan boyutlara ulaşan, insani dramı, BMMYK “yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası” olarak nitelemektedir. 2011’deki nüfusu 22,4 milyon olan Suriye’de, Nisan 2011 sonrasında en az 250 bin kişi hayatını kaybetmiş, yüz binlerce insan yaralanmış, 6 ile 9 milyon arası insan evini terk etmek zorunda kalmıştır. BMMYK verilerine göre Eylül 2016 itibarıyla; en az 4,8 milyon Suriyeli komşu ülkelere, yaklaşık 700 bin Suriyeli ise Avrupa, ABD veya Kanada’ya

gitmiştir. Bu çerçevede ülkesinden kaçan Suriyelilerin sayısı 5,5 milyonu aşmıştır. Aslında ülkelerinden kaçabilmek için, savaşan güçlerden fırsat kollayan daha milyonlarca mülteci adayının varlığı da ayrı bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır (Erdoğan, 2017, s. 21).

Uluslararası insan hakları örgütleri ve BMMYK tarafından hazırlanan raporlara göre Türkiye'ye her yıl Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerden yüzlerce mültecilik başvurusu gelmektedir. Türkiye'ye mülteci girişi daha çok Avrupa Konseyi ülkeleri dışından olduğu için bu ülkelerden gelenler Türkiye'de mülteci statüsü alamamaktadırlar. Örneğin İran'dan, ABD'nin Irak'a müdahalesinden sonra Irak, Somali, Pakistan, Afganistan, Sudan ve Suriye'den gelen sığınmacılar 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde koyduğu ve 1967 Protokolünde de değiştirmedığı coğrafi çekince nedeniyle mülteci statüsüne sahip olamıyorlar. Bu durumda Türkiye'ye sığınan kişilerin haklara erişimleri ve güvenlikleri ile ilgili engeller doğuyor (Şimşek, 2017, s. 18)

Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin 1967 Protokolü'ne dayanan bu uygulama ile bugün Türkiye'de bulunan birçok sığınmacı şartlı mülteci olarak, geçici bir süre Türkiye'de kalabilmektedir. 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gelmekte olan Suriyeli sığınmacılar ile birlikte coğrafi kısıtlama oldukça tartışılan bir konu haline gelmiştir. Konuyla ilgili özellikle üç görüş ortaya çıkmaktadır. Birinci görüş coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasıdır. Avrupa'nın istemediği mültecileri güvenli üçüncü ülke sıfatında Türkiye'ye gönderecek olması ve Türkiye'yi bir tampon bölge olarak kullanmasını engelleyen stratejik bir düzenleme olarak görmektedir. Son dönemlerde mali külfet de dillendirilmektedir (Sert & Yıldız, 2017, s. 94) Diğer taraftan Suriye'den gelen sığınmacıların bu coğrafi kısıtlama yüzünden temel haklara ulaşımının engellendiğini, bu haklara ulaşım için coğrafi çekincenin kaldırılması gerektiğini savunanlar bulunmaktadır (Erdoğan, 2015). Coğrafi kısıtlama sebebiyle bu kişilerin Türkiye'de mülteci statüsü alamamaları, onları uluslararası hukuka göre kendilerine tanınması gereken haklardan mahrum etmekte ve kendilerine Türkiye'de bir gelecek tahayyül etmelerinin önüne geçmektedir. Konuyla ilgili üçüncü bir görüş ise, daha pratik bir yaklaşım içerisinde, Suriyelilerin gelişi ile birlikte coğrafi kısıtlamanın fiilen kalkmış olduğunu söylemekte ve sığınmacıların önünde coğrafi kısıtlamadan çok daha temel sorunları olduğunu altını çizmektedir. Bu son görüşe göre, sığınmacılara statü, barınma, eğitim, sağlık gibi farklı

alanlarda temel hak ve özgürlükleri verildiği sürece coğrafi kısıtlamanın kaldırılması ya da kaldırılmaması önem teşkil etmemektedir. Zira bugüne kadar Türkiye’de Cenevre Konvansiyonu çerçevesinde mülteci statüsü alabilen kişilerin sayısı elliyi geçmezken, Türkiye’de mülteci olabilmenin getirdiği haklar konusunda da fazla bir veri bulunmamaktadır (Sert & Yıldız, s. 95).

Suriyeli mültecilerin gelmeye başladığı 2011 yılından önceki 87 yılda toplam 1,8 - 2 milyon civarında -büyük bölümü Türk soylu olan- göçmen-mülteci, Türkiye’ye gelen Suriyeli mültecilerin sayısal büyüklüğünü değerlendirmek ve politikalar üretmek bakımından önemli ipuçları vermektedir. Suriye’de ortaya çıkan siyasi karışıklıklar ve ardından iç savaş ile birlikte Nisan 2011’de başlayan mülteci akını, 5,5 yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci sayısı 13 Nisan 2017 tarihi itibarıyla 3,1 - 3,2 milyona ulaşmıştır. Bu sayının 2.978.995’i “Geçici Koruma” (GK) altında olanlar (Göç İdaresi, 2017), 300 bini ise ön kayıtları (ÖK) alınmış ve güvenlik kontrolleri nedeniyle GK statüsüne alınmayı bekleyen kişilerden oluşmaktadır. Suriyelilere ilaveten Türkiye, 2011 yılından bu yana 850 - 900 bin civarında da başta Afganistan, Irak, İran ve Pakistan olmak üzere çeşitli ülkelerden mülteci kabul etmiştir. Bu gruptakilerin yaklaşık olarak 500 bini 2014 ve 2015’te Avrupa’ya geçmiş, 300 - 350 bini ise Türkiye’de kalmıştır. Yani Türkiye’de bulunan mülteci sayısı Aralık 2016 itibarıyla 3,4 - 3,5 milyona ulaşmıştır. 87 yılda 1,8 milyon -çoğunlukla Türk soylu-mülteciyi alan ve bunları başından itibaren yerleştiren Türkiye Cumhuriyeti, 2011 yılından bu yana neredeyse 87 yılda aldığından iki katına varan sayıda mülteci almış, ancak gelenlerin “geçici” olduğundan hareketle herhangi bir yerleştirme yapmamıştır. Türkiye’deki mültecilerin % 92’sinden fazlası kendi istek ve iradeleri ile Türkiye’nin her tarafına dağılarak “kent mültecileri” haline gelmiştir. Bu durum, göçlere alışkanlığına rağmen, Türkiye’nin 2011’den bu yana daha öncekilerle hiçbir şekilde karşılaştırılmayacak ölçüde dev bir akımla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2017, s. 16).

Suriyeli sığınmacıların %13-14’ü 10 ildeki 22 kampta (barınma merkezi) yaşamakta, ama asıl büyük kitle yani en az 1,4 milyonu Türkiye’nin 81 ilinden 9’u hariç hemen her tarafına yayılmış olarak kamp dışında yaşamaktadır. Kamplar dışında en yüksek sayıda Suriyelinin yaşadığı şehir 387 bin civarındaki sığınmacı ile Şanlıurfa,

ardından da 330 bin kişi ile İstanbul'dur. Bunları 220 bin kişi ile Gaziantep, 190 bin kişi ile Hatay takip etmektedir. Kilis 49 bin, Mardin 70 bin, Adana 50 bin ve Kahramanmaraş 44 bin kişi ile kamp dışında yaşayan Suriyelilere ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin 11 ilindeki kamplarda ise 10 ile 50 bin arasında Suriyeli yaşamaktadır (Erdoğan, 2014, s. 11).

Suriye'den gelen sığınmacıları yapılacak yardımlar "Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı"(AFAD) ile organize ediliyor. AFAD açtığı çadır ve konteyner kentler ile sığınmacılara yardımcı olmaktadır. Bu kamplarda, sığınmacıların yaklaşık %8'e yakın bir oranı yaşıyor; diğer sığınmacılar ise kamp dışında kentlerde hayatlarını idame ettirmeye çalışıyorlar (Kurtuluş, 2015 s. 42). Hükümetin organize ettiği yardımlar dışında birçok STK, kanaat önderi, cemaat ve birey de sığınmacılara yardımlar organize edilmektedir. Bu yardım organizasyonlarını sınır bölgelerinde en kapsamlı şekilde İslami duyarlılığa sahip STK'ların üstlendiği görülmektedir. Yine sınır bölgelerinde kaymakamlığın verdiği yardımları muhtarların organize ettiği görülmektedir (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 74).

1. Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Yapısı

Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteci sayısı 13 Nisan 2017 tarihi itibarıyla 3,1 - 3,2 milyona ulaşmıştır. Bu sayının 2.978.995'i "Geçici Koruma" (GK) altında olanlar, 300 bini ise ön kayıtları (ÖK) alınmış ve güvenlik kontrolleri nedeniyle GK statüsüne alınmayı bekleyen kişilerden oluşmaktadır (Göç idaresi, 2017). GK statüsünde olan 0 - 4 yaş arası yani Suriye'den göçün başlangıç tarihini 2011 yılı olarak baz alırsak ve ilerleyen yıllarda artarak devam ettiğini göz önünde bulundurduğumuzda bu yaş grubunda bulunan 361.479 (Göç idaresi, 2017) çocuğun, çoğunluğunun Türkiye'de doğmuş oldukları görülmektedir. 5 - 9 yaş grubu çocukların ise bir kısmı Türkiye'de doğmuş bir kısmı ise Suriye'den gelmiş olma ihtimalleri olan ancak okula başlama çağında Türkiye'de olan ve şu an eğitim öğretim hayatına dahil olması gereken 427.527(Göç idaresi, 2017) çocuk olduğu görülmektedir. 10 - 14 yaş grubu çocuklar ise ortaokul çağında olan ve bu çocukların bir kısmı Suriye'den eğitimlerini bırakıp gelen çocuklardır. Bu yaş grubunda GK statsünde olan 320.771(Göç idaresi, 2017) çocuk olduğu görülmektedir. 15-18 yaş

grubu ortalama lise düzeyinde eğitim alması gereken gençlerin sayısı ise 253.946'dır(Göç idaresi, 2017). Göç idaresinin verilerine göre ilkokul, ortaokul ve lise çağında 1.002.244 GK statüsünde çocuk bulunmaktadır. Bu da GK statüsünde olan sığınmacıların yaklaşık %33'lük bir kısmına tekabül etmektedir. 19-24 yaş grubu yani hem üniversite çağında hem de iş gücüne katılma yaş grubuna uygun GK statüsünde olan kişiler ise 438.812'dir. (Göç idaresi, 2017). Bu verilerden anlaşıldığı üzere 0 - 24 yaş grubu Suriyelilerin nüfusu toplam Suriyeli nüfusunun yarısını oluşturmaktadır.

Suriyeli nüfusun genç ve orta yaş analizini incelediğimizde 25-34 yaş grubunda yani işgücünde aktif bulunma yaşında olan 530.133 kişi olduğu görülmektedir. 35-44 yaş grubu 307.585, 45-54 yaş grubu 182.755, 55-59 yaş grubu 56.386 ve 60-90+ yaş grubu GK statüsünde olan Suriyeli sığınmacı sayısı 99.601 kişidir (Göç idaresi, 2017). GK statüsünde bulunan yaklaşık üç milyon Suriyeli sığınmacının 60 yaş üstü olanların yaklaşık 100.000 kişi olması bu nüfusun çoğunluğunun gençlerden oluştuğunu, işgücü ve eğitim alanlarına katılacak bir nüfus olduğunu gösterir.

Yine Göç idaresinin 13 Nisan 2017 verilerini incelediğimizde kadınların toplam nüfusunun bu nüfus içinde olan sayısı 1.386.133, toplam erkek nüfusunun sayısı ise 1.592.862'dir. GK statüsünde olan Suriyelilerin nüfusunun 2.978.995(Göç idaresi, 2017) olduğunu dikkate aldığımızda erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olduğunu görmekteyiz. 0-4 yaş grubundan 50-54 yaş grubuna kadar erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olduğu görülmekte. 55-90+ yaş grubunda ise yaşı yükseldikçe kadın oranının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir(Göç idaresi, 2017).

2. Türkiye'deki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteci sayısı 13 Nisan 2017 tarihi itibarıyla 3,1-3,2 milyona ulaşmıştır. Bu sayının 2.978.995'i "Geçici Koruma" (GK) altında olanlar, 300 bini ise ön kayıtları (ÖK) alınmış ve güvenlik kontrolleri nedeniyle GK statüsüne alınmayı bekleyen kişilerden oluşmaktadır (Göç idaresi, 2017).

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin ilk bölümü hızla yapılan kamplara yerleştirilmiş olsalar da, sayıları arttıkça ve gelişler aralıksız devam ettikçe, kısa zaman içinde kamplarda yaşayanlardan çok daha fazla Suriyeli, mülteci kampları dışında, sadece sınır bölgesinde değil, Türkiye'nin bütün bölgelerinde çoğunlukla kendi imkânları ile

yaşamaya başlamıştır. Türkiye’de 10 ilde bulunan 26 mülteci kampında yaşayan Suriyelilerin sayısı Nisan 2017 itibarıyla 253.583’tür (Göç idaresi, 2017). Aralık 2016, yani beş ay öncesinde ise kamplarda yaşayan sığınmacı sayısı 257.566’dır (Erdoğan, 2017, s. 23). Burada dikkat çeken konu ise Türkiye genelinde sığınmacı sayısı her geçen gün yükselirken kamplarda düşmektedir. Bu da ayrı bir araştırma konusudur. Bu sayı Türkiye’deki toplam Suriyeli mülteci sayısının sadece %8’i anlamına gelmektedir. Geri kalan %92’si ise Türkiye’nin 81 iline dağılarak “kent mültecileri” olarak yaşamaktadırlar. Başlangıçta aşırı yoğunluktan kaynaklanan kayıtlama sorunları da her geçen gün düzeltilmektedir. Halihazırda GİGM ve BMMYK iş birliği ile kayıtlamalar yenilenmektedir (Erdoğan, 2017, s. 23).

Bu rakamlardan görüldüğü üzere kamplarda yaşayan sığınmacı oranı %8 civarında kalmaktadır, kamp dışında yaşayan nüfus ise %92’lere tekabül etmektedir. Türkiye’de Suriyeli sığınmacıları ağırlamakta olan toplamda 10 ilde 26 barınma merkezi bulunmaktadır. İllere göre barınma merkezlerinde yaşayan nüfus ise şöyle sıralanabilir, Şanlıurfa’da 111.180, Gaziantep’te 38.400, Kilis’te 35.489, Kahramanmaraş’ta 18.174, Mardin’de 3.231, Hatay’da 19.639, Adana’da 555, Adıyaman’da 9.490, Osmaniye’de 7.291 ve Malatya’da 10.134 kişi Geçici Koruma kapsamında, geçici barınma merkezlerinde ağırlanmaktadır. Toplamda 253.583 kişi bu merkezlerde kalmaktadır (Göç idaresi, 2017).

Suriye’den gelen sığınmacılar Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Adana’da AFAD tarafından kurulan çadır ve konteyner şehirlerde yaşamaktadır. Kamplar harici yerlerde yaşayan Suriyelilerin en yoğun yaşadığı şehir İstanbul’dur (Memiş, 2015 s. 103).

Geçici barınma merkezleri dışında yaşayan sığınmacılar ise 81 ilde ikamet etmektedirler. İkamet ettikleri en yoğun ilk 10 ili ve nüfusları ise şöyledir; İstanbul 418.653, Şanlıurfa 401.711, Hatay 377.198, Gaziantep 318.748, Adana 149.074, Mersin 137.292, Kilis 121.940, Bursa 102.017, İzmir 97.453, Mardin 93.333 (Erdoğan, 2017, s. 23)

B. SURIYELİ SİĞINMACILARIN TEMEL HAKLARA ULAŞIMI

Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde koyduğu ve 1967 protokolünde de değiştirmedeği coğrafi çekince nedeniyle mülteci statüsüne sahip olamayan Avrupa dışından gelen sığınmacıların, temel haklara erişimi ve güvenlikleri ile ilgili engeller devam etmektedir. Türkiye Avrupa Birliği üyelik müzakereleri çerçevesinde göç ve mülteci politikalarını geliştirmiştir. Bu çerçevede Suriye'den gelen göç akışı ile birlikte Nisan 2012'de Başbakanlık tarafından yayımlanan genelge ile sığınmacıların GK altında oldukları bildirildi. Bu hukuki statü kapsamında söz konusu kişilerin sınırdan giriş çıkışlarına izin verilmekte olup her türlü insani ihtiyaçları karşılanmakta ve güvenlikleri sağlanmaktadır. Bu statü Suriyelilerin ihtiyaçlarını ve güvenliğini sağlamaya yönelik bir hukuki çerçeve sunsa da, sığınmacıların hakları ve insani koşullarda yaşamlarını sürdürmeleri ile ilgili kalıcı çözümler önerilmiyor (Şimşek, 2017, s. 18).

Türkiye 2011 baharından itibaren Suriye'ye açık kapı politikası uyguluyor. Kayıtlar kamplarda AFAD tarafından yapılırken, kamp dışından Göç İdaresi tarafından gerçekleştiriliyor. 2013 yılında biometrik fotoğraf ve parmak izi ile kayıtlar alınmaya başlamıştır (Kutlu, 2015 s. 5). Suriyeli sığınmacıların nüfusları göç ile asimetrik olarak artarken eğitim, sağlık, barınma ve istihdam gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması sıkıntılara yol açmakta ve ileride daha geniş kapsamlı krizlere sebebiyet vereceği beklenmektedir. Nüfusunun yaklaşık %50'sini oluşturan 18 yaş altı grubun eğitimden mahrum kalması aşılması gereken en büyük sorunu teşkil etmektedir (Erdoğan, 2015, s. 91).

Suriyeli sığınmacıları, kamplarda yaşayan ve yaşamayan şeklinde iki grup olarak temel haklara ulaşım süreçlerini irdelleyeceğiz. Kamplarda yaşayanlar başta geçici koruma yönetmeliği sebebiyle sınır dışı edilmiyorlar, temel haklardan yararlanıyor. Bu haklar barınma, sağlık, su ve gıdaya ulaşım, eğitim olanakları ve bazı sosyal yardımlardır. Kamp dışında yaşayanlar ise şayet kayıtlı değillerse yani GK kimlik kartları yok ise tamamen görmezden geliniyorlar ve hiçbir hakları yok denilebilir (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 73). GK kimlik kartları olanlar ise sağlık hizmetlerinden faydalanabilmekte, eğitime kısmen ulaşabilmektedirler ancak kamp hayatına göre birçok

hakka sahip erişememektedirler. Yardım kuruluşları tarafından gıda yardımı yapılırsa da, bu yardımlar düzenli bir şekilde yapılamamaktadır (Dağlıoğlu, 2015).

1. Eğitim Haklarına Erişim

Milli Eğitim Bakanlığı genelgesine göre GK statüsündeki sığınmacılar devlet okullarında ve geçici eğitim merkezlerinde eğitim görebiliyorlar. Okullara veya geçici eğitim merkezlerine kaydolabilmek için ikamet izni, geçici koruma kimlik belgesi veya tanıtma belgesine sahip olmak gerekiyor. Bu durum da kayıtsız göçmenlerin eğitim hizmetlerine erişimlerini engelliyor. Türkiye’de üniversite eğitimlerine devam etmek isteyen mültecilerin ise üniversiteler tarafından düzenlenen Yabancı Öğrenci Sınavı’nı (YÖS) geçmeleri gerekiyor (Şimşek, 2017, s. 19)

2014 yılında yapılan araştırmalara göre Suriyeli sığınmacıların sadece çok az bir kısmı eğitim faaliyetlerine katılabilmektedir. Okula devam eden Suriyelilerin, Belediyelerin ve STK’ların açtığı özel eğitim kurumlarında eğitim aldığı görülmektedir. Ancak kamp dışında eğitim alan Suriyeli çocukların oranı %14’lerdedir (Erdoğan, 2015, s. 91). Öğrencilerin devam ettiği okulların büyük bir kısmı harap binalardır, temel ihtiyaçları karşılayacak durumda değildir. Sayıları çok az olmakla beraber donanımlı özel okullar da bulunmaktadır; ancak bunlardan gelir seviyesi iyi olan aileler yararlanmaktadır. MEB’e bağlı okullarda eğitime devam edenlerin sayısı bir hayli azdır. Özel okullar ise MEB’den herhangi bir destek almamakla beraber MEB ile herhangi bir bağları da bulunmamaktadır. Bu sebeplerden ötürü kapatılmıyorlar; yönetmelik devlet dışında verilen eğitime bir açıklık getirmiyor. Türkçe bilenlerin de eğitim alma konusunda sıkıntılar yaşadığı, kayıt sırasında işlerin zorlaştırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların önceliği barınma, sağlık ve temel gıda maddelerine verdikleri görülmektedir. Eğitim konusunun önemli olduğunu benimsemekle beraber ikinci plana atmakta oldukları görülmektedir (Erdoğan, 2015, s. 91).

Suriyeli çocuk ve gençlerin gerek eğitim alanında gerekse istihdam alanında en büyük sorunlarının dil olduğu ortaya çıkmaktadır. Suriyeli aileler geri dönme umuduyla çocuklarının Arapça eğitim almalarını istemektedirler. Suriyeli dernekler ve bazı

STK'ların açmış olduğu Suriye müfredatına göre eğitim veren okullar olsa da bunlar genel ihtiyacın çok az bir kısmını karşılamaktadır (Erdoğan, 2014, s. 75).

Bilgi Çoça'nın yaptığı bir araştırmaya göre okula devam etmek isteyen çocukların aileleri, çocuklarını okula nasıl kaydedeceklerini bilmiyorlar. Okul idarecileri de çocukların okula kaydedilmelerinde zorluk çıkarmaktadır. İkametgâh belgesi istemekte ve kayıtlarda isteksiz davranmaktadırlar. Bir şekilde okula devam eden çocuklar ise dil ve uyum problemi yaşıyorlar. Çocuklar, hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Türkiyeli öğrenci ve velilerin tepkisini çekmemek için Suriyeli çocuklara düşük notlar verildiği, Türkiyeli öğrencilerin Suriyeli öğrencilerle oyun oynamadığı ve birlikte yaşamada problem yaşadıkları görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı Suriyeli öğrencilerin gittiği okullarda okul personelinin ve öğretim görevlilerin özel bir eğitime tabi tutulması gerektiği tespit edilmiştir (Kutlu, 2015 s. 9-10).

AB ile yapılan anlaşmalardan sonra entegrasyona daha çok önem verilmeye başlandığı ve bununla ilgili yasal düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Şubat 2017 verilerine bakıldığı zaman resmi rakamlara göre Suriyeli sığınmacı çocukların %50 - %55 oranında okullu olduğu görülmektedir. Bu okullar Arapça eğitim veren “Geçici Eğitim Merkezleri” ve MEB okullarıdır. Aileler çocuklarının Arapçayı unutmamaları ve kendi kültürlerini öğrenmeleri için GEM’lerde eğitimine devam etmelerini istedikleri görülmektedir. GEM’ler Suriye müfredatına göre eğitim vermekte, Esed yanlısı ve Türkiye karşıtı bilgilerden arındırılmış şekliyle düzenlenmiştir. Çok çocuklu aileler en az bir çocuklarını kendilerine tercümanlık yapmaları için MEB okullarına göndermeyi tercih etmektedirler. MEB’in, GEM’lerin kapatılacağını duyurması üzerine sığınmacı ailelerde bir rahatsızlık olduğu görülmektedir. Aileler MEB okullarına çocuklarını göndermek istemektedir ancak önemli derecede uyum sıkıntısı yaşadıklarını belirtmektedirler. *Devletin Suriyeli sığınmacı çocuklar ile ilgili politikası çok önemlidir. 6 yıldır Türkiye’de olan bu çocukların eğitimleri böyle giderse geçici olarak bitecekleri görünmektedir (Beyazova, 2017, s. 16).* Yine eğitim hayatına dâhil olamayan çocukların büyük bir kısmı ise ekonomik sebeplerden dolayı işgücüne dâhil olmaktadır. Suriyeli öğrencilerin en büyük sıkıntı yaşadığı konulardan biri de dil problemidir. Ana dilleri Arapça olduğu için yeni bir dili öğrenmekte büyük sıkıntılar çekmektedirler. *Anadilde eğitim hakkı,*

araştırmalarda dikkati çeken diğer önemli bir husustur (Beyazova, 2017, s. 16). Anadilde eğitim alabilmeleri durumunda bu sıkıntıdan kurtulacakları ve yaşatlarından geri kalma durumundan kurtulacakları ön görülmektedir.

2. Barınma Hakları ve Koşulları

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye’ye geldiklerinde ilk aşamada eğer varsa akrabalarının yanına ya da onların yardımıyla kiraladıkları bir eve bazen de bodrum, ambar hatta şehrin köhne yerlerine-Süleymaniye- kurulmuş çadır gibi mekânlara yerleşiyorlar. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bazı semtler, kent çeperlerindeki yoksul mahalleler ile orta halli veya orta üstü gelir düzeyine sahip insanların oturduğu mahallenin az odalı, giriş ve bodrum katı daireleridir. Alpman (2016) bu durumu “Barınma ekonomisi” kavramı ile açıklar:

En azından belli bir süre öngörülebilir durumu korumak, bir sonraki adımı dikkatlice planlamak, her şeyi kontrol altına almaya çalışmak gibi temel motivasyonu hayatta kalmaya ve şimdiyi kurtarmaya yönelik olan duygu, düşünce ve davranışlar içerisinde gerçekleştirilir. Bu nedenle işgücü piyasası ve kentle kurdukları ilişki hayatta kalmak -ve umut etmeye devam edebilmek- için oluşturulan günübirlik, kısa vadeli hesaplamalarla doğrudan ilişkilidir (Alpman, 2016, s. 160)

Suriyeliler bazen tek odalı, bazen de 1+1 evlere birkaç aile birlikte sıkışmak zorunda kalmaktadır. Bununla beraber üst grup seviyesine hitap eden ve karşılıklı dubleks dairelerde oturan zengin Suriyeliler de vardır (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 91).

Kamplarda yaşayan Suriyelilerin barınma ihtiyaçları AFAD tarafından karşılanmaktadır, Türkiye’de olan kampların iyi seviyede olduğu hatta Avrupa’dan Suriyeli Mülteciler için ayrılan ödeneklerin Türkiye’de şartların iyi olmasından dolayı durumu iyi olmayan diğer ülkelere transfer edildiği belirtilmektedir (Erdoğan, Ünver, 2015, s. 22). Kamplarda yaşam seviyesinin Kamp dışındaki yaşam seviyesinden daha yüksek olduğu görünmekle birlikte, kamp hayatında insanlar kendilerini özgür hissettikleri ve istihdam problemi yaşamaları dolayısıyla kamp dışında yaşamayı tercih etmektedirler. Kamplarda yaşayan insan oranının %8-%10 arasında kaldığı dikkate

alındığında sığınmacıların hepsini geçici koruma merkezlerinde misafir edilemeyeceği de göz önündedir (Erdoğan, 2014,s. 20).

Kamplarla ilgili böyle bir izlenim olmakla beraber yapılan saha çalışmalarında başka verilerde ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmelerde kamp dışında olan sığınmacılar kamplarda tecavüz vakalarının olması, evlerin fiziki şartlarından dolayı mahremiyet sorunu, kamplarda gözetim altında olduklarını ve özgür olmadıklarını, kamp dışında olan sığınmacıların kamplarda olan ailelerini görmek için rüşvet verme zorunluluğu, farklı etnik grupların -Abdallar gibi- kamplarda barınmadıklarını dile getirmişlerdir. Yapılan görüşmelerin kamp dışındaki sığınmacılarla yapılmış, kampların içine girmek için izin alınmaya çalışılmış ancak bu iznin verilmediği de belirtilmiştir (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 97).

Kamp dışında yaşayan Suriyelilere barınma hakkı sağlanmıyor. Kalacakları konutları kendi imkânlarıyla temin etmek zorunda kalan sığınmacılar maddi imkânlarının yetersizliği nedeniyle kötü şartlarda, yetersiz koşullarda yaşamak zorunda kalıyorlar (Şimşek, 2017, s. 19). Kamp dışında yaşayan sığınmacılar derme çatma binalarda ikamet etmekte, temel gereksinimlerini karşılayamamaktadır. Kendilerinin güvenliği ve ısıtma ihtiyaçlarına karşılık verememektedirler. Yine sığınmacılar kiraların fahiş oranda yükselmesi ve Suriyelilere ev verilmek istenmemesinden kaynaklanan sorunlardan dolayı 2, 3 aile aynı daireyi paylaşmak zorunda kalmaktadır. Bu durum özel hayatlarını etkilemekte ve sağlık sorunlarına sebebiyet vermektedir (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 92).

3. İstihdam Hakkı ve Koşulları

Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların çalışma izni 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna” tabidir. Sığınmacıların çalışma izni ile ilgili gerekli düzenlemelerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Kasım 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nde de geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların, yani kayıtlı sığınmacıların, Bakanlar kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi bölgelerde çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurabilecekleri belirtiliyor. Ocak 2016’da Bakanlar Kurulu toplantısında Suriyeli mültecilere çalışma izni öngören düzenlemenin hazırlanması kararlaştırılmış ve Şubat

2016'da yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeye göre GK statüsünde olan kişiler kimlik belgesi düzenleme tarihinden altı ay sonra ikamet ettikleri illerde çalışma izni için başvurmaya hak kazanıyorlar. Çalışma izni başvuruları, GK statüsünde bulunan Suriyeli sığınmacıyı çalıştıran işveren tarafından yapılıyor. Çalışma izni ile ilgili diğer koşul da çalıştıkları işyerindeki işçi sayısının yüzde 10'unu geçemeyecek olması. Bu kriterler çoğu Suriyelinin çalışma izni almaları önünde engel olmaya devam etmektedir (Şimşek, 2017, s. 20). 2016 yılında 13 binden fazla Suriyeli sığınmacı çalışma izni almıştır (Çetinkaya, 2017, s. 8). Toplam Suriyeli sığınmacı nüfusunun 3.2 milyon olduğu ve bu nüfusun çalışma çağındaki olan 1,7 milyon insanın olduğu göz önüne alınırsa yapılan yasal düzenlemenin henüz ihtiyaca cevap vermediği gözlemlenmektedir (Erdoğan, 2017, s. 25).

Kayıt dışı istihdam edilen sığınmacılar ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadırlar. Ağır şartlar altında ve ucuz iş gücü olarak çalıştırılan sığınmacılar (Canefe, 2015, s. 17) (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016) (Dedeoğlu, 2017) (Düz kaya, 2016) (Erdoğan, 2015) (Karadeniz, 2016) kimi zaman ücretlerini de alamamaktadırlar. Yerli halk tarafından da ucuz iş gücü olarak çalışmaları tepki çekmektedir. Kendilerinin işlerini aldıkları veya işsiz kalmalarına sebebiyet verdiklerini düşünmektedirler (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 128). Araştırmacılar ise sığınmacıların genel olarak yerli halkın çalışmadığı alt meslek gruplarında çalıştığını tespit etmektedirler. Gaziantep, Adıyaman ve Kilis gibi sınır şehirlerinde sığınmacıların iş gücüne dâhil olmasıyla birlikte piyasanın genişlediği ve bu illerde en düşük seviyede işsizlik olduğu görülmektedir (Kutlu, 2015 s.8).

Sığınmacıların kendilerinin açtığı işletmeler, mağazalar ve bakkal market tarzı dükkânlar da bulunmaktadır. Bunların bir kısmı vergiye tabi olmamakla birlikte çalışanları da kayıtlı değildir. Bir kısmı ise vergiye tabi olup çalışanları kayıtlı değildir. Bu durum diğer esnafların tepkisini çekmekte ve haksız rekabet olduğu algısını oluşturmaktadır (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 143).

Türkiye'deki sığınmacıların çoğunluğu genç yaşlarda ve çalışma çağındaki olan insanlardan oluşmaktadır. Hem erkeklerde hem de kadınlarda yoğun yaş grubu 19-54 arasındadır. Bunun ardından 0-12 yaş grubu gelmekte ve en az sayıda ise 55 yaş üstü demografik grup gelmektedir. Bu yaş grubundaki insanların %75'lik kısmını kadınlar ve

çocuklar oluşturmaktadır. Sığınmacıların en büyük amacı ise barınma, gıda, güvenlik ve sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktır (Çevik, 2016 s. 81).

4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Türkiye'nin yerel mevzuatının uluslararası iltica hukuku ile uyumlaştırma çabaları 2001 yılında Avrupa Birliği üyelik müzakereleri kapsamında Katılım Ortaklığı Belgesi'nin imzalanması ile birlikte başlamıştır. Bu bağlamda 2009 yılında İçişleri Bakanlığı İltica ve Göç İdari Kapasitesini Geliştirme Mevzuatı Uygulama Bürosu bir yasa tasarısı üzerinde çalışmış ve 1994'ten beri uygulanan 6196 sayılı yönetmeliğin yerini (Yasin & Belek, 2015, s. 88), 11 Nisan 2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan (Özkarslı, 2014, s. 17) 6458 sayılı YUKK (Taneri, 2012, s. 370) almıştır. Yayımlanma tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe giren YUKK'da coğrafi çekince korunuyor olsa da, sivil bir otorite olan GİGM kurulması ve sağlık hizmetlerine erişimin “uluslararası koruma başvuru sahiplerine” de tanımlanması olumlu gelişmeler olarak kaydedilmelidir (Yasin & Belek, 2015, s. 88).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kabul ettiği yeni yasaya göre, iltica ve sığınma talebinde bulunmuş ya da mülteci veya şartlı mülteci statüsü verilmiş yabancı ve vatansızların “gerekli koşulları” sağlamaları durumunda -Suriyeli Sığınmacılar için GK kimlik kartı- (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 83) 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) kapsamında sigortalı sayılacağı belirtilmiştir (Yasin & Belek, 2015, s. 89). SSGSS ile SGK arasında olan temel ayrım ise SSGSS'den yararlanan kişiler devlet hastanelerinden yararlanabilirken, SGK'dan yararlanan kişiler Devlet, Üniversite ve göreceli olarak özel hastanelerden yararlanabiliyor. Oluşan bazı algılar GK statüsünde olan kişilerin SGK'dan yararlandığını varsaymaktadır (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 83).

Sağlık çalışanları, sığınmacılar, muhtarlar, kent sakinleri ve kamu kurumları arasında bilgi farklılıkları, bilgiye sahip olmama, bilgiye dayalı hizmetleri sunamama vb. sorunlar dikkati çekiyordu. Birçok sığınmacının sağlık yakınmalarına karşın sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanabileceklerini (hem de ücretsiz şekilde) bilmemeleri nedeniyle hizmete erişemediği gözlemlendi (TTB, 2014, s. 70).

GK statüsünde olan sığınmacılar sağlık hizmetlerinden kimliğin verildiği il sınırları içinde yararlanabilmektedir. Örneğin, ilk giriş yeri Kilis olan ve oradan kimliğini alan

sonra yaşam koşulları sebebiyle Antep'e geçen sığınmacı, çocuğunun tedavisi için gittiği hastanede kimliğinin Antep'ten alınmadığı için tedavi edilmemesi, bunun üzerine sığınmacının bir haftalık uğraş sonucu yeni kimlik başvurusu, Kilis'ten kimliği olduğu gerekçesi ile reddedilmesi üzerine çocuğunu tedavi için Suriye'ye götürmesi, parmağının bir kısmı kangren olması sebebiyle kesilmesi ile son bulmuştur (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 87).

AFAD'a kayıtlı olan Sığınmacılar ücretsiz olarak sağlık hizmetlerinden faydalanabiliyor. AFAD ile Eczacılar Odası arasında yapılan anlaşma ile sığınmacılarda Türkiye vatandaşları gibi ilaç ihtiyaçlarını bedelin %20'sini vererek sağlayabiliyorlar. Mevzuatta bu düzenlemeler yapılmış ise de sığınmacıların bu hizmetlerden faydalanmaları kolay olmamaktadır. Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişimi kaotik olarak nitelendiriliyor. Sığınmacıların beslenme ve barınma nedenli sağlık problemleri ile karşılaştıkları belirlenmektedir. Çocuk felci, şark çıbanı gibi artık görülmeyen hastalıklara Suriyeli sığınmacılarda da rastlanılabiliyor (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 85), Antep en çok kızamık görülen il olarak kayda geçmiştir (Kutlu, 2015 s. 10).

Suriyeli sığınmacılar sağlık haklarına erişim noktasında yeterli bilgiye sahip değildir. Mevcut hastaneler normalde yerli halkın ihtiyacını karşılayamaz iken gelen sığınmacılar ile bu hal daha da kötüye gitmiştir. Gerek dil sorunu gerek personel yetersizliğinden dolayı yeterli hizmet alamamaktadırlar. Bu durum yerli halkın da aldığı sağlık hizmetini aksatmakta, bu aksaklıkların sığınmacılardan kaynaklandığına dair algılar oluşmaktadır (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 83). Suriyeli sağlık personelleri günlük 30 TL'ye, doktorlar da düşük ücretlerle özel hastanelerde istihdam edilmektedirler (Kutlu, 2015 s. 10).

V. SURİYELİ SİĞINMACILARIN LALELİ VE BEYAZIT'TA İŞ KURMA SÜRECİ

Suriye’de 2011 yılında başlayan savaşın ardından komşu ülkelere doğru yoğun bir göç dalgası gerçekleşti. Bu ülkelerden en çok göç alan Türkiye, 3.2 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu sığınmacıların %8’i kamplarda %92’i kamp dışında yaşamaktadır (Göç İdaresi, 2016). Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin Türkiye’nin 81 ilinde yaşadıklarını görmekteyiz. Sınıra yakın şehirlerde ve büyük şehirlerde ise daha yoğun bir Suriyeli nüfusu olduğu görülmektedir. Türkiye’nin illerinin ve bölgelerinin kendine has kültürleri, coğrafyaları ve ekonomik yapıları vardır. Örneğin; Adana ilinin ekonomisinde tarım öncelikli bir yere sahiptir. Onun için tarım işçilerinin en yoğun olduğu illerden biridir. Sanayi ve diğer sektörler tarımdan sonra gelmektedir. Antalya’da ise ekonomiye yön veren turizm sektörüdür. Turizm sektörü ekonomiye yön vermekle beraber şehrin mimarisini, kültürel faaliyetlerini, şehir nüfusunu da etkilemektedir. Örneğin, Suriyelilerin 81 ilde bulunması devlet erkânı için büyük bir sıkıntı teşkil etmez iken Antalya ve turizm ile ön plana çıkan şehirlerde Suriyelilerin bu şehirlere gelmemesi gerektiğine dair beyanlarda bulunmaktadır (AljazeeraTurk, 2014). Suriyelilerin bu denli farklı şehirleri (bunun özelinde Laleli ve Beyazıt’ı) tercih etmelerinin etkenini Pierre Borurdieu’nün, *habitus*, *alan*, *sermaye* kavramlarını ve uluslararası göç kuramlarından ilişkiler ağı (Network) kuramını kullanarak görünür kılmaya çalışacağım.

Suriye kırsalında tarım işi ile uğraşan sığınmacılar Türkiye’ye geldiklerinde tarım sektörünün ön planda olduğu şehirlere yöneldikleri görülmektedir. Suriye’de sanayi ve fabrikalarda çalışan işçilerin Türkiye’de geldiklerinde bu sahalarda ön plana çıkmış şehirleri tercih ettikleri gözükmemektedir. Örneğin Suriye’de bir dokuma fabrikasında çalışan bir işçi Türkiye’ye geldiğinde dokuma sektöründe ön plana çıkmış Bursa ilinde bir dokuma firmasında işbaşı yapıyor. Suriye’de tekstil sektöründe bir dikiş atölyesinde makineci olan bir işçi İstanbul’da bir tekstil atölyesinde iş başı yapmaktadır. Bu yapılan şehir tercihlerinin sebebi sorulduğunda genelde bir akrabasının veya arkadaşının bu şehirde olduğunu ve ondan dolayı geldiği şeklinde cevaplar verilmektedir.

Benim eniştem burada yaşıyor öyle onun yanına geldim (Muhammed, 29, Şam, Beyazıt).

Ablamlar eniştemler burada onun için buraya geldim. Ben aslında üniversite için geldim hem okuyup hem çalışmak istedim ancak zor oldu. Ben okulu bırakıp işe yoğunlaşmaya başladım (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Burada çok arkadaşım var ticaretle uğraşan ve 15 yıl önce de İstanbul'a gelmiştim (Osman, 48, Şam, Laleli).

Abim ve ablam İstanbul'da yaşıyordu. Abim aynı zamanda tekstil işi ile uğraşıyordu. Biz de gelip beraber iş yapmak istedik ondan İstanbul'a geldik (Sadık, 25, Halep, Laleli).

İlk İstanbul'a geldim çünkü burada iş var, arkadaşlarım ve akrabalarım var. Buranın ticaret merkezi olduğunu da biliyorum (Abdullah, 46, Şam, Laleli).

Arkadaşlarım burada yaşıyorlardı, burada işlerin güzel olduğunu ve buraya gelmemin iyi olacağını söylediler ben de geldim (Amir, 43, Şam, Beyazıt).

Arkadaşlarım buraya gelmişti telefon ile konuştuğumuzda İstanbul'a gelmemi söylediler. Kardeşlerim de burada vardı onlar da gel dedi ben de karımı ve annemi alıp geldim (Mahmut, 29, Şam, Beyazıt).

“İlişkiler ağı” kuramı İstanbul’u tercih etmelerini bir şekilde açıklamaktadır. Önceden İstanbul’a gelmiş olan akrabaları ile irtibata geçerek onların maddi ve ya manevi bazen hem maddi hem de manevi destekleri ile bu şehirleri tercih etmektedirler. Ancak yapılan mülakatlardan ve literatür taramalarından yaptığımız analizler sadece bu sebepten dolayı bu şehirlerin tercih edilmediğini göstermektedir. Örneğin, Laleli ve Beyazıt bölgesinde mülakat yaptığımız görüşmecilerden hiçbiri Suriye kırsalında tarım işi ile uğraşan işçiler değildi. Yine Adana’da Suriyeli tarım işçileri ile yapılan saha çalışmalarının sonucu gösteriyor ki, Suriyeli tarım işçileri Suriye’de de kırsal bölgede yaşayıp geçimlerini tarım ile uğraşarak sağlamaktadırlar. Bu tür örnekleri çoğaltabiliriz. Bu örneklem bize şehir tercihlerinin sadece İlişkiler ağı kuramı ile anlatmanın yetersiz

olduğunu göstermektedir. Bourdieu'nün *habitus* kavramı bu tercihlerin sebebini daha görünür kılmaktadır.

Bourdieu, habitus kavramına birçok tanım vermiştir. Bunlardan biri bireyin sosyalleştiği süre zarfında – çocuklukta ilköğretimde, yetişkinlikte ortaöğretimde- az çok bilinçsiz bir şekilde içselleştirdiği ve benimsemiş olduğu idrak (dünyanın nasıl algılanacağına dair), değerlendirme (nasıl değerlendirileceğine dair) ve eylem (nasıl davranılacağına dair) şablonlarından meydana gelir (Jourdain & Naulin, 2016, s. 42)

Yaptığımız saha çalışmasında İstanbul ili Fatih ilçesi Beyazıt ve Laleli semtlerinde işyeri (mağaza-showroom) açan Suriyelilerin, Suriye'de de aynı sektördeki işler ile uğraştıkları görülmektedir. Örneğin, Suriye'de yaptığınız iş ile burada yaptığınız işin ortak yönleri nelerdir sorusuna verilen cevaplar, *habitus*larının yaptığı tercihi görünür kılmaktadır.

Bu benim Suriye'de çocukluğumdan beri yaptığım iş ve sadece benim değil babam ve dedem de bu işi yapıyorlardı. Halen Suriye'de çok mağazalarımız var ancak ticaret yok tabi (Osman, 48, Şam, Laleli).

Tekstil mağazam vardı. Toptan ve perakende satış yapıyordum (Amir, 43, Şam, Beyazıt)

Tekstil ticareti ile uğraşıyordum (Tahir, 35, Şam, Beyazıt)

Ben Suriye'de de ferace pardüise işi yapıyordum. Burada da aynı işime devam ediyorum (Muhammed, 29, Şam, Beyazıt).

Suriye'de restoranlarda şef başıydım, sonra ticaret ile uğraştım elbise ayakkabı işi yaptım babamın dükkânı vardı. Hastalandıktan sonra işleri bana bıraktı savaş çıkınca bırakıp geldim. Burada ilk geldiğimde bir lokantada çalıştım. Çalışmaya mecbur olduğum için beni çok zorluyorlardı. Mesela sabah 10 dk geç gelsem o günün ücretinin yarısını kesiyorlardı ama 2 saat geç çıksam ekstra bir şey vermiyorlardı. Çok az maaş veriyorlardı. Patronun kölesi gibiydim. Şimdi ise online satış yapıyorum bu dükkândan da satış yapıyorum müşteriler gelirse.

Burada yaptığım iş Suriye’de yaptığım işle tam olarak aynı değil. Orada sabit müşterilerim varken şimdi burada internetten müşteri bulmaya çalışıyoruz (Faruk, 33, Şam, Laleli)

Ben Suriye’de de bu işi yapıyordum. Burada ki gibi toptan ve perakende tekstil satış yerim vardı. Şu anda neredeyse aynı sistem ile devam ediyorum 4 yıldır İstanbul’da işime devam ediyorum (Abdullah, 46, Şam, Laleli).

Suriye’de mağazam vardı ayakkabı işi yapıyordum. Burada uzak bir akrabam ile elbise satıyoruz. Kaftan, ferace, gelabiya, şal satıyoruz ticaret yapıyoruz (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Bourdieu *habitus* kavramını tanımlarken “bedenselleşmiş yatkınlıklar” (Koytak, 2012, s. 89) ifadesini kullanır. Somutlaştırmak için tenisçi örneğinden yararlanır, bir tenis oyuncusu maçta iken topun nereye düşeceğini hesaplayıp, bu hesaba göre kendi durması gereken yeri düşünüp ona göre hareket etmez. Önceki deneyimlerine dayanarak düşünmeden refleksleri ile karşılık verir. Yaptığımız görüşmelerin analizi sonucu Laleli ve Beyazıt bölgesinde işyeri açan Suriyelilerin bunu *habitus*larından kaynaklı bir refleks olarak yaptıkları kanısına ulaştık.

A. ALAN TERCİHİ

Bourdieu “alan” kavramını toplumsal dünyayı anlatmak için kullanmıştır. (Jourdain & Naulin, 2016, s. 122). Bu çalışmadaki alan Laleli ve Beyazıt bölgesindeki *iktisadi alandır*. Bu alanın kendisine has özellikleri bulunmaktadır. Bu alanda kullanılan diller, İngilizce, Arapça, Rusça, Farsça, İspanyolca başta olmak üzere birçok başka dildir. *Alandaki* iktisadi faaliyetlerin çoğunluğu “yabancı”lara yöneliktir. Bu sebepten dolayı kullanılan para birimleri Dolar (\$), Euro ve Türk lirasıdır. *Alandaki* iktisadi faaliyetlerin çoğu “*kayıtdışı ticaret*”tir (Yükseker, 2003, s. 72).

Saha çalışmamızdaki görüşmecilerimiz ticaret ile uğraşmaktadırlar. Ana diller Arapçadır ve ticaret yapacak kadar İngilizceye hâkimdirler. Kimi görüşmeciler İngilizce

diline ileri derece hâkimdirler. Ticaretini yaptıkları ürünler bu *alandaki* müşteri kitlesine hitap etmektedir. Suriyelilerin kendi ülkelerinde yaptıkları tekstil ticareti Arap kültürüne hitap etmekte idi. Bu *alandaki* var olan müşteri kitlesi içerisinde Araplar da bulunmaktadır. Dolaylı olarak Suriye’de yaptıkları ticareti bu bölgede sürdürmeleri için gerekli olan *kültürel* ve *iktisadi sermayeleri* bulunmaktadır. Alanın ve Suriyeli tüccarların bu ortak özellikleri *alanı* tercih etmelerine sebep olmaktadır.

1. Laleli

Laleli İstanbul’un eskiden Eminönü ilçesine bağlı bir semtti, Eminönü ilçesinin Fatih ilçesine dâhil olması ile artık Fatih ilçesine bağlı olan bir semt. Bu semt Aksaray ve Beyazıt’ın arasında alt tarafında Kumkapı’nın olduğu üst sınırlarının Şehzadebaşı’na dayandığı bir konuma sahip. *Laleli 1980’lere kadar orta ve üst sınıfların ikamet ettiği bir mahalle idi. Hatta DGM savcısı Yaşar Günaydın evinin olduğu Laleli semtinde öldürülmüştü (Kemal,53, İstanbul, Laleli).* Sınırlarının iç içe girdiği Beyazıt semti ise Kapalıçarşı ve çevresinde olan dükkânlar ile ticaret merkezi özelliği taşımaktaydı. 1970’lerde ortaya çıkan bavul ticareti 1980’li yıllarda yoğunlaşmaya başladı (Yükseker, 2003, s. 73). “Eski Sovyetler Birliği” (ESB) ülkelerinden gelen turistlerin konaklamasına için Laleli’de oteller açılmaya başladı. Bu otellerin etrafında orada kalan turistlere yönelik ticaret işletmeleri açılmaya başladı. Laleli eski mahalle ortamından bir deri, tekstil ve aksesuar toptan satış merkezine döndü. Eskiden konut olarak işlev gören binalar işletmelere dönüştürülmeye başlandı. Kimi binalar yıkılıp yerine oteller ve iş hanları açıldı.

Laleli 1980’lerin ortalarında başlayan 90’lardan sonra yoğunlaşan bir ticaret merkezidir. 98 yılında ekonomik krizden dolayı yeniden yavaşladı (Aydın, Oztig, & Bulut, 2016, s. 15). Ancak 2001 yılında Rusya ekonomisinin iyileşmesi ile birlikte bu piyasa canlandı (Habervitrini, 2002). 2001 yılında Türkiye’nin içinde bulunduğu kriz ortamına yüksek döviz girişi sağladığı için yetkililerin ilgisini çekti. Laleli piyasasında o yıllarda aktif olan müşteri kitlesi ESB ülkelerinden gelen kadın turistlerdi. Medyanın ESB’den gelen kadınları *Nataşa* olarak *damgalamaları* sebebiyle, toplum tarafından ESB’den gelen kadınlar *nataşa* ve *Laleli* de fuhuş merkezi olarak algılandı. Türkiye ekonomisine önemli katkıda bulunan bu kadınlar fuhuş ile uğraşmamalarına rağmen

böyle bir *damgalanmaya* maruz kaldı (Göksel, 2011). 2008 yılından sonra piyasanın yapısında değişiklikler ortaya çıktı; müşteri kitlesi eskiden ESB ağırlıklı iken, Arap ülkeleri, İran ve Afrika ülkeleri de pazara dâhil oldu. 2008 yılında Rusya ve Gürcistan arasında Güney Osetya bölgesinden dolayı çıkan savaşta Türkiye'nin siyasi tutumu ile ilişkiler bozulmaya başladı. Bu durum Laleli piyasasını doğrudan etkiledi. 2014 yılında Ukrayna ve Rusya arasında çıkan savaş (Amerikaninsesi, 2016) ise Laleli piyasasını olumsuz etkiledi ve Ukrayna pazarı pasifleşti ve son olarak Türkiye'nin sınır ihlali gerekçesi ile Suriye sınırında Rus uçağını düşürmesi üzerine 2015 yılında patlak veren uçak krizi ile Laleli'nin önemli pazarı olan Rusya'da pazardan çekildi. Burada dikkat çekmek istediğim önemli bir konu ise “medyanın algı yönetimi”; *Laleli* piyasasına gelen kadın müşteriler fuhuş sektöründe çalışmamalarına rağmen öyle gibi bir algı oluşturuldu. *Laleli* bölgesi ise fuhuş ticaretinin merkezi gibi algılandı. Bugün Laleli piyasasında ESB ülkesi kadın tüccarlar neredeyse hiç bulunmamalarına rağmen hala toplumda fuhuş merkezi algısı devam etmektedir.

Medyanın tutumu toplumu bir şekilde yönlendirmektedir. Suriyelileri ve göçmenleri tembel, kadınlara laf atan, serseri, hırsız vb... dışlayıcı ve kriminalize edici şekilde *damgalamaları* sebebiyle, toplum tarafından tüm Suriyeliler ve göçmenler potansiyel suçlu olarak görülmektedir. 2017 Mayıs ayında medyaya, “mahallenin kızlarına laf atan göçmenler ile mahalleli arasında çıkan kavgada bir mahalleli öldü ve protestolar ile göçmenler mahalleden gönderildi” biçiminde verilen haber toplum tarafından “bunlar başımıza bela oldu”, ekmeğimize namusumuza musallat oldular. “Gönderilsinler, linç edilsinler” algısına sebebiyet vermektedir. Ancak mahalle esnafı ile yapılan görüşmelerde olayın iç yüzünün “mahallenin hızlı yaşayan gençlerinin devamlı olarak göçmenlerden haraç alması, evlerine baskınlar yapmasından kaynaklandığını” söylemektedir. Bununla birlikte göçmenlerden çok kişinin öldüğü ancak bunun ifşa edilmediği bilgileri aynı görüşmelerde ve yerel basında gözükmektedir (Sol.org.tr, 2017).

Laleli piyasası esnafı ilk zamanlarında imalatçı ve müşteri arasında bir halka görevi gördüğünden “komisyoncu” olarak tanımlanırdı. Müşterilerin istedikleri malları imalatçıdan ister, imalatçıdan alıp müşterisine satardı. Çok hareketli bir piyasa olması ve talebin arzdan fazla olması sebebiyle esnafın bir kısmı müşterilerine hatalı ve defolu malları sattığı bir pazardı aynı zamanda. 2000'lerden sonra alanda değişimler oldu;

“komisyoncu” olarak adlandırılan esnaf aynı zamanda imalat sektöründe de faaliyet göstermeye başladı. *Alanda* kendi markasını oluşturan, kaliteli ürünler yapan firmalar yaygınlaştı. Belediye tarafından birçok sokak trafiğe kapatılıp müşterilerin daha rahat gezebilecekleri bir alan oluşturuldu.

Piyasada faaliyet gösteren birçok firma ve esnaf maliyeye kayıtlıdır. İş hanları içlerinde ikinci ve üçüncü katlarda faaliyet gösteren bazı esnaf ise maliyeye kayıt yaptırmadan faaliyet göstermektedir (Yükseker, 2003, s. 29). Maliyeye kayıtlı olan firmalar ve olmayan firmalar da yüksek rekabet koşulları sebebiyle yaptıkları satışları faturalandırmak istememektedirler. Bunun sebebi ise KDV'lerini müşterilerine yansıtmak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Hükümetler bu duruma iki sebepten dolayı göz yummaktadır. Birinci sebep piyasa yüksek döviz girişi sağlaması, ikinci sebebi ise *Laleli*'nin ekonomik etkisi olan çok geniş bir seçmen kitlesini barındırmasıdır (Yükseker, 2003, s. 76). Bu kaygı ile siyasi karar alıcılar bu duruma göz yummaktadır. Zamanla değişen müşteri portföyü ve hükümetin ihracata verdiği teşvikler ile Arap ülkelerine kargo hizmeti veren şirketler müşterileri ile yaptıkları anlaşmalara göre tam fatura ve yarım fatura şartı koymaktadır. Tam fatura satış bedelinin tamamının yansıtıldığı, yarım fatura ise yarısının yansıtıldığı faturadır (*Şahin, 29, İstanbul, Laleli, muhasebeci*). Bu sebepten dolayı Arap müşteriler alışveriş yaptıklarında fatura almak istediklerini belirtip çıkan masrafı tek başına veya esnaf ile paylaşarak karşılamaktadır. Bu da bir kısım satışların kayıt altına alınmasını sağlıyor.

Laleli piyasasında faaliyet gösteren mağazaların işletmecileri Boşnaklar, Bulgarlar, Kürtler (Yükseker, 2003, s. 78), Zazalar¹ ve son zamanlarda Suriyelilerdir. Laleli piyasası 2015 yılı uçak krizine kadar iş hanlarının içlerinde üçüncü ve dördüncü katlarda dahi boş dükkân bulunmayan bir piyasaydı ancak uzun zamandır işsizliğin ve krizin hâkim olduğu piyasa da şu an giriş katlarda bulunan dükkânların üstünde kiralık ilanları göze çarpmaktadır. Piyasanın döviz üzerinden döndüğü *Lalelide* yüksek kira bedellerinde de düşüşler oldu. Laleli piyasasında yaşanan düşüşün bir diğer sebebi ise genişleyen piyasalar. Merter, Zeytinburnu, Güngören gibi sonradan tekstil ve aksesuar alanında açılan pazarlar müşterilerin dağılmasına sebebiyet vermektedir.

¹ Kimi araştırmacılara göre ayrı bir halk (dil) kimi araştırmacılara göre ise Kürtlerin bir kolu (lehçesi)

2. Beyazıt

Beyazıt olarak belirttiğimiz *alan* Kapalıçarşı ile Beyazıt meydanının arasında olan Çadircılar caddesinden başlayıp Gedikpaşa Mahallesi'nin sınırına kadar olan bölgeyi kapsayan *iktisadi alandır*. Bu bölgenin temel özellikleri, müşteri kitlesinin Türkiye'ye tatil ve gezmek için gelen turistler olmasıdır. Yine bir başka müşteri kitlesi ise esnafın *poşetçi* olarak tabir ettiği ufak çaplı toptan alışveriş yapan müşteri kitlesidir. Bu bölgelerde piyasa daha çok *yabancı* müşterilere yöneliktir.

Beyazıt'ta faaliyet gösteren mağazaların büyüklükleri genel olarak küçüktür. 7 m² 10 m² büyüklükteki dükkânlar büyük mağaza sayılabilmektedir. Bu dar bölgede faaliyet gösteren esnafların çoğunluğunu Zazalar oluşturmaktadır. Sınırlı sayıda ve dar bir bölgede olan bu piyasadaki mağazaların mülkünün bir bölümü "vakıf malı" oluştururken bir bölümü de şahıslara aittir. Vakıf malı veya şahıslara ait olmaları fark etmeksizin işyerleri yüksek hava paraları ile el değiştirmektedir. Örneğin, *yüz bin dolara aldığım dükkânımı yüz bin dolara devrettim* (Rıza, 48, Adıyaman, Beyazıt). Şahıslara ait olan mülklerin satış fiyatları 800 bin dolar ile 1,5 Milyon dolar arası değişmekte. *Bizim dükkân sahibi bana dükkânı satıyorum öncelik senin dedi ben de param olmadığı için almadım, dükkânı 800 bin dolara sattı* (Kazım, 32, Malatya, Beyazıt). *Bu dükkânı 1.2 milyon dolara aldık. O kadar nakit paramız yoktu tabi kalanını kredi çektik* (Abuzer, 38, Adıyaman, Beyazıt). Dükkân kiralari örneklerde olan dükkânlar için dört bin lira ile altı bin lira arası değişmekte. Bu çevrede iş hanlarının iç kısımlarında ve ikinci katlarında bulunan dükkânların ücretleri daha düşüktür.

Alanda tekstil, ayakkabı, çanta ve aksesuar üzerine bir pazar hâkimdir. Dünyaca tanınmış markaların taklit ürünleri satılmaktadır. Bu bölge esnafı çoğunluk itibarıyla Maliye'ye kayıtlı olmakla birlikte satışların tamamı kayıt altına alınmamaktadır. Bu bakımdan *Laleli* ile benzerlikleri göze çarpmaktadır.

B. KAYITDIŞI EKONOMİ VE PİYASAYA GİRİŞ

Laleli ve Beyazıt'ta alana imalat yapan alanda faaliyet gösteren mağazalar ve alanda çalışan işçilerin birçoğu kayıt dışı faaliyet göstermektedir (Yükseker, 2003, s. 29).

Vergi levham yok ruhsatım da yok zaten buradaki esnafların çoğunun da kaydı yok (Sadık, 25, Halep, Laleli).

Burada 7 aydan beri faaliyet gösteriyorum ancak henüz şirket açmadım ama açacağım devlet şirketi olanlara vatandaşlık verecekmiş (Hatice, 34, Şam, Laleli).

Kayıtlı değilim kimse kontrole gelmedi. Taksim’de belediye sıkıntı ama burada değil. Taksim’de ruhsat olmadan dükkân açamazsın zaten. Çalışma izni olmadan işçi de çalıştıramazsın (Tahir, 35, Şam, Beyazıt).

Vergi levham yok. İlk başta açtım, Fatih’te dükkânı olan bir arkadaşım burayı şube olarak göstermişti, sonra masraflardan dolayı kapattık. Burada çok sıkı değil zaten (Muhammed, 29, Şam, Beyazıt)

Şu an burası kayıtlı değil, burada çok kontrol de yapmıyorlar. Ama vatandaşlık kolay olsun diye kayıt yaptıracam (Amir, 43, Şam, Beyazıt).

Buralarda vergiye kayıtlı fazla esnaf yoktur. Benim de kaydım yok, bir sıkıntı da yaşamıyorum (Mahmut, 29, Şam, Beyazıt)

Vergi levham ve ruhsatım yok (Faruk, 33, Şam, Laleli)

Yapılan saha çalışmasında mülakat yapılan 20 görüşmecinin, ikisi Laleli’de biri de Beyazıt’ta olmak üzere toplam üç tanesinin vergi levhası bulunmaktaydı. Vergi levhası bulunan mağazalardan bir tanesi Laleli’de Arap ülkelerine yönelik toptan satış yapan bir mağaza idi ve kargo şirketlerine fatura kesme zorunluluğu bulunmaktaydı. Diğer mağaza ise Beyazıt’ta göz önünde olan bir konumda idi. Ancak buralarda bulunan yerli mağazaların önceden de belirttiğimiz gibi birçoğu kayıtlı işyeri olmakla beraber yaptıkları ticaretin çoğunluğu kayıt dışıdır.

İş kurarken hiçbir zorluk yaşamadım, sadece çok pahalı. Vergi levhası alırken de bir sıkıntı yaşamadım sadece ev işyeri bilgilerimi aldılar. Bütün dünya ülkelerinde düzgün çalışırsan bir sıkıntı yaşamazsın. Ben Mısır’da da iş yaptım ancak bir sıkıntı yaşamadım “zik zak” yok ise problem de yok (Osman, 48, Şam, Laleli).

Benim akrabam o işlerin hepsini biliyor ben o işlere bakmıyorum. İş kurmada hükümet bize yardımcı oluyor kolaylık sağlıyor ama bizim sıkıntımız işten dolayı değil evraklardan dolayı. Oturma izni istiyorum. Gittim uğraştım bana oturma izni vermediler (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Vergi levham var, açılış yaparken bir sıkıntı yaşamadım. Dükkân sahibim de çok iyi, bana yardımcı oldu (Abdullah, 46, Şam, Laleli)

Piyanın kayıt dışı olması piyasaya girişı kolaylaştırmaktadır. Piyasaya Suriye'deki yaşamlarından olan tecrübeleri (*habitus*) ile kolaylıkla dâhil oldukları görölmektedir. Piyasaya giriş için bazen sadece toplumsal sermaye yetebilmektedir. Örneğin, piyasada işçi olarak çalışan Mahmut komşusunun iş hanı içindeki dükkânı bir peşinat ödmeden borçla devralmıştır.

İlk geldiğimde arkadaşımın dükkânında “yüzdelikçi” olarak çalışmaya başladım sonra hediyelek işyerini açtım iş yapamadım kapattım, zararımın çoğunu arkadaşım karşıladı. Sonra onun yanında yüzdelik ile işime devam ettim. Şimdi bu işyerini yeni tuttum, bu işyerini Türkiyeli bir arkadaşım çalıştırıyordu. Kardeşleri iş yapamayınca onları yanına aldı ve bu dükkânı da bana devir etti. Ben çalışıp ücretini taksit taksit ona ödeyeceğim (Mahmut, 29, Şam, Beyazıt).

C. MAĞAZA AÇMA SÜRECİ

Suriyelilerin Türkiye'de işyeri açmasının hukuki olarak bir engeli bulunmamaktadır. Sadece Suriyelilerin değil, diğer “yabancıların” da Türkiye'de kayıtlı bir işyeri açmasında hukuki olarak bir engel bulunmamaktadır. Bir yabancınn işyeri kayıtlı bir işyeri açabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından farklı olarak pasaportu olması yeterlidir.

Suudi Arabistanlı bir müşterimizin açılışını yaptık. Türkiye vatandaşlarından farklı olarak sadece pasaportu gerekli oldu bir de bazı evrakları yeminli tercümanda tercüme ettik. İkamet adresi olarak kendi ülkesindeki ikamet adresini verdik (Şahin, 29, İstanbul, Laleli, Muhasebeci).

Yabancılar için mevzuat böyle iken GK statüsünde olan Suriyeliler için Türkiye’de 6 ay ikamet etmiş olma şartı da aranmaktadır. Saha çalışmamda karşılaşmadığım ancak pasaportu olmayan Suriyelilerin olduğunu yapılan diğer saha çalışmalarından biliyoruz (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 2). Pasaportu olmayanların ise işyeri açması çok zor. Literatür taramasından Suriyelilerin İşyeri açmasının mevzuattan dolayı imkânsız olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 143). Bunun pasaportu olmayan veya ülkeye giriş yaptıkları durum kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Saha çalışmamda mülakat yaptığım görüşmeciler çoğunlukla İstanbul’a uçakla gelen ve resmi evrak eksikliği olmayan kişilerden oluşmaktadır.

İş kurarken hiçbir zorluk yaşamadım, sadece çok pahalı. Vergi levhası alırken de bir sıkıntı yaşamadım sadece ev işyeri bilgilerimi aldılar (Osman, 48, Şam, Laleli).

Suriyeli çok mükellefimiz var. Açılışlarını yaparken bir sıkıntı ile karşılaşmadık. Kimisi limited kimisi şahıs firması açıyor. Çalışma izni çıkarmak için açılış yapan çok oluyor çünkü vatandaşlık verilirken onlara öncelik vereceğini söylüyorlar (Mustafa, 24, Kastamonu, Beyazıt, Muhasebeci).

Suriyeliler için, Suriyeliler olarak damgalanmaları sebebiyle *alana* girişlerini zorlaştıracak sosyal engeller bulunmaktadır (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016). Bu etkenler iş yeri mülk sahipleri, iş hanının yöneticisi, çaycısı, komşuları olabilmektedir. Bu engele karşı ise Suriyelilerin geliştirdiği *taktikler*² bulunmaktadır. *Alanda* saygınlığı olan etkisi olan veya kendilerinin *alana* girmesinde yardımcı olacak biri ile iyi ilişkiler geliştirerek onun referansı ile *alana* giriş yapmaktadırlar. Bu davranış bilinçli olarak yapılmakla birlikte bilinçdışından *habitus* kaynaklı yatkinlıkları olarak da görülmektedir. Bu gerekçelerden dolayı *alana* giriş yapmalarında bir tanıdığın referansı veya aracılığı ile işyeri açmaktadırlar.

² Certeau’ya göre ezilenlerin “kendisine yabancı, kendinden olmayan güçlerden çıkar sağlamak için” sürekli çabalaması, ezilen olmanın başlıca alametidir. Bu çabaların tümünü “taktik” olarak kavramlaştırır (Alpman, 2016, s. 289).

Burada tanıştığım Mardinli arkadaşım dükkân tutmam için yardımcı oldu (Amir, 43, Şam, Beyazıt).

Bu iş hanında arkadaşlarımız vardı mal almaya geliyorduk zaten Kadir abi (çaycı) bizi tanıyordu onlar yardımcı oldular burayı tutmamıza (Sadık, 25, Halep, Laleli).

İlk eniştem ve bir arkadaşım ile beraber dükkân açtık Taksim’de, toplam üç ortak dört ay çalıştık. Ondan sonra hepimiz ayrıldık. Ben tezgâhta Beş liraya t-shirt satmaya başladım. Aksaray ve Taksim tarafında iki üç ay sonra belediye çok var. Elbise alıp Polonya pazarının (iş hani) içinde dükkân tuttum. Caddeden müşterileri çağırıp yavaş yavaş çalışmaya başladım. Bir dükkân daha tuttum. Bu dükkân berberdi 25 bin hava parası istiyordu, ben 20 bin verdim, hava parası ile aldım (Muhammed, 29, Şam, Beyazıt).

Babam müteahhitti onun yanında çalışıyordum öğrenciydim zaten. İlk geldiğimde ortacılık yaptım tekstil atölyesinde, sonra inşaat da çalıştım, sonra Turkcell de çalıştım sonra da emniyette tercümanlık yaptım. Şimdi de internetten satış yapıyorum. Bu işe de benim bir akrabam vardı Suudi Arabistan’da O, Muhammedlerden alışveriş yapıyordu, onların arasında güvenlik problemi oldu bana dedi sen benim mallarımı kontrol et al. Ben Muhammed’den aldım akrabama gönderdim. O’da bana 100 dolar verdi. Her gönderdiğimde böyle yaptık, sonra internet sayfası açtım yeni müşteriler oldu. İşler çoğalınca bir dükkân tuttum hem ofis olarak hem depo olarak hem de siparişlerin hazırlandığı yer olarak kullandım. Sonra o dükkânda da satışlar yapmaya başladım. İşlerin yoluna giriyordu ki eşim hastalandı onunla ilgilendiğim için iflas ettim. Şu an iyi şükür yine ben işe başladım bu dükkânı arkadaşlarım ile açtık. Burayı önceden de biliyorduk arkadaşlar da yardımcı oldu tuttuk (Mustafa,30, Şam, Laleli).

Ben Türklerden ve Erdoğan’dan çok memnunum. Komşularımın hepsi çok iyi bu dükkânı tutmam beş dakika sürdü. Bütün komşularım bana yardımcı oluyor. Ben Suriyeli olduğum için beni çok seviyorlar sabahları dükkânı açtığımda yardıma ihtiyacım olup olmadığını soruyorlar (bu sırada tercüme için yardım eden

arkadaş keşke kadın olsaydım diyor). Allah'tan bir niyetim var o da Tayyip Erdoğan'ı görmek (Hatice,34, Şam, Laleli).

Suriye'de de bu işi yapıyordum burası gibi toptan ve perakende satış yerim vardı. Aynı sistem nerdeyse buradaki işim de. 4 yıldır İstanbul'dayım. İlk geldiğimde de bu işi yaptım. İsmail diye Mardinli bir arkadaşım vardı o yardımcı oldu dükkânı tutmama. Dükkân sahibim de iyi bir insandı dükkânı açmakta sıkıntı yaşamadı (Abdullah, 46, Şam, Laleli).

İlk geldiğimde arkadaşımın (arkadaşı Suriyeli) dükkânında yüzelikçi olarak çalışmaya başladım sonra hediyelik işyerini açtım iş yapamadım kapattım, zararımın çoğunu arkadaşım karşıladı. Sonra onun yanında yüzelik ile çalışmaya devam ettim. Şimdi bu işyerini yeni tuttum, bu işyerini Adıyamanlı bir arkadaşım çalıştırıyordu. Kardeşleri iş yapamayınca onları yanına aldı ve bu dükkânı da bana devir etti ben çalışıp ücretini taksit taksit ödeyeceğim (Mahmut, 29, Şam, Beyazıt).

Şimdi online satış yapıyorum, bu dükkândan da satış yapıyorum. Müşteriler gelirse. Burada yaptığım iş Suriye'de yaptığım işle tam olarak aynı değil. Orada sabit müşterilerim varken şimdi burada internetten müşteri bulmaya çalışıyorum. Bu dükkânı bir arkadaşım tuttu ben de onlara ortak oldum 3 kişi kullanıyoruz. Adam başı yüz dolar veriyoruz beraber kullanıyoruz (Faruk, 33, Şam, Laleli).

Bununla birlikte saha izlenimlerimde alanda terör saldırıları, uçak krizi ve ekonomik daralma sebebiyle mağazalarının boş kalmasını istemeyen işyeri sahipleri mağazaları düzenli ödeme yapabileceklere kiralamak istemektedirler. Bunun dışında Laleli ve Beyazıt'ta faaliyet gösteren işyerlerinin işletmecileri çoğunluğu buralara göç edenlerden oluşmaktadır (Yükseker, 2003, s. 78). Bu sebeple alanda göçmenlerin giriş yapması sosyolojik olarak daha kabul edilebilir olmaktadır. Bu konu üzerine detaylı bir araştırma

yapmam mümkün olmadı ancak bu alanların neredeyse göçmenlere özel bir alan haline getirilmesinin iktisadi ve siyasi nedenleri daha detaylı bir araştırmanın konusu olabilir.

1. Ürün Temini

Suriyeli sığınmacıların açtıkları mağazalarda sattıkları ürünler bölgesine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin Beyazıt bölgesinde gelabiyat ya da kaftan olarak adlandırdıkları elbiseler, feraceler, üzerinde nakış olan Arap kültürüne ait boydan kıyafet satan mağazalar çoğunluktadır. Hatta Beyazıt ve Kapalıçarşı da bu tür ürün satan mağazaların çoğunluğu Suriyelilere aittir. Laleli bölgesinde ise Beyazıt'ta olduğu gibi spesifik bir alanda yoğunlaşma yoktur. Laleli'de gelinlik satan mağazalardan çanta, ayakkabı, tekstil ürünlerinin satıldığı mağazalara kadar çok çeşitli bir yelpaze mevcuttur.

Beyazıt bölgesinde ürün temininin önemli bir kısmı *toplumsal sermayeye* bağlı *ilişkiler ağı* ile temin edilmektedir. Mağaza sektöründe olduğu gibi imalat ve toptan piyasasında faaliyet gösteren Suriyeli esnaflar bulunmaktadır. Suriyeli mağaza işletmecileri bu toptancılardan güvene dayalı açık hesap ile çalışabilmektedirler.

Mallarımızı Suriyeli ve Türkiyeli toptancılardan alıyoruz ama çoğunluğu Suriyeli, Suriyelilerden daha rahat mal alabiliyoruz açık hesap ile Türkiyeliler fazla mal vermiyor (Amir, 43, Şam, Beyazıt).

Bazıları Suriye'den geliyor bazılarını buradan alıyoruz. Bir sıkıntı yaşamıyoruz (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Mallarımı Türkiyeli bir arkadaşımдан alıyorum; bir sıkıntı yaşamıyorum. Nakit ödeme yapıyorum ancak açık hesap da çalışıyoruz (Mahmut, 29, Şam, Beyazıt).

Türk- Arap arkadaşımız çok onlardan alıyoruz. Suriye'den aldığımız da oluyor. Problem her yerde oluyor. Burada çok Suriyeli var "Nufur"(ırkçılık) ediyorlar. Oturma izni filan istiyoruz bizi 10 saat bekletiyorlar. Evime hırsız girdi sabah 6 da polisleri çağırdım öğleden sonra 3'te geldiler. Ama Türk çağırdığı zaman 3 dakikada geliyorlar. Bir çocuk Türk'ün arabasını çalacaktı yakaladık polisi aradık 2 dakika içinde geldi. Ama Suriyelinin evine hırsız girdiğinde polisi aradık,

polis neredeyse saat 3'te geldi. Burada İstanbul'da sen Arap'san problem. Mesela başka bir devlet kapıyı bana açarsa giderim. Almanya, Danimarka, İsveç, İngiltere, Suudi Arabistan, Dubai, Cezayir, Libya, Libya'da şimdi savaş var, Fas, Tunus hepsinin kapıları kapalı açık olsa giderim (Faysal, 29, Beyazıt, Şam).

Laleli bölgesi yapısal olarak Beyazıt'tan farklıdır. Laleli çoğunluk ile toptan satışa yönelik bir pazardır. Toptan satışa yönelik olduğu için mağaza sahipleri ürünlerinin imalatlarını kendileri yapması veya uygun fiyata almaları gerekmektedir. Bu sebepten dolayı kimi mağazalar kendi ürünlerinin imalatlarını yapmaktadırlar. Kimi mağazalar ise atölyeleri olan uygun fiyata imalat yapan toptancılardan ürün temin etmektedirler.

Ben kumaşlarımı Türkiyeliler'den alıyorum. Çağlayan'da atölyem var, imalatımı orada yapıyorum (Osman, 48, Şam, Laleli).

Ben imalatı kendim yapıyorum bazı ürünlerimi Suriye'den getiriyorum bazı ürünlerimi de burada yapıyorum (Abdullah, 46, Şam, Laleli)

Ben Suriye'de aynı burada sattığım ürünleri satıyordum ve bu ürünlerin çoğunu İstanbul'dan alıyordum. Şimdi de aynı yerlerden alışveriş yapmaya devam ediyorum. Suriyeli toptancılarımda var ürün aldığım. Açık hesap alacağım zaman onları tercih ediyorum (Hatice, 34, Şam, Laleli).

Bazı ürünleri kendimiz yaptırıyoruz bazılarını da Türkiyelilerden alıyoruz. Bizim Araplara pahalı sattığımızı düşündükleri için bize daha fazla fiyat söylüyorlar buda bizim iş yapmamızı zorlaştırıyor (Sadık, 25, Halep, Laleli).

2. İşçi Bulma ve Ücretlendirme Sistemi: Yüzdelikcilik/ Kâr Ortaklığı

Beyazıt bölgesinde faaliyet gösteren mağazalarda işçi ücretlendirme sistemi, haftalık, aylık ve yüzdelik olmak üzere üç şekildedir. Haftalık ödeme sisteminde çalışan işçiler genelde güvencesiz olarak çalışıyorlar ve Cumartesi günleri ücretlerini alıyorlar. Aylık ödeme sisteminde çalışan işçilerin ise çok az bir kısmı güvenceli olarak çalışmaktadır ve

iş vereni ile anlaştıkları ayın belli günlerinde ücretlerini almaktadırlar. Yüzdelik sisteminde ise çalışan sattığı ürünün işverenin ile anlaştığı bir oranda yüzdeliğini almaktadır. Yüzdelik sisteminde çalışan işçilerinde güvencesinin olmadığı görülmektedir.

Suriyelilere ait mağazalarda genellikle Suriyeli işçiler çalışmaktadır. Beyazıt bölgesinde faaliyet gösteren mağazalarda çalışan satış elamanları yüzdelik/ kâr ortaklığı ile çalışmaktadır. Ücretlerini günlük almaktadırlar. Laleli de ise çoğunluğu aylık ile çalışmaktadır ve çok az bir kısmı yüzdelik sisteminde çalışmaktadır. Yüzdelik ile çalışan işçiler kâr oranının %15 ile %50 si arasında değişen oranlarda pay almaktadırlar. İşlerin yoğun olduğu dönemlerde daha yüksek kazanırlarken, durgun olduğu dönemlerde az kazanmakta bazen de iş verenine borçlanmaktadırlar.

Suriyeli iş verenler ile işçiler arasındaki bağlantı çoğunlukla Suriye'ye dayanmakla birlikte burada tanıştıkları Suriyeliler de yeni iş bağlantıları sağlamaktadır.

Elemanlarımız Suriyeli burada tanıştık. Yüzdelik ile çalışıyorlar (Amir, 43, Şam, Beyazıt).

Benim burada iki dükkanım var bazen üç arkadaş dört arkadaş burada çalışıyor. Bazen sadece hafta sonu çalışmaya gelenlerde oluyor. Hepsi yüzdelikle çalışıyor ne kadar kâr varsa yarı yarıya (Muhammed, 29, Şam, Beyazıt).

Biz burada toptan ve perakende satış yapıyoruz. Ben devamlı dükkandayım toptan satışları ben yapıyorum, perakende satışları elaman yapıyor. Yaptığı satışlardan yüzdelik alıyor (Abdullah, 46, Şam, Laleli).

Ben, abim, babam beraber çalışıyoruz. Ama birde amcamın oğlu var o yanımızda maaşla çalışıyor (Sadık, 25, Halep, Laleli).

Bir işçim var. O da Suriyeli burada tanıştık. Yanımda aylıkla çalışıyor, kayıtlı değil. Dükkân da kayıtlı değil şuan (Hatice, 34, Şam, Laleli).

Benim işçiler Suriyeli burada çalışanlar da var atölyede çalışanlarda var hepsi aylık ile çalışıyorlar. Kayıtlı değil (Osman, 48, Şam, Laleli).

İşçilerin ortak özellikleri sıralamak gerekirse hepsinin Suriyeli ve Arap olduğu bununla birlikte hepsinin güvencesiz çalıştığı dikkat çekmektedir. Bu durum Laleli ve Beyazıt'ta farklılık göstermemektedir. Yaptığımız saha çalışması bütün iş yerlerini kapsamamakla birlikte, ÇSGB verileri bu bulguyu desteklemektedir. Türkiye'de GK ve ön kayıt statüsünde olan 3,3 milyon Suriyeli sığınmacıların 2016 yılında sadece 13 bini kayıtlı bulunmaktadır (Çetinkaya, 2017, s. 8).

3. Alternatif Bir Pazar: Sosyal Medya

Sosyal medya son yıllarda büyük bir pazar olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle Facebook ve Instagram üzerinden sınırların olmadığı geniş bir alana hitap etmektedir. Alternatif bir pazar: Sosyal medya olarak adlandırdığımız *alan* Facebook ve Instagram'dır. Bu sosyal medya uygulamaları ile geniş bir kitleye ürünlerini tanıtip sipariş alıp havale, kapıda ödeme, kredi kartı ile ödeme seçenekleri ile ödemelerini temin edip ürünleri kargo aracılığı ile göndermektedirler. Bu pazarda satış yapabilmenin bazı koşulları bulunmaktadır. Takipçi sayısının yüksek olması, sayfanın çok yakın zamanda açılmış olmaması sayfaya referans olmaktadır. Bununla birlikte hitap ettiğiniz kitle arasında popüler kişilere popülerliği oranında ücret veya ürün karşılığı reklam verilmektedir. Bu reklamlar takipçi ve ürün satışına dönüşmektedir.

Suriyeli sığınmacılardan dükkânı bazı kişiler sosyal medya üzerinden satış yapmaktadır. Hatta sosyal medya üzerinden sürdürdükleri ticaretten dolayı siparişlerini hazırlayacakları ve sevk edecekleri bir çalışma alanı oluşturmak için iş hanlarının içlerinde iş yerleri açmışlardır. Bunları zamanla mağazaya çevirip hem online satış hem de elden perakende satış yapmaktadırlar. Ancak Suriyelilerin hitap ettiği müşteri kitlesi başka ülkelerde yaşayan Arap müşterilerdir. Özellikle Katar, Suudi Arabistan, İsveç gibi ülkelere satış yapmaktadırlar.

Şimdi de internetten satış yapıyorum. Bu işe de benim bir akrabam vardı Suudi Arabistan'da, o Muhammedlerden alışveriş yapıyordu, onların arasında güven problemi oldu bana dedi sen benim mallarımı kontrol et al. Ben Muhammed'den aldım akrabama gönderdim. O da bana 100 dolar verdi. Her gönderdiğimde böyle yaptık, sonra internet sayfası (Facebook hesabı) açtım yeni müşterilerim oldu, şimdi akrabam ile alışveriş yapmıyorum ama başka müşterilerim var. İlk

dükkânımı ofis ihtiyacım olduğu için aldım (açtım). Mallarımı paketlemek ve sevk etmek için. (Mustafa, 30, Şam, Laleli).

Ben burada ilk olarak online satışla başladım zamanla işlerim çoğalınca depo niyetine bir yer tutmak istedim burayı tuttum. Buradan normal satışta yapabiliyorum. Bu mağazayı 3 ay önce açtım. Şimdi bir mağaza yeri daha arıyorum (Hatice, 34, Şam, Laleli).

Şimdi online satış yapıyorum. Bu dükkândan da satış yapıyorum müşteriler gelirse, burada yaptığım iş Suriye’de yaptığım işle tam olarak aynı değil. Orada sabit müşterilerim varken şimdi burada internetten müşteri bulmaya çalışıyoruz. Bu dükkânı bir arkadaşım tuttu bende onlara ortak oldum 3 kişi tuttuk. Adam başı yüz dolar veriyoruz beraber kullanıyoruz (Faruk, 33, Şam, Laleli).

Burada ticaret ile uğraşıyorum internetten satış yapıyorum. Bütün müşterilerim internetten. Türkiye var, Ürdün var, Katar var, Kuveyt var. Her yerden müşterim var banka hesabıma havale yapıyorlar. Ben kızım ve oğlum ile beraber çalışıyorum (Rukiye, 53, Şam, Laleli).

Bu iktisadi alanı özetlemek gerekirse çoğunluğu *kayıtdışı* ekonomik faaliyetlerdir. Bizim saha çalışmamızda bu sektörle uğraşan insanların Laleli’de iş merkezleri içerisinde ucuz iş yerleri veya depolar kiralayıp alanda faaliyet göstermeye çalıştıklarını gördük. Beyazıt bölgesinde ise “Sosyal Medya Pazarı” sektörü için açılan iş yerlerine denk gelmedik. Sektörde ürün fotoğrafları sosyal medya hesabından paylaşılmaktadır. Müşteriler tarafından sipariş edildiği takdirde müşteri ücreti Western Union, Money Gram gibi uluslararası para transferi kuruluşları tarafından satıcıya göndermekte, satıcı da ürünlerini yurt dışına servisi olan kargolar ile sağlamaktadır. Bu *alanda* faaliyet gösterebilmek için *toplumsal sermayeye* (takipçi) ve *maddi sermayeye* (ürün) sahip olmak gereklidir.

D. ALANDA SOSYAL İLİŞKİLER

Saha çalışmamızı kapsayan Laleli ve Beyazıt iktisadi alanı ilişkilerin, alışveriş, ticaret, kâr diğer bir ifade ile çıkar üzerine şekillendiği bir alandır. İlişkiler çıkar üzerine şekillenmekle birlikte bu çıkar özel olarak ticari kaygılar ve faydaları kapsamaktadır. Çıkarların çatıştığı noktada alanda var olan bireyler maksimum fayda sağlamak için tüm yolları denemekte ve koşulları zorlamaktadır. Örneğin bir gömlek satıcısının işyeri var iken ikinci bir yere ihtiyacı olmamasına rağmen, karşısında devredilen bir iş yerini, kendisi ile aynı ürünleri satacak birinin alacağını duyunca kiralamak zorunda kalıyor. Gerekçe olarak da kendisi ile aynı ürünleri satacağını ve bu durumun işlerini ve huzurunu olumsuz etkileyeceğini söylüyor.

Ben yedi yıldır burada gömlek işi yapıyorum öncesinde on beş yıl Laleli’de gömlek işi yaptım. Laleli ve Beyazıt aynı değil. Laleli’de çok para kazandık çok mal yapıyorduk ama riski çoktu iş olmazsa o kadar mal hep elinde kalacaktı. Son zamanlarda işte yapamadık fazla ama orası daha rahattı. Cumartesi öğlen dükkânı kapatıyorduk çocuklarla gezmeye gidiyorduk, pikniğe gidiyorduk. Burada gidemiyoruz Pazar günüde gelip dükkânı açıyoruz. Burada iş oluyor her türlü müşteri var perakende, toptan, yerli, yabancı her türlü müşteri var harçlıksız kalmıyorsun burada devamlı paran oluyor. Laleli’de sezon boşluklarında, yılbaşlarında hep parasız kalıyorduk. İnanır mısın o kadar varlığın içinde hep kurban bayramlarında komşumdan borç para alıp öyle kurban keserdim. Bu bizim yeni yeri neden tuttum biliyor musun? Benim malın aynısından yapan biri var burada bizim oralı o tutacakmış, komşumda geldi bana söyledi Rıza böyle bir durum var biz komşuyuz öncelik senin tutacak isen sana verelim yoksa ona vereceğiz dedi. Bende düşündüm taşındım bu adam gelse burada hem işimi etkileyecek aynı mal olduğu içinde kavga çıkacak huzurumuz bozulacak bende aldım. Yüz bin dolar hava parası verdim on bin dolara yakın içine masraf yaptım raf, kepenk, parke, ışık dükkânı çok güzel yaptım. Dükkânın yeri de çok güzel caddeye cephesi var. Toplam üç cephesi var dükkânda büyük (13 m²) güzel kullanışlı (Rıza, 48, Adıyaman, Beyazıt).

Bu görüşmede görüşülen kişi Adıyaman Gergerli Zaza'ydı. Dükkânı tutmak isteyen diğer gömlek satıcısı ise Şanlıurfa Siverek Zaza'sıydı. İki esnafta birbirini tanıyan ortalama aynı statüde olan kişiler idi ve aralarındaki çıkar mücadelesi eşit koşullar altında gerçekleştiği görülmektedir.

Sosyal ilişkileri belirleyen hususlar bu çıkar ilişkileri neticesinde olumlu veya olumsuz olarak devam etmektedir. Örneğin aynı ürün çeşidini satmayan komşuların ilişkileri aynı ürünleri satanlara karşılaştırıldığında daha iyidir. Gömlek satan esnaf ile çanta satan esnafın ilişkilerinin daha iyi olduğu görülmektedir veya kot pantolon satan esnaf ile ayakkabı satan esnaf arasında ilişkilerin olumlu olduğu görülmektedir. İki çanta satan esnaf, dükkân mesafenin uzaklığı ilişkilerinin hangi seviyede olduğunu göstermektedir. Yakınlaştıkça ilişkilerinin olumsuz yöne gittiği uzaklaştıkça olumlu yöne gittiği görülmektedir. Bir görüşmeci eskiden, şimdiki dükkânında çanta işine başlamadan önce diyalogu iyi olduğu tanışığı ile bu dükkânı tuttuktan kısa bir süre sonra aralarında tartışma çıktığını ve görüşmediklerini belirtiyor.

Geçen gün buradaki diğer çantacı ile kavga ettik az kaldı birbirimize girecektik.

Neden?

Benim bu devir aldığım dükkân eskiden de çantacıydı ama içinde fazla mal yoktu adamlar beceremiyorlardı. Ben dükkânı aldım içine mal doldurdum satış yapmaya başlayınca bunlar çekememeye başladılar. Kapıdan müşteri çağırıyordum geldi bana dedi ki neden müşterimi çağırıyorsun. Bende tersledim nereden müşterin oluyor diye birbirimizin üstüne yürüdük millet araya girdi sonrada abisi geldi özür diledi cahildir dedi kusura bakma öyle kaldı mesele (Ahmet, 35, Adıyaman, Beyazıt).

Burada göstermeye çalıştığım alandaki ilişkilerin hangi boyutlarda olduğunu görünür kılmaktır. Bu örnekler seçmece örnekler olup tüm esnaflar kavgalı değildir özellikle belirttiğim spesifik konular üzere kutuplaşma olmaktadır onun dışında insanlar aralarındaki ticarete devam etmektedir. Verdiğim örnekler ile alandaki ilişkiler biraz şekillenmiş olduğunu düşünüyorum. Şimdi bu ilişkileri “Suriyeli” girişimcilerin alanda

var olan Türkiyeli esnaf ile olan ilişkilerini Laleli ve Beyazıt özelinde ayrı ayrı irdelemeye çalışacağım.

1. Laleli İktisadi Alanı

Lalelinin iktisadi yapısından biraz daha bahsetmek gerekir. Laleli toptan satışın ön planda olduğu bir ticaret merkezidir. Laleli’de ticaret ile uğraşan esnafların çoğunluğunun eski müşterileri vardır. Ticaretlerinin önemli bir kısmı bu müşteriler üzerinden gerçekleşmektedir. Müşterileri çoğunlukla Skype gibi online uygulamalar veya başka türevleri ile sipariş vermektedirler. Eski esnaflar bu gerekçelerden dolayı sokaktan geçen müşterileri çağırma derdine pek düşmemektedir. Bunun haricinde Laleli, Kapalıçarşı veya Mahmutpaşa gibi bir çarşı değildir sokakları biraz daha geniş ve mağazalar arasında mesafe bulunmaktadır. Mesafe bulunduğunu iç içe girmiş çarşılarından ayırmak için kullanıyorum çünkü örneğin Mahmutpaşa mağazalar iç içedir, karşı dükkân yan dükkân burun burunadır neredeyse. Ama Laleli’de durum daha farklıdır. Dükkânlar arasında mesafe olması ve yoldan geçen müşteriye diğer bölgelerdeki gibi esnafın hepsinin çağırması ilişkilerin diğer çarşı pazarlardan (ticaret bölgelerinden) farklı olmasına sebep olmaktadır.

Laleli iktisadi alanında var olan ve faaliyet gösteren esnafların etnik kökenlerini “Laleli” başlığı altında belirtmeye çalıştık. Esnafların yanlarında çalışan tezgahhtarlar hakkında da bir ön bilgi mahiyetinde bilgi vermeye çalışacağım. Laleli ekonomisinin doğmasına sebep olan müşteri kitlesi ESB ülkelerinden oluşmakta idi. Bu müşteri kitlesine satış yapacak tezgahhtarların Rusça ve diğer ESB ülkelerinin dillerini bilmeleri gerekiyordu. Ancak en önemli dil Rusça idi. Ve kısaca belirtmek gerekir ise tezgahhtarların geldiği ülkeler Moldovya, Azerbaycan, Gürcistan, Romanya ve Eski Yugoslavya ülkelerinden oluşmakta idi. Alanda var olan esnaflar ve tezgahhtarlar (işçiler) alanda kalış süreleri uzadıkça kendilerini biz buranın eskisiyiz ve yerlisiyiz olarak gördüklerini izlenimledim. Özellikle Suriyeliler geldikten sonra bu durum, Suriyeliler üzerinden verilen ortak tepkilerle pekişmektedir.

2. Beyazıt İktisadi Alanı

“Beyazıt” olarak adlandırdığımız alanın ilk tanımını “Beyazıt” başlığı altında vermiştik, burada detaylandıracağız. Bu bölüm Beyazıt bölümünün devamı niteliğindedir. Bu başlık altında verdiğimiz bilgiler sosyal ilişkilerin şekillenmesinde ki alan etkisini belirtmektir. Beyazıt perakende satışın ön planda olduğu bir ticaret merkezidir. Beyazıt’ta ticaret ile uğraşan esnafın müşteri kitlesi Türkiye’ye turizm amaçlı gelen yerli ve yabancı turistlerdir. Bunun dışında, İstanbul’da yaşıyor olsalar bile bireysel alışveriş amaçlı gezen insanlardır. “Beyazıt” bölümünde belirttiğimiz gibi “poşetçi” müşterilerin bulunduğu alandır. Bu müşteriler sabit yerlerden alışveriş yapmakla birlikte, başka bir dükkândan da ilgisini çeken bir model gördüğünde veya daha uygun fiyata mal bulunduğunda başka bir dükkâna geçebilmektedir. Bunun için esnafların sabit müşterileri çok azdır. Laleli ile kıyaslandığında Laleli esnafı ticaretinin %80’nini eski müşterilerine %20’sini yeni müşterilere yaparken bu durum Beyazıt’ta tam tersidir, %20’si eski müşteri olabilir bu dahi yüksek bir orandır, %80 yeni-yoldan geçen müşterilerdir. Bununla birlikte Beyazıt tam bir çarşı pazardır. Dükkânlar küçüktür diğer dükkânlarla aralarında mesafe neredeyse yoktur. Dar bir sokakta yan yana ve karşılıklı dükkânlardır. Yan dükkânda konuşulani diğer esnaf görür duyar, karşı dükkânda olan biteni görebilir komşusu. Dolayısıyla ilişkilerin ve pazarın iç içe olduğu bir merkezdir.

Beyazıt iktisadi alanında olan etnik kökenler hakkında çok detaylı olmamakla birlikte bilgiler vermiştik biraz daha detaylandırmaya çalışacağım. İzlenimlerimiz ve görüşmelerimizden gördüğümüz kadarıyla her on mağazadan sekizi Zazalara aittir. Zazalar’ın geldikleri iller ise Adıyaman-Gerger, Şanlıurfa-Siverek ve Diyarbakır-Çermik’tir. Üç il ve ayrı ayrı ilçeler olarak görünüyor olsalar da bu üç ilçe birbirine çok yakındır. Siverek ve Çermik birbirine sınır iki ilçedir, Gerger ile aralarında Fırat nehri geçmektedir. Bu üç ilçe Zazaca’nın aynı aksanını kullanmaktadır. Bunu belirtmemin amacı bölgeler arasındaki dil farklılığına dikkat çekmektir. Örneğin Diyarbakır’ın Lice ilçesinde de Zazalar yaşamakta ama aksanları farklıdır ve bu üç ilçe ile aralarında mesafe vardır. Bu üç ilçede yaşayan Zazalar Sünni-Hanefilerdir ama diğer bölgelerde olan Zazaların çoğunluğu Sünni-Şafi ve Alevilerdir. Bu detayları vermemin sebebi Çermik, Gerger ve Siverek ilçelerinde çatışma ortamının neredeyse olmaması, köy boşaltmalarına

ve zorunlu göçe³ maruz kalmamalarıdır. Devletin zor aygıtı ile muhatap olmadıkları için büyük şehirlere göç etmelerinin sebebi ekonomik kaygılara dayanmaktadır. Bu saydığım özelliklerle bu alanda faal olan Zazalar “Kürtlükten ve Kürtlerden (Alpman, 2016)” ayrılmaktadır. Bu bilgilerden sonra Suriyeli esnaflar ile Türkiyeli esnafların aralarındaki ilişkiye irdelemeye çalışacağız.

3. Laleli ve Beyazıt'taki Türkiyeli Esnafın Stratejisine Karşı Suriyeli Esnafın Taktiği

Görüşmeler sırasında Suriyeli esnaflara “komşularınızla ilişkileriniz nasıl? Size karşı tepkileri ve davranışları nasıl? Siz ne yapıyorsunuz?” sorularını sorduğumuzda verdikleri genel cevap, “iyi, hiçbir sorunumuz yok” şeklindedir. İrdelemeye çalıştıkça bu şekil kısa cevaplar vermeyi ve soruyu geçmeye çalıştıklarını gördük. Bunun nedenini son zamanlarda Birleşik Metal-İş sendikasının “Suriyeli Göçmen Emeği” raporunun hazırlayanlardan Kıvanç Yiğit Mısırlı şöyle ifade ediyor;

“Bu tip araştırmalardaki bir mesele, görüşmecilerin doğru söylememesi ihtimali. İnsanlar negatif deneyimlerini pek anlatmaz, eşitsizliği örtmeye çalışabilir. Araştırmamız anaakım medyada, “Türkiyeliler Suriyelilere yardım ediyor” şeklinde haber yapıldı misal. Evet Türkiyeliler Suriyelilere iş süreciyle ilgili veya semtle ilişkilene noktasında yardım ettiklerini söylüyor. Bunun gerçekliğini ölçmeye çalışırken, paralel bir soru olarak, işçilere işyerinde fiziksel olsun olmasın şiddete uğrayıp uğramadıklarını sorduk, ama rakamlar düşük çıktı, çünkü insanlar “ben dayak yedim” demek istemez. Fakat anketi yaparken kaydetmediğimiz konuşmalardan anladığımız, iş süreci yoğun bir şiddet içeriyor (Başlangıçdergi, 2017)”.

Yaptığımız görüşmelerde Suriyeli esnafların dükkânlarını kiralamaya çalıştıkları zaman Mardinli, Adıyamanlı ve diğer güneydoğu bölgesinden gelmiş olan esnafların kendilerine yardımcı olduklarını bahsediyorlar.

³ Bu bölgede yaşanan zorunlu göçler sadece kan davaları ve Atatürk barajı ile Fırat nehrinin yükselmesinden dolayı su altında kalan köylülerin maruz kaldığı durumlardır. Diğer Kürt illerinde olan siyasi gelişmelerden farklıdır.

Şal alıyorduk bu handan çanta alıyorduk. Kiralık ilanı görünce çaycı ile konuşup tuttuk. Şalcı ve çantacı arkadaşlarda yardımcı oldular (şalcı-Adıyamanlı, Çantacı-Mardinli). Bizim arkadaşımız esnaf bir sıkıntı yaşamazsınız dediler onlarda güvendi verdiler (Sadık, 25, Halep, Laleli).

Bu dükkânı İsmail (Mardinli) diye bir arkadaşım vardı o yardımcı oldu kiralarken (Abdullah, 46, Şam, Laleli).

Şimdi bu işyerini yeni tuttum, bu işyerini Türkiyeli (Adıyamanlı) bir arkadaşım çalıştırıyordu. Kardeşleri iş yapamayınca onları yanına aldı ve bu dükkânı da bana devretti ben çalışıp ücretini taksit taksit ödeyeceğim. Arkadaşımın dükkânıydı bana güvendi. Ben böyle bir teklifte bulundum kabul etti. Tekstil işini önceden yapmadım burada alıştım (Mahmut, 29, Şam, Beyazıt).

Mardinli arkadaşım dükkân tutmam için yardımcı oldu, burada Suriyeli toptancılar vardı, onlardan da borçla mal aldım işe başladım (Tahir, 35, Şam, Beyazıt).

Yapılan görüşmelerde hem Laleli’de hem Beyazıt’ta Suriyelilerin alana girmesinde yerli esnafın faydası olduğu, kendilerine yardımcı olduğu görülmektedir. Bu yardımlaşmanın yerli esnaf için bir faydası var mı, varsa ne olduğu hakkında maalesef veriye ulaşamadık. Ancak iki Suriyeli esnafa yardımcı olan yerli esnafın aralarında ticari ilişki olduğu görülmektedir.

Görüşmelerimizin birisini kendisi ile ve ikisini onun aracılığı ve tercümesi ile yaptığımız Faysal’a komşuları ile ilişkilerini sorduğumuzda verdiği cevap şöyle;

Yani var biraz sıkıntı ben içeride, mesela ben “misafir” “garip” (Garip-uzaktan gelen) Suriyeli’yim, burada var tezgâh hepsi caddede (dükkânlar han içinde, tezgâhlar sokakta ve dışarıdan içeriye müşteri çekmeye çalışıyorlar), müşteri çağırdığın zaman veya kendisi geldiği zaman diğer esnaf neden benim müşterimi aldın diye sıkıntı yaşıyor. Sol tarafta ki çantacı ile her gün problem yaşıyorum. Onun da dükkânı içeride, benim ki de ama bana sıkıntı yaşıyor. Normalde kavga ederim ama Zaza hepsi akraba burada ben de tamam git diyorum. Ama şimdi aramız iyi 3-4 yıl oldu ben burada (Faysal, 29, Şam, Beyazıt).

Bu görüşmede dikkat çeken birkaç husus var. Faysal kadın kıyafetleri satan bir esnaf ve bu kıyafetleri çevresinde ondan başka satan yok, kendisiyle tartışan ve sıkıntı yaşatan ise Çantacı aynı sektörde değiller. Ancak burada çantacının Faysal’a sıkıntı yaşatmasının önemli sebebi bilinçli veya bilinçdışı bu alanda hâkim unsur olan Zazaların bir şekilde pastaya ortak olacak başka bir etnik grup olmasından rahatsız olması olarak dikkat çekmektedir. Bu strateji⁴ çerçevesinde Suriyeli esnafları bir şekilde rahatsız etmekte. Suriyeli esnaflar ise alana girebilmek ve alanda devam edebilmek için taktikler üretmektedirler. Aynı görüşmeci şöyle devam etmekte;

İlk geldiğimde çok sıkıntı yaşadım ama onlar beni tanıımıyordu. Hep onlara yardımcı oldum mesela bana müşteri geldi bir şey almadı sonra çantacıya veya kotçuya veya parfümcüye götürüp onlara satış yapıyorum. Bazen geliyor diyor Faysal İkibin dolar lazım bir hafta Onbeş gün ben veriyorum problem yok, o zaman aramızda iyi. Ama sonra geliyor mesela borç para istiyor ve ben yok diyorum, sonra yine pis bakıyor problem çıkarıyor yani ama şimdi iyi problem yok (Faysal, 29, Şam, Beyazıt).

Burada ve alanda diğer görüşmelerde Suriyeli esnafın ürettikleri en yaygın taktiğin Arap müşterileri komşularına götürüp onlara bir karşılık beklemeden yardımcı olmak satış yapmak olduğu dikkat çekmektedir. Bu görüşmede dile getirilen ve diğer görüşmelerde denk gelmediğimiz borç verme taktiği hakkında herhangi başka bir veriye ulaşamadık. Yine komşularına müşteri götördüklerine dahil birkaç görüşmeye yer vermeye çalışacağım.

Bütün komşularım Türk iyi çok güzel, ben burada bu işi yapıyorum. Müşteri getiriyorum mesela benden bir şey alamadığı zaman komşularımın dükkanına götürüyorum onlar için satış yapıyorum mesela dün 15 adet çanta sattık. Ona rağmen Suriyeliler pis diyorlar bizi beğenmiyorlar. Biz bu malları satarken para istemiyoruz sadece bir “Sağol” yeter, yeter yani. Ama bütün komşular aynı değil

⁴ Certeau’nun “strateji” kavramı , erk sahibinin kendine ait olduğu sınırları belirli bir çevrede gerçekleştirilen hâkimiyetini kurma ve devam ettirme faaliyetleri bütünüdür (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 66). Bizde burada strateji kavramını alana hâkim olan Türkiyeli esnafın alandaki hâkimiyetini devam ettirmek için Suriyeli esnafa karşı geliştirdikleri faaliyetlerin bütününe kast etmek amaçlı kullanılmaktadır.

tabi faydalı isen iyisin, faydasız isen kötüsün. Tabi bütün insanlar böyle değil iyisi de var kötüsü de. Suriyelilerin de hepsi iyi değil iyisi de var kötüsü de (Abdullah, 46, Şam, Laleli).

Ben 6 senedir buradayım derdimiz ekmeğimiz kimse ile uğraşmıyoruz. Biz Türklere yardımcı olduk eskiden Araplar başka yelere mal almaya gidiyorlardı artık buraya geliyorlar çünkü biz Türkçe de biliyoruz burada esnafın malını alıp satıyoruz. En çok malı biz alıyoruz. Mesela seni Arap biri arasa ben onunla konuşuyorum ne istiyor ise gönderiyorum (Sadık, 25, Halep, Laleli).

Bu görüşmelerde de bulgular alanda komşular ile iyi geçinebilmek için yani alanda kalabilmek için yardım etme teknikleri göze çarpmaktadır. Arapça görüşme yaptığımız bir mülakatta tercüman arkadaş da Faysal'dı ve görüşmeciyeye komşularınız ile aranız nasıl dediğimiz zaman direkt “çok iyi, çok güzel biz komşularımızı çok seviyoruz” dedi. Bunun üzerine Faysal Arapça olanları söyleyin bu araştırmada sorunları bulup bir şekilde yardımcı olmaya çalışacak mahiyetinde açıklama yapınca, görüşme şöyle devam etti;

Kardeş gibiyiz bir problemimiz yok.

Faysal'ın açıklamasından sonra,

Mardinli, Kürt, Türk komşularımız var. Hepsi de aynı sadece Selamun Aleyküm, İyi akşamlar. Bütün ilişkimiz bu başka devlete gidemeyeceğimiz için rahat konuşamıyoruz. Faysal'ın oradaki gibi bizim komşularımız da farklı değil. Komşularımız var ama hepsi iyi değil, iyi olanlar ile görüşüyoruz (Tahir, 35, Şam, Beyazıt).

Yine alanda denk gelen şu görüşme dikkat çekici idi bu esnaf arkadaşla görüşmemize yardımcı olan yerli esnaf seni Hacı (Hacca giden manasında) abi ile tanıştırayım diye tanıştırmıştı. Bu görüşmede sorumuza şöyle cevap aldık.

Komşularımla hiçbir sıkıntım yok çağlayan da atölyem var orada ki komşularımla da bir sıkıntım yok. Tek bir sıkıntım var araba park edeceğim zaman park etmeme izin vermiyorlar otoparka götürmek zorunda kalıyorum. Sizin ülkeniz güzel ticaret olanakları güzel sadece çok pahalı (Osman, 48, Şam, Laleli).

Osman ile karakolluk bir işi olduğu için Üç-Dört saat vakit geçirdik. Bu esnada komşuları ve yerli olan insanlar ile diyaloglarında Müslüman kimliğini daha çok ön plana koyduğu dikkatimi çekti daha fazla selam vermek, hal hatır sorarken dini terimlere öncelik vermek gibi. Ancak Suriyeli arkadaşları ile olan diyalogları yerlilerden biraz daha farklı idi ve yerlilerle konuştuğu zaman öncelik verdiği dini terimlere o kadar dikkat etmediğini izlenimledim. Bu davranışın da *alanda* var olmak için bilinçli veya bilinç dışı olarak geliştirilen bir *taktik* olduğu dikkat çekmektedir.

Burada tekrar eden aramız çok iyi, kardeş gibiyiz, bir problem yok, diye devam eden cevapları yazmaya gerek görmüyorum ama geri kalan görüşmelerin çoğunluğu aşağıdaki görüşün benzerleridir.

Ben Türklerden ve Erdoğan'dan çok memnunum. Komşularımın hepsi çok iyi bu dükkânı tutmam 5 dakika sürdü. Bütün komşularım bana yardımcı oluyor. Ben Suriyeli olduğum için beni çok seviyorlar sabahları dükkânı açtığımda yardıma ihtiyacım olup olmadığını soruyorlar (Hatice, 34, Şam, Laleli).

Bu bölümün sonuna gelirken şunu belirtmekte fayda görmekteyim. Alanda var olan etnik yapıların içinde Kürt/Zaza, Türk, Arap/Yerli, Boşnak, Bulgar ve Zazaların⁵ çoğunluğunun Suriyelilere karşı tepkilerinin aynı olduğunu izlenimledik. Aynı olmalarından dolayı Suriyelilerden yerli esnafı Kürt, Türk ve diğer etnik köken olarak ayırmayıp hepsine Türkler diye hitap ettikleri dikkat çekmektedir. Burada şu detay da dikkat çekmektedir. Sonradan gelene karşı öncekilerin verdiği tepkiler. Saha çalışmamız sırasında mülakat harici esnaflar ile görüşmelerimizde balkan göçmenleri ve güneydoğudan göç edenlerin, Suriyelilere karşı aynı tepkileri verdikleri dikkat çekmektedir. Pisler, kokuyorlar, Kadınlara-kızlara bakıyorlar, her şey bedava onlar için gibi tepkiler verdikleri görülmektedir.

⁵ Burada Zazaları ikinci kez yazmamın sebebi kendini Kürt olarak görüp “zorunlu göç” ile gelenler ile kendilerini Kürt görmeyip ekonomik sebeplerden dolayı göç edenleri ayırmak içindir.

VI. SURİYELİLERİN GÖZÜNDEN SURİYELİLER

Araştırma kapsamında yapılan literatür çalışmalarında Suriyeliler ile ilgili yapılan bir çok saha çalışmasında Suriyeliler ile ilgili soruları Türkiyelilere sorulduğu dikkat çekmektedir (Erdoğan, 2017) (Erdoğan, 2014) (Güven, 2016) buna istisna olarak yapılan nitel saha çalışmaları da bulunmaktadır (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016) çalışmanın bu kısmında olabildiğince Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki durumunu onların dilinden anlatmaya çalışacağız.

A. SURİYELİLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Suriyelilerin devlet erkânı tarafından “nereye kadar besleyeceğiz”, “kapıları açarız”, “15 bin Suriyeliyi gönderelim de akılları başına gelsin” söylemleri ve yine bazı medya kuruluşlarının Suriyelilerin maaşa bağlandıkları, plajlarda kadınlara laf attıkları, üniversitelere sınavsız girdikleri doğrultusunda yaptıkları propagandalar sonucu oluşan kamuoyu tepkisi; Suriyeliler’in, sırtımıza yük, çalışmayan, beslenen bir grup olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Mülakat yaptığımız görüşmeciler ise yaptıkları ticaret gerek maddi birikimleri gerekse de iş tecrübelerinden dolayı Türkiye ekonomisine büyük katkıları olduğunu ve bunun artarak devam edeceğini düşünmektedirler.

Suriyeliler’in ticareti ülkeye faydalı mal alıyor ihracat yapıyorlar Türkiye’ye faydası oluyor her Suriyeli en az iki dil biliyor Arapça ve Türkçe kimisi altı dil biliyor aptal değiller zekiler Türkiye’ye faydası oluyor. Bu bildiği diller ile Arap ülkeleri ve Türkiye arasında bağlantı kuruyorlar, ticareti geliştiriyorlar. (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Biz Suriye’de kira vermiyorduk herkesin kendi evi ve dükkânı vardı, kiralık nedir biz burada öğrendik. Bizim bütün faturalarımız ayda 50 lira gelmezdi buranın parasıyla burada her ay dört yüz lira beş yüz lira fatura ödüyoruz. Biz burada iş yapıyoruz kira veriyoruz bunların hepsi Türkiye’ye faydalı ve biz bu paraları

turistlerden kazandığımız paralar ile yapıyoruz, kimseden yardım almıyoruz. (Mahmut, 29, Şam, Beyazıt).

Biz Suriye’de bütün Arap ülkelerine mal gönderiyorduk çok bağlantılarımız vardı. Şuan o pazara Türkiye’de üretim yaparak mal satışı yapıyoruz. Bu şekilde hem Türkiye’de istihdamı arttırıyoruz hem de döviz girişi sağlıyoruz. Yine Suriyelilerin çoğu Arapça ve İngilizce biliyor, şimdi Türkçe de öğrendiler. Bu özelliklerinden dolayı Türkiye’nin Araplar ile iletişime girmelerini de kolaylaştıracaklar (Hatice, 34, Şam, Laleli).

Biz şuan Türkiye’de yaşıyoruz kira veriyoruz, faturalar ödüyöruz. Biz Suriye’de yaşarken kira ödemiöyorduk herkesin kendi evi vardı. Fatura ödemiöyorduk yani bütün faturalar elli lira gelmiöyordu. Burada biz çok fatura ödüyöruz onlar hep devlete gidiöyör. Biz devletten hiçbir yardım da almıöyoruz. Birde burada Türkiye de üretilen malları alıp yurt dışına satıöyoruz. Hem o malları Türkiye’de işçiler yapıöyör onlar kazanıöyör hem de yurt dışından para Türkiye’ye geliöyör (Rukiye, 53, Şam, Laleli).

Mülakat yaptığımız görüşmecilerin çoğu hükümetten hiçbir yardım almadıklarını iddia ettiler. Türkiye ekonomisinin kendilerine çok şey borçlu olduğunu düşünmektedirler. Ekonomiyi onların getirdikleri paraların ve iş ağlarının ayakta tuttuğunu düşünmektedirler. Ancak kendilerine kapılarını açan Türkiye’ye minnettarlığını çoğu görüşmeci dile getirmektedir.

B. SURİYELİ ESNAFIN EVİNE HIRSIZ GİRİRSE

Türkiye’nin en kalabalık nüfusuna sahip olan ili İstanbul’da, her gün hırsızlık haberleri duymaktayız. Genel olarak hırsızların yakalanması küçük bir ihtimal ise bile çalınan eşyalara ulaşmak neredeyse imkânsızdır. Mülakat yaptığımız görüşmecilerimizden

birinin de evine hırsız girmiş. Bu hırsızlık olayından sonra karakol maceraları başlıyor. Evine hırsız giren Faysal'ın arkadaşı Khalit anlatıyor.

Bir sefer karakola gittim arkadaşımın evine hırsız girmişti. Hırsızlar çok şuan Suriyelilerin evine giriyorlar polisler bizlere ters konuşuyor işimizi yapmadılar. Arkadaşımın evine gece uyurken hırsız girdi, karısı hamile korktuğu için kanaması olmuş hastaneye gitti bana dedi karakola git bende onun için gittim. Bana baktı polis ne var dedi ne istiyorsun. Dedim abi benim arkadaşımın evine hırsız girdi dedi adres ve tercüman getir. Dedim ben Türkçe biliyorum dedi git ev sahibi gelsin. Dedim onlar hastanede karısı hamile kanaması olmuş onun için hastanede dedi git o gelsin kovdu beni. Gittim fatura adres aldım yine gittim bana ters davrandı. saat 7:00, 8:00 de karakolda idim onlar saat 3 de olay yeri inceleme ekibi geldi. O sıra da bir Türk arkadaşım da bize yardımcı olmak için geldi. O yanımda iken polisler gelmişti parmak izi almak için parmak izini aldılar ifade vermeye gidin dediler. Türk arkadaşımın cenazesi olduğu için o gitti biz karakola gittik. Dediler siz ifade veremezsiniz yanınızda Türk tercüman olması lazım bizde biz Türkçe biliyoruz dedik yine bizi kovdular olmaz çıkın dediler. İkinci gün Türk arkadaşımın kardeşi ile arkadaşım gittiler ifade vermek için dediler dün neden gelmediniz. Arkadaşım dedi benim evime hırsız girdi paralarımı çaldılar ben hırsız değilim ben Esad'a gelmedin Erdoğan'a geldim. Sonra onu alıp vurdular duvara. Sonra bizim arkadaş geldi tanıdıkları vardı. Onları aradı, bakanlıkta birilerine ulaştılar onlar da karakolu arayınca işi halledip ifade verip çıktılar. Ama her şeyimiz gitti polis yardımcı olmadı bize ırkçılık yaptı biz Suriyelilerin işini yapmıyoruz dedi ve çok küfür etti. (Khalit, 27, Beyazıt, Şam)

Khalit'in anlattıklarını arkadaşı Türkiyeli arkadaşı şöyle devam ediyor.

Bir sabah saat 9 gibi Khalit beni aradı dükkânda olamayacağını onun yerine dükkâna bakıp bakamayacağımı sordu bende "hayırdır" dedim. Faysal'ın evine hırsız girdiğini söyledi. Kardeşimi Khalit'in dükkânına gönderdim bende onların yanına gittim karakola yardımcı olmak için. Gittiğimde polislerle görüştiklerini eve geleceklerini söylediler biz eve geçtik. Baya bekledik polisler gelmedi. Sabah 6:00 da hırsızlık olmuş diye aramışlar saat 2 oldu gelen yoktu. Bende karakolu

onda sonra da olay yeri incelemeyi aradım sıra olduğunu ve geleceklerini söylediler. Saat 15:00'de geldiler. Parmak izi bulmaya çalıştılar birkaç yerden parmak izi aldılar ve bu tür olayların çok olduğunu söylediler. İfade verilmesi gerektiğini söylediler ve gittiler. Biz evden çıkmadan bana telefon geldi yakın bir komşumuz vefat etmiş cenazesine gitmem gerekiyordu. Khalit'le Faysal'da Türkçeyi biliyorlar, biz hallederiz sen git dediler.

Ertesi gün sabah Khalit yine beni aradı ve dün ifade veremediklerini Türk tercüman olması gerektiği söyledi bende kardeşim ile Faysal gitsin halletsinler dedim, dükkanlar kapalı kalmasın. Kardeşim ve Faysal karakola gittiler bir yarım saat geçmeden kardeşim aradı, abi biz buraya geldik bizi hırpaladılar dedi bende ne oldu diye sorunca

“İçeri girdik, nereye geldiğimizi sordular, bende arkadaşımın evine hırsız girmiş tercüman ile gelmesini söylemişsiniz ifade vermek için bende yardımcı olmak için geldim. Ne zaman oldu diye sordu dün olduğunu söyleyince, neden dün gelmediniz bu Suriyeliler başımıza bela oldu gidin başka zaman gelin ben sizin işinizi yapmam dedi. Sonra Faysal'da ben hırsız değilim benim evime hırsız girdi her şeyimi çaldılar biz Esad'ın polisine gelmedik, Erdoğan'ın polisine geldik deyince çok ağır küfür ederek Faysal'ı duvara vurdu darp ettiler. Bende müdahil olunca beni de darp ettiler. Avukatımı arayacağım hepinizi dava edeceğimi isminizi söyleyin deyince biraz geri adım attılar, Faysal'ın pasaportunu aldılar ve seni içeriye atalım da gör dediler.

Bunları anlatınca ben de sakın olun kimse ile muhatap olmayın geliyorum dedim. Hükümete yakın Suriyeliler konusunda hassas olan bir STK'da tanıdığım vardı onu arayıp durumu söyledim ve karakola gittim. Yolda iken arayıp bakanlıktan orayı arayacaklar dedi. İçeriye girdim polisler ne için geldiğimi sordular. Bende biraz evvel darp ettiğiniz hakaret ettiğiniz kişilerin abisi ve arkadaşım dedim o sırada kardeşim de geldi. Polis onlar bizi darp etti hakaret etti dedi.

- Kardeşim senin ettiğin o küfürleri başka biri etseydi birbirimizi öldürürdük dedi.

Polis memuru ise;

- *Kardeşim sen Türk vatandaşısın ben Türk vatandaşına öyle kürler etmem dedi.*

Kardeşim de;

- *Ha Türkiyeli ha Suriyeli ne fark eder o da insan değil mi nasıl küfür edersin dedi. Sen ırkçılık mı yapıyorsun burada dedi.*

Bunun üzerine ben araya girip kardeşimi alıp Faysal'ın yanına gittik. Faysal beni görünce ;

- *Abi benim karım hamile hasta benim pasaportumu alın gidim ben bir şey istemiyorum para onların olsun dedi.*

O sıra da bakanlıktan aradıkları için polis memurları bir anda kibarlaşıp beyefendi bu tarafa gelin işinizi halledip göndereyim dediler. İsimiz dedikleri de bir ifade alacaklar. Bir ifade almamak için yaptıkları bunlardı. Normalde şikayetçi olacaktık ama ertesi güne kalınca kaldı öyle (Selahaddin, 28, Adıyaman, Laleli)

En son ev sahibi Faysal'da şöyle tamamlıyor.

Bir sefer de evime hırsız girdi. Polis, Allah . Çok pislik polisler aynı Esad'ın polisleri gibi hatta Esad'ın polisleri bunlardan güzel, Esad'ın polisleri hırsızları sevmiyorlar, buradaki polisler hırsızları çok seviyorlar. Suriye'de polisler hırsızları hiç sevmiyorlar, yakaladıkları zaman çok dövüyorlar ama buradakiler sanki ortaklar, hiç bir şey yapmıyorlar yakalamıyorlar. Üç gün ifade vermeye gittim git gel dediler. Bana vatandaşlık verirlerse başka ülkeden gideceğim. Yeter ben Suriyeliyim. Eskiden Suriyeli olmak on numara beş yıldızdı. Şimdi beş tekme on tokat (Faysal, 29, Beyazıt, Şam).

Yapılan görüşmelerde karakollarda Suriyelilerin böyle sorunlar ile sık sık karşılaştıkları görülmektedir. Bu durum sosyal statü olarak iş veren ve esnaf olan bir Suriyelinin, işçi veya çalışmayan bir Suriyeliden pek farklı olmadığını göstermektedir. En azından yapılan görüşmelerde Suriyelilerin birebir karakol ve göç idaresi ile karşılaşmalarında böyle olduğu görülmektedir. İşlerine bağlı kolluk kuvvetlerinin ve göç idaresinin neden böyle dışlayıcı bir tutum aldıkları ayrı bir araştırma konusudur.

C. ARA DURAK MI? SON DURAK MI?

2011 yılından bu yana gündemde bir şekilde tartışma konusu olmaktan çıkmayan bir konu, Suriyeliler geri gidecekler mi? Bu durumun bir tartışma konusu olmasının en önemli sebeplerinden biri Suriye’de yaşanan çatışmalardan dolayı Türkiye’ye sığınan sığınmacıların durumunun bir şekilde manipüle edilmesinden kaynaklanmaktadır. Sığınmacıların ilk zamanlarda “misafir” olarak adlandırılması, geçici bir süre ev sahibinin yanında o ne kadar ikram eder ise onunla yetinip ev sahibi istediği zaman da gidecek kişi olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Onun için onlar misafirler, misafirliğin kısıası makuldür, misafir olarak geldiler işimizi elimizden aldılar, kiralar pahalandı gibi gerekçeler ile Suriyelilere halk tarafından da tepki gösterilmektedir.

Sayıları 3.2 milyona ulaşan sığınmacılar ise hayatın gerçeği olan giderlerini karşılamak ve hayatta kalmak için bir şekilde çalışmaları gerekmektedir. Eğitim, barınma, gıda ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir. Bakanlar Kurulu Suriye’den gelen sığınmacıları GK kapsamına alıp hayatlarını bir nebze daha kolaylaştırmıştır ancak yine “Geçici” olarak meseleye yaklaşmaktadır. Bu konu üzerine yapılan saha çalışmalarında Suriyelilerin savaştan sonra ülkelerine döneceklerine yönelik veriler ortaya çıkmıştır. Bu konu ciddi anlamda önemlidir çünkü devlet erkânı tarafından dillendirilen “Suriyelilere vatandaşlık” verilecek söylemi, Suriyelilerin vatandaşlık isteyip istemedikleri önemli bir konudur. Çünkü eğer vatandaşlık verilirse ve Suriye’de savaş biterse, Suriye’ye dönmek isteyen sığınmacılar büyük bir sıkıntıya düşebilir.

Biz de araştırmamızda Suriyelilerin geri dönmeleri ve Avrupa’ya gitmek isteyip istemedikleri hakkında sorular sorduk. Avrupa ile olandan başlamak istiyorum. Bu tercihlerde kültürel sermayenin etkilerini görmek mümkün, örneğin yaşları daha genç olup İngilizce bilen ve dindarlık seviyeleri orta ölçekli olan veya Avrupa’da daha rahat koşullarda yaşayacağına inan kişiler Avrupa’ya gitmek istemektedirler.

Belki sonra burada rahat yoksa gideceğim. İş olmazsa. Burası çok pahalı annem babam gelince geçinemezsem Avrupa’ya gideceğim İstanbul çok pahalı ben çalışıyorum tatilim yok, çalışmaya mecburum. Eskiden ben Suriye’de iki dükkanım vardı şükür fakir değildim, zengininde değildim arabam vardı iki evim vardı. Ben İstanbul’a geldim çalışıyorum İstanbul’a dilenmeye gelmedim. Ben

devletin bana 100 lira vermesini beklemiyorum çalışıyorum (Muhammed, 29, Şam, Beyazıt).

Gitmeyi düşünüyorum biz burada rahat değiliz çok çalışıyoruz kira pahalı her şey pahalı iş yok ekonomi düşük oldu burada çok çalışıyoruz az para kalıyor burada. Her gün en az 12 saat çalışıyorum (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Mülakat yaptığımız görüşmecilerin sadece %10'u Avrupa'ya gitmek istediklerini belirttiler, gerekçe olarak da burada ırkçılığa maruz kaldıklarını ve hayatın çok pahalı olduğunu gerekçe gösterdiler. Diğer görüşmeciler ise Avrupa'ya kesinlikle gitmek istemediklerini belirttiler.

Ben Avrupa ya gitmeyi düşünmüyorum. Ben 4 yıl Avrupa da kaldım. Ben Müslümanım Türkiye daha güzel camiler var ezan var Cuma günü cemaat var. Ben Hristiyan veya Yahudi değilim.. (Osman, 48, Şam, Laleli).

Kültürlerimiz aynı değil, burada herkes aynı, ailemizle birlikte gibiyiz. Şam ve İstanbul birbirine benzeyen şehirler mesela. Kendimizi evimizde gibi hissediyoruz ama Avrupa çok farklı, birde biz çalışıyoruz Avrupa'nın parasına ihtiyacımız yok (Amir, 43, Şam, Beyazıt).

Yok düşünmüyorum. Burası daha rahat birde ben anneme bakıyorum burada üç abim Almanya'da (Mustafa, 31, Şam, Beyazıt)

Ben dilenci değilim, Türkiye'de rahatım burası Müslüman ülke, Tayyip Erdoğan çok iyi onu çok seviyorum. Çalışıyorum kazanıyorum her şeyim çok rahat neden Avrupa'ya gideyim (Hatice, 34, Şam, Laleli).

Avrupa'ya gitmek istemeyen sığınmacıların ortak dayanağı Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması, kültürel olarak kendilerine yakın olması ve Avrupa'nın ise farklı kültürde olması gerekçe gösteriliyor.

Yaptığımız kısıtlı saha çalışmasında ki görüşmecilerin %80'i Türkiye'de kalmak ve artık Suriye'ye dönmek istemiyorlardı. %20'si ise savaşın bitmesi halinde geri dönmek istediklerini belirtmektedirler. Ancak bu %20'lik kısmın %15'i özellikle geri dönmeye vurgu yapmakta idiler. Bu özellikle yapılan vurgu bir taktik olarak bilinçli veya bilinçsiz şekilde yapılan bir davranış olabilir.

Savaş biterse hemen gideceğim Suriye'de aman var ben Vallahi iki dakika oturmaz burada, Şam çok güzel, çok ucuz (Muhammed, 29, Şam, Beyazıt).

Orada savaş var gidersek durumumuz fena ama savaş biterse hemen gideceğim (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Avrupa'ya gitmek istemeyen sığınmacılar ise Türkiye'de yaşamak ve Suriye'ye geri dönmek istemiyorlar. Gerekçe olarak savaşın her şeylerini aldığını ve Suriye'nin düzeleceğine inançlarının kalmadıklarını belirtiyorlar.

VII. SONUÇ

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de iş kurma süreci başlığı altında *Laleli ve Beyazıt*'ta iş kurma süreçlerini inceledik. Çalışmanın başlangıcında yapılan literatür taramaları ile göç ve sığınma üzerine kuram ve kavramları irdeledik. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de ki hukuki konumlarını tespit ettik. Suriyeli sığınmacıların bölge ülkelerde ve Türkiye'de ki nüfuslarını irdeledik. Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların demografik yapılarını ve illere göre dağılımlarını inceledik. Literatür taraması yaparak kamu hizmetlerine ulaşımını irdeledik.

Bu bölümlerden sonra saha çalışmasına dayalı olarak *Laleli ve Beyazıt iktisadi alanında* yaptıkları girişimleri irdelemeye çalıştık. Bu irdelemeye girişimcinin Suriye'deki hayatını, orada yaptığı işi neden Türkiye'yi ve İstanbul'u tercih ettiği, burada yaptığı işe nasıl başladığını, işyeri açama sürecinde ve sonrasında yaşadıklarını sorular ile irdelemeye çalıştık.

Laleli ve Beyazıt iktisadi alanında ticaret yapan sığınmacıların bu tercihlerinde “ilişkiler ağı” (network) kuramı ve Bourdieu’nun “*habitus*”, “*alan*”, “*sermaye*” kavramları ile daha görünür olabileceği kanısına ulaştık. Bu kuram ve kavramlar ile Suriyeli sığınmacıların iş kurma sürecini anlamaya çalıştık.

Laleli ve Beyazıt bölgesinin ortak özelliklerini görünür kılmaya çalışarak bu ortak özelliklerin piyasaya girişi kolaylaştıran yönlerini belirttik. Bu alanlarda faaliyet gösteren Suriyeli sığınmacıların habitusları ve sermayelerinin etkisi ile bu alana yöneldiklerini ve piyasa da yer bulduğunu görünür kılmaya çalıştık.

Çalışmanın son bölümüne doğru Suriyeli sığınmacıların kendi gözünden Türkiye ekonomisine katkılarını anlatmalarına aracı olmaya çalıştık. Bunun akabinde kamu kurumlarında karşılaştıkları durumu görünür kılabilme adına evine hırsız giren bir sığınmacının hikayesini yansıtmaya çalıştık. Bu hikâyeyi paylaşmamızın asıl sebebi ise araştırmamız sırasında birebir karakollarda Suriyelilerin böyle durumlara maruz kaldıklarına şahit olmamızdan kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda mülakat yaptığımız görüşmecilerden özellikle İstanbul’da bu tür durumlar ile karşılaştıkları yönde şikayetler aldık. Yalova’da ikamet eden bir sığınmacı Yalova’yı tercih etmekteki sebebinin orada ki kamu görevlilerinin İstanbul’la kıyaslanamayacak derecede farklı ve iyi olduğunu belirtmektedir. Kamu kurumlarının özellikle İçişleri Bakanlığına bağlı kolluk kuvvetleri ve Göç İdaresi memurlarının sığınmacılar ile muhattap oldukları durumlarda onların öncelikle insan olduklarını unutmamaları gerekmektedir. Aynı zaman da GK yönetmeliğinin;

“Uluslararası hukuka dayalı üç temel ilkesi vardır. Bu ilkeler, din, mezhep ve etnik köken ayrımı gözetmeksizin açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve temel ihtiyaçları karşılama, ilkeleridir. (Göç İdaresi, 2016)”

Temel ihtiyaçları karşılama hakkından dolayı özellikle kolluk kuvvetleri nasıl ki Türkiyeli insanların can ve mal güvenliğini sağlaması görevi ise GK statüsünde ki ve “yabancı” statüsünde ki insanların da can ve mal güvenliğini sağlamak ve bu doğrultuda hizmet vermesi görevidir ve hiçbir keyfiyet söz konusu değildir. Yine göç idaresi memurları da bu temel ilke gereği bu durumda olan kişilerle muhattap olurken onları aşağılamaktan, hor görmekten veya angarya yani “görevim değil ama yapıyorum”

düşüncesinden kurtaracak eğitimler verilmesi gerekmektedir. İçişleri Bakanlığının bu konu hakkında daha hassas olması gerekmektedir. Çünkü sayıları 3.2 milyon olan Suriyeli sığınmacılar ve diğer Sığınmacıları da dahil edersek 3,8 milyon sığınmacı kolluk kuvvetlerinin kendi güvenliği ile ilgili olmadığı gerekçesi ile kendi güvenlik kurumlarını kurma yönüne evrilebilirler (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 68). Böyle bir tehlike olmasa bile “insanı yaşat ki devlet yaşasın” düsturunu dillendiren devlet erkani bunu sadece sözlü olarak değil aynı zaman da fiili olarak da ifade etmesi gerekmektedir.

Diğer bir başlık olarak ele aldığımız “Ara durak mı? Son durak mı?” başlığında Suriyeli sığınmacıların Türkiye’yi, Avrupa’yı ve Suriye’yi nasıl gördüklerini, hangi ülkeyi ne sebeplerle yaşamak için tercih ettiklerini irdelemeye çalıştık. Aldığımız cevaplarda öncelikli olarak şunu belirtmek isterim ki; Türkiye’yi tercih etmelerinde ki motivasyonları ortak kültür, ortak tarih, coğrafi yakınlık, gelişmişlik ve kesilmeyen ilişkisel bağlar olarak tespit ettik. Ancak şuan Türkiye’de insanların medya ve ülkenin siyasilerinin söylemlerinden etkilenmeleri, işsizlik, zamlar sebebiyle sığınmacıların cisimleştiği Suriyelilere yönelik büyük bir kin ve nefret söylemi hakimdir. Bu kin ve nefret sadece söylem de kalmamakta en ufak bir olayda patlak vermektedir (Yılmaz, 2017). Bu durumdan direkt olarak rahatsız olan sığınmacılar ise ülkeyi bir şekilde terk etmek istemektedir. Ancak şöyle bir gerçek ortada durmaktadır. Şuan Türkiye dahil dünyada hiçbir ülke vizesiz Suriyeli sığınmacıları ülkelerine almamaktadır (Deniz, Ekinci, & Hülür, 2016, s. 187). Sudan ve Malezya istisna olmak üzere. 3,2 milyon Suriyeli sığınmacının çoğunluğunun burada kalacağı gerçeği önümüzde durmaktadır. Ancak bu nefret söylemlerinin ve “geçicilik” durumunun devam etmesi ileride çok daha da büyük krizlerin yaşanabileceğini göstermektedir. Yaptığımız saha çalışmasında *Laleli ve Beyazıt iktisadi alanında* ki girişimcilerin çoğunun Türkiye’de kalacaklarını belirttiklerini diğerlerinin ise bir korkudan dolayı “geri dönmeye” vurgu yaptıklarını belirttik. Özellikle bu korku ile geri dönmeyi ifade edenler Türkiyelilerin kendilerinden nefret ettiklerini belirtiyorlar. Çok az bir kısmının kendilerini sevdiklerini belirtiyorlar.

Hükümetin bir yıldan fazladır Suriyelilerin Türkiye’ye girişini vize şartına bağlamıştır. Bu vizeyi almaya hak kazanmak imkânsız denecek kadar zor ve çok yüksek fiyatlara mal olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı Suriye’de kalan yakınlarını görmek isteyip göremeyenler büyük sıkıntılar çekmektedir. Kimi sığınmacıların yaşlı anne ve

babası, kimisinin ise karısı, çocukları Suriye’de kalmış durumdadırlar. Bunlardan bir kısmının can güvenliği de tehlikeydedir. Bununla birlikte bu vize zorunluluğu insan kaçakçılarına geniş bir alan açmaktadır. İnsanlar hayatlarını tehlikeye atarak sınırları aşmaya çalışmaktadır. Bir görüşmeci;

Anne ve babam iki aydır İdlib’teler sınırdan geçmeye çalıştılar asker ateş açtı. Onlar kaçtılar. Şimdi başka kaçakçı bakıyoruz geçmeleri için. Evimizin oraya da savaş sıçradı onlar çıktıktan sonra, çok şükür iyi ki çıkmışlar yoksa savaşın içinde kalacaklardı (Bekir, 23, Şam, Beyazıt).

Tezi yazarken tekrar görüştüğümüzde annesi ve babasının sağ salim geldiği haberini verdi. Bunun gibi örneklere sahada çok karşılaştık. Başka bir sığınmacı ise onun durumu daha trajik, kendisi Suriye’de yaşayan Filistinli bir mülteci idi, Erbil üzerinden Kandil’e oradan Türkiye’ye geçmeye çalışmalarını anlatırken atlattıkları ölüm tehlikeleri bu kişilerin Suriye’de yaşadıkları ortamın içeriği hakkında bize ipuçları vermektedir. Bu sebeplerden dolayı can güvenliği olmayan kişilere kapıların kesin bir şekilde kapatılmaması gerekmektedir. Çünkü kapıların kapatılması insanların gelişlerini kesin olarak engellememekte, insan kaçakçılarının ağına düşmelerine ve ölüm tehlikesini göze alarak hareket etmelerine sebebiyet vermektedir.

Son olarak “coğrafi kısıtlama” ya değinerek, bu kısıtlama hakkında yorum ve öneri yaparak çalışmamızı sonlandıracağız. Türkiye “1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşme” sinde, “coğrafi kısıtlama” koyarak sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacılara, mülteci hakkı verebileceğini belirtmiştir. “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’nde aynı çekinceyi devam ettirmiştir. Bu coğrafi çekincelerin bazı gerekçeleri ve avantajları bulunmaktadır. Aynı zamanda dezavantajları da bulunmaktadır. Devletin bu coğrafi çekinceyi kaldırmamasının önemli sebeplerinden biri Avrupa’nın Türkiye’yi bir mülteci üssü gibi kullanmasına izin vermemektir. Çünkü coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasından sonra Avrupa’ya sığınma talebi olan mültecileri güvenli üçüncü ülke statüsünde ki Türkiye’ye gönderme hakları doğacaktır -AB ile Türkiye arasında imzalanan “geri kabul” anlaşması bu gerekçeyi de kaldırmış durumda- bununla birlikte Türkiye mülteci ve göçmenleri AB’ye karşı bir siyasi koz olarak kullanmaktadır. AB ile anlaşamadıkları konular da “kapıları açarız” gibi “ her ay 15 bin

mülteci gönderelim de akılları başlarına gelsin” gibi bir siyasi koz olarak kullanmaktadır. Coğrafi çekincenin Avrupa dışından Türkiye’ye sığınan sığınmacılar için de göreceli olarak faydası olmaktadır. Türkiye Avrupa dışından mülteci kabul etmediği için diğer ülkelerden gelen sığınmacılar BMMYK’ne sevk etmekte ve onlarda güvenli üçüncü bir ülkeye göndermektedir. Bu ülkeler içinde Kanada ve Avustralya başta gelmektedir. Bu durum da Irak, İran, Afrika ve diğer ülkelerden Türkiye’ye sığınma talebi bulunanlar için bir avantaj olmaktadır.

Türkiye’nin coğrafi kısıtlamayı devam ettirmesinin dezavantajları da bulunmaktadır. Bu dezavantaj kısa vadede sığınmacıları ve toplumun gelir seviyesi düşük sınıfını -işçi sınıfını- olumsuz etkilemekte uzun vadede ise sığınmacıları ve toplumun gelir seviyesi düşük sınıfını -işçi sınıfını- ve devleti olumsuz etkilemektedir. Kısa vadedeki durumlar sığınmacıların emeklerinin çok ucuza ve güvencesiz satın alınmasına sebebiyet vermektedir. Barınma hakkı için bir tedbir alınmaması kiraların aşırı pahalı olmasına sebebiyet vermektedir. Sağlıklı barınma alanı olmayan yerler fahiş bedellere sığınmacılara verilmektedir. Bu durum sığınmacılar ve gelir seviyesi düşük insanları kısa vade de olumsuz etkilemektedir.

Sığınmacılara yönelik “geçici” politikalar ise onların sorunlarına kalıcı çözümler üretememekte ve bu da büyük krizlerin habercisi olmaktadır. Örneğin, 3.2 milyon GK kapsamında bulunan Suriyelilerin okul çağında olan çocukları okullu oranı son 2 yılda çoğalmış olmakla beraber son iki yıla kadar çok düşük seviyelerde idi. Şuan ise okul çağında ki çocuk sayısı 1.002.244’dur. Bu çocukların sadece %50-%55’i eğitimden faydalanabilmektedir. Eğitimden faydalanan çocuklar da anadilleri ile eğitim alamamaları ayrı bir artışma konusudur. Özellikle bu çocukların eğitim alamamaları bu neslin “kayıp nesil” olarak adlandırılmasına sebep olmaktadır. Sığınmacılar için başka bir dezavantaj, bir çoğu için en önemli sorun, “seyahat hakkı”nın, başka bir ülkeye seyahat etme haklarının olmamasıdır. Bazı durumlarda başka bir şehire dahi seyahat etmeleri hukuken engellenmektedir. Bu durumun düşük gelir sınıfına kısa sürede etkisi ise yükselen ev kiralari ve düşen “emek ücreti” olarak yansımaktadır.

Devlet için ise bugün hali hazırda var olan “Kürt sorununun” bir başka hali olarak ileride “Suriyeli sorunu” da orta yerde olacağı tahmin edilebilir. İnsan haklarına öncelik

veren köklü bir Anayasa değişikliği yaşanan ve yaşanabilecek sorunlara köklü bir çözüm getirebilir. Bu değişiklikten önce “Coğrafi kısıtlama”nın kaldırılması ve insanlara mültecilik haklarının verilmesi köklü bir çözüm olacaktır. Ancak devletin AB politikalarından dolayı bu politikaya pek sıcak bakmadığı görülmektedir.

Sığınmacılara vatandaşlık vermek burada yaşamını devam ettirmek isteyenler için bir seçenek olabilir. Ancak araştırmalar da burada kalmak istemeyip savaşın bitmesi durumunda Suriye’ye dönmek isteyen kişiler için çok olumsuz gelişme olma ihtimali yüksektir. Bundan dolayı Devlet’in, 2011’den bu yana Türkiye’ye sığınma talebinde bulunmuş kişilere “mülteci statüsü” vermesi sığınmacıların temel haklara ulaşımı ve seyahat etme haklarına ulaşmalarına yardımcı olacaktır. Mültecilik durumları ortadan kalktığı zamanda - bu durum kendi ülkelerinde can güvenliği olmayan kişileri kapsamaz- ülkelerine dönebileceklerdir.

Bu durumun şöyle hassas bir noktada bulunmaktadır. Savaş başlamadan önce Suriye’nin nüfusu 22,4 milyondur. Savaş sırasında ölen insanların sayılarına yönelik 200 bin ile 1 milyon arasında manüple edilmeye müsait rakamlar verilmektedir. Ancak ülke içinde 10 milyondan fazla kişinin yerinden edildiği ve bunların 5 milyonun başka ülkelere göç ettiğine dair veriler bulunmaktadır. Şuan herhangi bir nüfus tespiti mümkün olmamakla birlikte en iyi ihtimalle savaştan önce ülkede bulunan nüfusun dörtte biri göç etmiş durumdadır. Eğer savaştan sonra göç etmiş olanlar ülkelere geri dönmez ise ülke demografisi yeniden şekillenecektir.

Bu konuyu belirtmemdeki kasıt; devletlerin çıkarı insanların da çıkarı olabilmektedir. Benim şahsi kanaatim “coğrafi kısıtlamanın” kaldırılmasıdır, bu mümkün değilse bugüne kadar Türkiye’de bulunan ve sığınma talebinde bulunan kişilere mültecilik statüsü verilmesidir. Ancak devlet yetkilileri vatandaşlık söylemini ön planda tutmaktadır. Eğer vatandaşlık verilecek ise bu hakkı herkese özellikle buna ihtiyaç duyan gelir seviyesi düşük insanlara verilmesi gerekmektedir. Çünkü maddi durumu iyi olan insanlar zaten devletin hastanesine gitme ihtiyacı duymuyor. Evrak işlerini, hizmet ücretini vererek kimse ile muhatap olmadan bir imza atarak halletmektedirler.

Saha Görüşme Tablosu

No	Maslahatı	Cinsiyeti	Görüşme yeri	Yaş-Meslek	Memleketi	Medini hali	Mülakat dili	Süre
1	Osman	E	Laleli	48, Esnaf	Şam	Evli	İngilizce	62 dk,
2	Bekir	E	Beyazıt	23, Esnaf	Şam	Bekar	Türkçe	31 dk,
3	Muhammed	E	Beyazıt	29, Esnaf	Şam	Evli	Türkçe	20 dk,
4	Amir	E	Beyazıt	43, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	25 dk,
5	Tahir	E	Beyazıt	35, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	14 dk,
6	Sadık	E	Laleli	25, Esnaf	Halep	Bekar	Türkçe	19 dk,
7	Hatice	K	Laleli	34, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	19 dk,
8	Mahmut	E	Beyazıt	29, Esnaf	Şam	Evli	Türkçe	15 dk,
9	Apdullah	E	Laleli	46, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	19 dk,
10	Rukiye	K	Laleli	53, Esnaf	Şam	Evli	Türkçe	55 dk,
11	Faysal	E	Beyazıt	30, Esnaf	Şam	Evli	Türkçe	48 dk,
12	Khalit	E	Beyazıt	25, Esnaf	Şam	Bekar	Türkçe	35 dk,
13	Kudüs	K	Laleli	28, Bankacı	Şam	Evli	Arapça	28 dk,
14	Faruk	E	Laleli	33, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	20 dk,
15	Mustafa	E	Laleli	30, Esnaf	Halep	Evli	Türkçe	15 dk,
16	Seyit	E	Laleli	23, Esnaf	Halep	Bekar	Türkçe	18, dk
17	Rıza	E	Beyazıt	27, Esnaf	Şam	Evli	Türkçe	32 dk,
18	Tayyip	E	Laleli	53, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	12 dk,
19	Abdulkerim	E	Beyazıt	35, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	15 dk,
20	Ahmet	E	Beyazıt	33, Esnaf	Şam	Evli	Arapça	17 dk,
21	Şahin	E	Laleli	29, Muhasebeci	Adıyaman	Evli	Türkçe	48 dk,
22	Mustafa	E	Beyazıt	24, Muhasebeci	Kastamonu	Bekar	Türkçe	23 dk,
23	Selahaddin	E	Laleli	28, Esnaf	Adıyaman	Bekar	Türkçe	38 dk,
24	Abuzer	E	Laleli	38, Esnaf	İstanbul	Evli	Türkçe	15 dk,
25	Kazım	E	Beyazıt	32, Esnaf	Malatya	Evli	Türkçe	25 dk,
26	Rıza	E	Beyazıt	48, Esnaf	Adıyaman	Evli	Türkçe	32 dk,
27	Ahmet	E	Beyazıt	35, Esnaf	Adıyaman	Evli	Türkçe	20 dk,

Kaynakça

- AljazeeraTurk. (2014, Aralık 23). *Antalya Valisi'nden Suriyelilerle ilgili açıklama*. ALJAZEERA TURK: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/antalya-valisinden-suriyelilerle-ilgili-aciklama> adresinden alındı
- Alpman, P. S. (2016). *Esmer Yakalılar, Kent-Sınıf-Kimlik ve Kürt Emeği*. İstanbul: İletişim.
- Alpman, P. S. (2017). Sınıf, Kimlik ve Göçmenlik: Piyasalaşmış Savaşları İzleme Kılavuzu. *Suriyeli Mülteciler ve Suriyelilerin Entegrasyonunu Üzerine bölgesel Çalıştay* (s. 2). İstanbul: Global Labour University Alumni Network in Turkey.
- AMERİKANİNSESİ. (2016, Ağustos 16). *Rusya Ukrayna'ya Yeni Saldırı mı Planlıyor?* . Amerika'nın Sesi: <http://www.amerikaninsesi.com/a/rusya-ukrayna-yeni-saldiri-mi-planlaniyor/3467616.html> adresinden alındı
- Aydın, K., Oztig, I., & Bulut, E. (2016). The Economic Impact of the Suitcase Trade on Foreign Trade: A Regional Analysis of the Laleli Market. *International Business Research*, 15.
- Başlangıçdergi. (2017, Temmuz 19). *Başlangıç Dergisi*. Başlangıç: <http://baslangicdergi.org/gocmenler-akpli-degil-emekci/> adresinden alındı
- Beyazova, A. (2017). İstanbul'daki Suriyeli Mülteci Ebeveynlerin Çocukları için Eğitim Arayışı . *Suriyeli Mültecielr ve Suriyelilerin Entegrasyonu Üzerine Bölgesel Çalıştay* (s. 16). İstanbul: Global Labour University Alumni Network in Turkey.
- Bilgin, E. (2015). Ulus-Devletlerde Mülteciye Yer Yok. *Birikim, Mülteciler ve göç*, 10.
- Canefe, N. (2015). Mülteciden Sığınmacıya, başvurucudan göçmen işçiye, Suriye'den Arafa Giden Yol. *Birikim, Suriye ve Mülteciler*, 17,311.
- Çetinkaya, B. S. (2017). Ölümle Kalım Arasında: Uluslararası Markaların Tedarik Zincirinde Çalışan Suriyeli Göçmen İşçiler. *Suriyeli Mülteciler ve Suriyelilerin Entegrasyonu Üzerine Bölgesel Çalıştay Programı* (s. 8). İstanbul: Global Labour University Alumni Network in Turkey.

- Çevik, S. A. (2016). Suriye'den Türkiye'ye Göç'ün Etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 81.
- Dağlıoğlu, E. C. (2015). Agos . Agos Gazetesi Web Sitesi:
<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/7689/10-soruda-suriyeli-multeciler-meselesi>
 adresinden alındı
- Dedeoğlu, S. (2017). Türkiye İşgücü Piyasasında Güvencesizleşme Dinamikleri: Suriyeli Tarım İşçileri Örneği. *Suriyeli Mülteciler Ve Suriyelilerin Entegrasyonu Üzerine Bölgesel Çalıştay Programı* (s. 4). İstanbul: Global Labour University Alumni Network in Turkey.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y., & Hülür, A. B. (2016). *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu, Suriyeli sığınmacıların Gündelik Hayatı Antep- Kilis Çevresi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dost, S. (2014). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriye'li Sığınmacıların Hukuki Durumu . *S. D. Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 34.
- Düzkkaya, H. (2016). *Türkiye'deki Sığınmacıların Entegrasyonu ve İstihdam programları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2017). *Kopuş'tan Uyuma Kent Mültecileri, Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç yönetimi: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Eren, E. Y. (2016/1/2). Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye'deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1/2 120.

- Esra Özpınar; Yasemin Satır Çilingir; Ayşegül Taşöz Düşündere. (2016).
TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER: İŞSİZLİK VE SOSYAL UYUM. *Türkiye
Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, 4.
- Göç İdaresi. (2016, 12 7). *Geçici Koruma*. goc.gov.tr:
http://www.goc.gov.tr/cer3/gecicikoruma_363_378_4713 adresinden
alındı
- Göksel, H. (2011, Ekim 27). *10 milyar Dolarlık Laleliye Nataşa Haksızlığı*.
Haber7.com: [http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/799836-10-milyar-
dolarlik-laleliye-natasa-haksizligi](http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/799836-10-milyar-dolarlik-laleliye-natasa-haksizligi) adresinden alındı
- Güneş, D. D. (2015). Kamu Yönetiminde Geçici Koruma Rejimi ve Yakın Gelecekte
Türk Kamu Güvenliğinde Potansiyel Bir Sorun Olarak: Suriyeli Mülteciler. *Ufuk
üniversitesi İİBF*, 3.
- Güven, E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Çalışma Durumları ve Türkiye
Ekonomisine Etkileri. *İlem Blog*, 3.
- Habervitrini. (2002, Agustos 27). *LALELİ PİYASASI KRİZE MERHEM OLACAK*.
Haber Vitrini: [http://www.habervitrini.com/ekonomi/laleli-piyasasi-krize-
merhem-olacak-30804](http://www.habervitrini.com/ekonomi/laleli-piyasasi-krize-merhem-olacak-30804) adresinden alındı
- Heyse, K. (2016). *Kayıp Neslin Eşiğinde, Türkiye’de Suriyeli Çocuk ve Gençlerin
Eğitime Erişimde Karşılaştıkları Zorluklar*. İstanbul: Açık Toplum Vakfı.
- İçduygu, A. (2015). İnsan Kaçakçılığı ya da Kayıtdışı sınır Geçişleri Üzerinden
Türkiye, Suriye ve Avrupa Birliği Meseleleri. *Birikim, Mülteciler ve Göç*, 26.
- İçduygu, A. (2017-140). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar: "Siyasallaşan" bir sürecin
analizi. *Toplum ve Bilim*, 30.
- İdaresi, G. (2017, 4 19). *goc.gov.tr*. Göç İdaresi: [http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-
koruma_363_378_4713](http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713) adresinden alındı
- Jourdain, A., & Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu’nün Kuramı ve Sosyolojik
Kullanımları*. İstanbul: İletişim.

- Kahraman, F. (2016). Suriye'den Gelen Göçün Türkiye Ekonomisine Etkileri. İzmir: T.C Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İİBF Uluslararası Politik Ekonomi Bölümü.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 31-32.
- Karadeniz, M. (2016). *Kilis'te Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların İl Ekonomisine Etkisi*. Kilis: T.C. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı .
- Kaşka, S. (2017). Türkiye Emek Piyasasında Düzensiz Göçmenler. *Suriyeli Mülteciler ve Suriyelilerin entegrasyonu Üzerine Bölgesel Çalıştay* (s. 5). İstanbul: Glabol Labour University Alumni Network in Turkey.
- Kavucu, M. (2016). *Suriyeli sığınmacıların Gaziantep Yerel Basınında Temsili*. Gaziantep: T.C. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Anabilim Dalı.
- Kaygısız, İ. (2017). Birleşik Metal İşleri Sendikası Araştırması. *Suriyeli Mülteciler ve Suriyelilerin Entegrasyonu Üzerine Bölgesel Çalıştay Proğamı* (s. 3). İstanbul: Glabol Lobor University Almuni Network in Turkey.
- KONSEYİ, G. K. (2014). *GAZİANTEP'TE YAŞAYAN SURİYELİ MİSAFİRLERE İLİŞKİN RAPOR*. Gaziantep: SURİYELİ MİSAFİRLERE İLİŞKİN.
- Koytak, E. (2012). Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim ilişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 89.
- Kurtuluş, B. (2015). Victims of the War: Turkey's Syrian "Guests". *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Merkezi*, 42.
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme Odasından Oturma Odasına, Suriyeli Mültecilere yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme* . İstanbul: Anadolu Kültür, Açık Toplum Vakfı.

- M. Murat Erdoğan, Can Ünver. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Ankara: Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu.
- MAZLUMDER İstanbul Şubesi. (2013). *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler, İstanbul Örneği, Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*. İstanbul: MAZLUMDER-İstanbul Şubesi.
- Memiş, H. (2015). İç Savaş Nedeniyle Kilis'te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 103.
- Milliyet. (2017, 3 22). *Milliyet Gazetesi*. Milliyet.com.tr: <http://www.milliyet.com.tr/-vatandaslik-imkani-verecegiz--siyaset-2272460/> adresinden alındı
- Muzaffer koç, İbrahim Görücü, Nihat akbıyık. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. *Bilim ve Toplum*, 69.
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. (2017, 3 21). *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*. Danistay.gov.tr: http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf adresinden alındı
- Oytun Orhan, Sabiha Senyücel Gündoğar. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Ankara: ORSAM, TESEV.
- Özdemir, N. G. (2015, Aralık). Suriye'den 2010 Sonrası Türkiye'ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Bolu, Türkiye: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Özge Biner, Cavidan Soykan. (2016). *Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Türkiye'de Yaşam*. Mülteci-Der SivilDüşün.
- Özkarslı, F. (2014). *Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Suriyelilerin Enformal İstihdamı (Mardin Örneği)*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyalbilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı (Y.L-Tezi).

- Sert, D., & Yıldız, U. (2017-1140). Göçün Jeopolitiği ve Türkiye'nin Coğrafi Kısıtlaması Üzerine. *Toplum ve Bilim*, 94.
- Sol.org.tr. (2017). *Sultangazi'de gerilim sürüyor: Gençler zevkine haraç kesiyor, ölümler gizlendi, Suriyelilerin evleri yakılacak*. İstanbul: Sol.org.tr.
- Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu. (2013). *Yok Sayılanlar; Kamp dışında yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar, İstanbul Örneği*. İstanbul: Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu.
- Şencan, H. (2015). *İşletmelerde Bilimsel Yazım Kuralları*. İstanbul: Çiçek Kitapevi.
- Şimşek, D. (2015). Türkiye'de Sığınmacı Olmak Belirsizlik İçinde Yaşamak. *Birikim, Mülteciler ve Göç*, 16.
- Şimşek, D. (2017-140). Göç Politikaları ve "insan güvenliği": Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim*, 18.
- T.c İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015). *2015 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: T.c İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- Taneri, G. (2012). *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi*. Konya: T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı (Dr. Tezi).
- Tarlan, K. V. (2015). Savaş, Göç, Sınıf: Emegın göçü. *Birikim, Mülteciler ve göç*, 59.
- TESEV, O. . (2015). *SURİYELİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE'YE ETKİLERİ*. Ankara: TÜRKİYE ORSAM, TESEV.
- TTB. (2014). *Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu*. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Unat, N. A. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yasin, Y., & Belek, O. (2015). Sınır Siyasetinin Sıfır Noktası: Sağlık Hakkı, İnsanlık "Sınır"da. *Birikim*, 311.

- Yıldırım, U. (2017). Göç Politikalarının Önemi ve İnsan Hakları Boyutu ile Sorunlar. *Türkiye'de Yaşanan Göç ve Göçmen Konusunun Sosyal ve Hukuki boyutu* (s. 3). İstanbul: T.C. İstanbul Gedik Üniversitesi İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Yılmaz, G. (2017). Kendisiyle Kavgalı Bir Toplumda Hem Mülteci Olmak Hem İşçi Olmak. *Suriyeli Mülteciler ve Suriyelilerin Entegrasyonu Üzerine Bölgesel Çalıştay* (s. 24). İstanbul: Glabol Labour University Alumni Network in Turkey.
- Yılmaz, M. (2017, Mayıs 19). *Sultangazi'de gerilim sürüyor: Gençler zevkine haraç kesiyor, ölümler gizlendi, Suriyelilerin evleri yakılacak*. Haber.Sol.Org: <http://haber.sol.org.tr/toplum/sultangazide-gerilim-suruyor-gencler-zevkine-harac-kesiyor-olumler-gizlendi-suriyelilerin-adresinden-alindi>
- Yücebaş, M. (2015). Gaziantep Yerel Basınında Suriyeli İmgesi, Yeni Taşranın Yeni Suskunları: Suriyeliler. *Birikim, Suriye ve Mülteciler*, 38.
- Yükseker, H. D. (2003). *Laleli-Moskova Mekiği, Kayıtdışı Ticaret ve Cinsiyet İlişkileri*. İstanbul: İletişim.